

vrstah poguma

...je lastnost, ki poraja junake.
...poguma je več. Ena med njimi je po-
...ločin.

...ih, ko so ljudje še pametno mislili, bi
ur ne prišlo na um, da bi trdili, da so
pogumni ljudje junaki. To je moči go-
...ti le danes, in še to govore samo žrtve
tistega pojma množične blaznosti, ki se ime-
nuje OF.

Pa pustimo moralno označevanje takega ali
takega poguma in recimo samo, da je to, če
si upaš nekaj storiti, ena vrsta poguma. Druga
vrsta pa je tista, če si človek upa prevzeti
tudi posledice za vse, kar je tako ali tako po-
gumnega storil.

Tega poguma dandanes pri nas ne vidimo
nikjer, najmanj pa seveda tam, kjer je o po-
gumu in junastvu največ govora. Naš »revolu-
cionarni« pogum bi bil nekako v temle: biti v
državi, recimo »okupatorjevi« službi, streljati
iz za voja, a samo tedaj, če imaš poroštvo, da
te ne bo nihče zasilil in da boš dobival po-
kojnino, pletiti vse vrste niti, biti »pravke« in
»voditelji« in »poblaščenec« in kdo ve kaj še
vse junškega, toda zmeraj pod pogojem, da
te ne dobe.

Brž ko pa takega rdečega ali rumenega ju-
naka dobe, tedaj je junastvo konec.

Nismo ga v zadnjih treh letih videli enega,
ki bi si bil za svoje delo upal nositi tudi po-
sledice. Naj je bil še tako bliser, se je izgo-
varjal, da ni vedel, kaj je delal. Ljudje, ki bi
vas tožili, če bi jim zasebno očitali, da se dajo
ed koga voditi, kaj šele zavajati, prisegati,
da so bili zapeljani ali prisiljeni. Ni je žive
duše med takimi junaki, ki bi rekla, da je to
ali ono storila zaradi prepričanja, zaradi ideje,
zaradi naroda. Zmeraj so vsega krivi drugi, če
se le da taki, ki so že mrtvi in jih ni moči
klicati na odgovor.

Mi pa pravimo: marsikaj, tudi zločin, zlasti
zločin nad narodom storiti, je lahko junastvo.
A kdor se čuti junaka za zločin, naj bo tudi
junak v priznanju zločina, v sprejemanju sodb
in prenašanju kazni zanj. Skratka, vsakdo, ki
hoče veljati za junaka in računa morda celo
na bodočo plačilo za to, naj moško preneša tudi
posledice svojih sklepov, dejanj in korakov.

Šele potem ga bomo pripravljali soditi
kot možaka, sicer k vragu s takim in podobnim
junastvom!

Ta načelni uvod smo napisali zaradi tega,
ker je za nosilce, podpornike, somišljenike ter
izvajalce komunistične revolucije v Sloveniji
zajel udarila ura poloma. Igra se je preveznila
na tisto stran, na katero niso pričakovali, da si
po nadnaravnih in naravnih narodnih zakonih
stori morali.

Vemo, da so vsi ti igralci komunistične re-
volucije bili tedaj, ko je dobro teklo zanje,
pogumni, ali so se delali pogumni, ali pa so
v take delali drugi. Iz junastva za zločin —
sicer za najhujši zločin, ki ga sleherni vest
morala poznata, za zločin nad lastnim na-
rodom — so v treh letih naredili ideal, da ne
čemo vero. S tem in z umetnim, namernim
stvarjanjem svojih junakov so zavedli velik
el slovenske mladine, in to ne najslabše in
ajmanj darovite, da se je vrgla na njihovo
ot in s tem v pogubo.

Zdaj je za tiste, ki so ta ideal poguma
stvarjali, in za tiste, ki so vanj verovali ter
njegovemu imenu delali, prišla najhujša prě-
kuna, namreč čas, ko je treba, da junaki
istanejo. Prišel je čas, da po prvem, žal tako
irrvavo obilnem pogumu pokažejo še drugi po-
gum, namreč da zdaj, ko bodo drug za dru-
gim osebno klicani pred narod na odgovor,
priznajo, da so bili, kar so bili, in da bodo
prav tako pogumni, kakor so porajali vzroke,
sprejemali nase tudi posledice.

Nihče, ki je bil, ali ki se je dal narediti
za junaka komunistične revolucije, ne more
trditi, da ni vedel, kaj dela. Junastvo je za-
veston pogum in prav oni so nam in vsemu
svetu dopovedovali, da vedo, kaj delajo, in
da delajo prav zato, ker vedo.

Ta njihov pogum je zdaj potreben edino
njim samim, če nečajo priti v slovensko zgo-
dovino samo kot zločinci in izdajalci, temveč
tudi kot šlehe.

Kadar koli je namreč kdo izmed njih, pa
nej je bil še tako visok in vodilen, bil po-
klican na odgovor, je redno in vedno zatejil
svojo stvar, svoje delo, sam sebe in celo tisti
ostanek človeškega dostojanstva, ki mu ga
dejata pamet in razodnost. Vsakdo je trdil
namreč, da ni vedel, kaj dela; da je bil za-
peljan; da si je stvar čisto drugače zamišljal;
da je pripravljen spreobrniti se in kar je še
takih izhodov za silo. Takih primerov klavne-
ga, dasi morda preratunega slabšitva in iz-
mikanja kakor pri rdečih junakih, kadar stoji
pred pravico, niti v naši, heroizma borni zgo-
dovini ne pomnimo.

Vseh teh ugotovitev nismo navedli zaradi
tega, ker hočemo morda temu pogumu in ju-
nastvu z dobrimi nasveti rešiti vsaj toliko
idealnega sijaja, kolikor bi se ga dalo, če bi
si ljudje hoteli taki junaki ostati. Niso te be-
sedne namenjene njim, katerih tak ali tak po-
gum imata za slovenski narod že vnaprej do-
ločeno ceno, temveč za one, ki stoji danes
pred enako izbiro.

Mislimo tiste, ki so poklicani za sodnike
in plačnike tega, da je kdo imel pogum do
zločina nad narodom in domovino.

Ti stoji danes pred enako odločitvijo ka-
kor prvi. Spoznali so — nekateri v začetku,
nekateri pozneje, nekateri čisto nazadnje —
katera je prava pot, da se slovenski narod reši
za bodoče veke. Stopili so na to pot po svo-
bodni odločitvi, ki jo je rodilo spoznanje o
narodnem gorju in o tem, kdo ga je kriv.

Vemo, da je to bil pogum, kakor mu v naši
zgodovini ni primere. Odločili so se rešiti in
odpraviti narod tako rekoč v brk vsemu tiste-
mu, kar nekaj »pomenu«; v brk vsemu svetu,
ki bi rajši videl kaj drugega; in so golih rok
šli na to obupno delo. Bili so boji, bili so

Die Wacht über Leibach und über der Heimat — Straža nad Ljubljano in nad domovino.

Imena, ki jih ne bo moči zbrisati

Zgodovinsko protikomunistično spomenico,
ki je bila predsedniku generalu Rupniku izro-
čena za božič, so poleg nešteti drugih pod-
pisali prav vsi zastopniki slovenskega javne-
ga, političnega, kulturnega in gospodarskega
življenja. Že z njihovimi podpisi samimi je
spomenica postala izraz volje vsega sloven-
skega ljudstva.

Ker naš list teh podpisov do zdaj še ni
prinesel, jih priobčujemo v pričujoči številki
kot neizbrisni dokaz našega prepričanja in
naših stremiljenj v teh dneh.

Andlovic Jožef, preglednik finančne kontro-
le; Auersperg Rudolf, tajnik Kreditnega za-
voda; Auersperg gl. Emil, revn. zavoda Ele-
mentar; Andrejka Viktor, podpredsednik Mest-
ne hranilnice; Ambrožič Lojze, posestnik in
trgovca; Agnola Anton, predsednik Sind. s
steklom in porcelanom; dr. Alujevič Branko,
predsednik Pokrajinske delavske zveze; Aleš
Franc, direktor Tobačne tovarne; Antoslovic
Edward, tajnik Zav. dr.; Abram Milot, bančni
uradnik.

Beg Dušan, profesor; Bratuša Karol, novi-
nar; Brč Dominik, šolski upravitelj; Bajd
Franc, profesor; Beličič Vinko, književnik;
Breznik Josip, ravnatelj ženske gimnazije;
inž. Bartl Ivan, direktor plinarne; dr. Bricej
Arnošt, viš. mestni svetnik; Bricej Ivan, pred-
sednik slikarjev, pleskarjev in ličarjev; Borš-
nik Pavel, uradnik Poštne hranilnice; Bartol

Henrik, trgovec; Bonaž Franc, predsednik
Sind. papirne in kartonažne industrije; Ing.
Bartl Ivan, predsednik Sindikata elektr. ind.,
plin. in vodovoda; dr. Božič Mirko, ravnatelj
Hranilnice ljubljanske pokrajine; Bizjak Ivan,
predsednik Sind. s kurivom; Bajda Ivan,
funkcionar Zveze godbenikov; Bartl Albin,
predsednik gozdnih delavcev; Bragar Ignac,
žagar; Breznik Igor, notarski pripravnik; Bur-
ger Vlado, predsednik Sind. brivske in fri-
zerske stroje; Barbič Marin, predsednik Sind.
z vinom; Brezelnik Alojzij, predsednik Sind.
mesarjev; Bevcar Alojzij, načelnik Skupine
za zidarske, vod., kamnoseške in cementne
stroje; dr. Basaj Joža, predsednik Zadrug-
ne gospodarske banke; dr. Bajc Tono, šef
stat. odd.; dr. Breznik Anton, ravnatelj ško-
ljske klasične gimnazije; Borštnik Božo,
predsednik Zdravniške zbornice; Borštnik Božo,
glavni urednik »Jutraj«; Bajuk Murko, direktor
Klasične gimnazije; Betetto Julij, rektor Glas-
bene akademije; Bežek Etbin, inšpektor pi-
lovorne »Union«; Biskupsky, ravnatelj T. P. D.;
Borko Božidar, književnik; inž. Bevc Ladislav,
bivši predsednik Združenih rez. oficirjev;
dr. Bajž Stojan, univerzitetni profesor; Bolhar
Alojzij, podpredsed. Bolgarske lige in književ-
nik; inž. Burja Ivan, tajnik PAB; dr. Baraga
Srečko, profesor; dr. Brumen Anton, šef prav.
odseka Žel. direkcije; dr. Brabec Karl, šef
sanit. odseka Železniške direkcije;

dr. Cepuder Karl, direktor Realne gimna-
zije; Cvetko Ernest, predsednik Sind. gostin.
delojemalcev; Elemente Augustin, šolski upra-
vitelj; Čot Karl, predsednik Hranilnice Ljub-
ljanske pokrajine; dr. Černe Ivan, direktor
Mestne hranilnice; dr. Čosnik Ivan, odvetnik,
bivši oblast. poslanec; Čišnovar Slavko, urad-
nik ZSZ; Čuhun Franc, mestni višji svetnik.
Drinovc Jože, učitelj; Dožman Josip, na-
čelnik skupine grafikov; Duh Tine, referent
Prop. odseka Pokrajinske uprave; Debeljak
Janko, kapetan v pokoj; Dobovec Ciril, rav-
natelj Drame; Drenovec Lojze, predsednik
Zdruga gled. igralcev; dr. Dobeljak Tine,
književnik; dr. Drovnič Bogdan, notarski pri-
pravnik; Drenig T. Teodor, art. podpolkovnik
v pokoj; dr. Dobida Karl, šef finančne di-
rekcije.

Erce Franc, ravnatelj Zadrugne gospodar-
ske banke; Erjavc Lojze, predsednik Sind.
tisk. in pop. stroje; dr. Frian Vladimir, ravnat-
elj Splošne bolnišnice; Finc Milan, tajnik
Zdruga kmetovalcev; Fajfar Matej, kolar;
Finžgar Franc, pisatelj; dr. Fischinger Josip,
pravosodni inšpektor; dr. Fetič Oton, od-
vetnik in predsednik SRK; Flegar Ivan, upra-
vitelj Del. doma; dr. Frelih Ivo, magistratni
načelnik; Fakin Oton, ravnatelj mestne mešč.
šole; inž. Fortinc Bogdan, ravnatelj Kmetijske
družbe.

Dr. Grassl Andrej, viš. m. kom.; dr. Gro-
šelj Leopold, nač. mest. fin. odd.; Gašperič

porazi, bili so mračni časi, kri, žrtve, boj na
življenje in smrt.

Ljudje, ki so imeli pogum, da so šli za
svojim spoznanjem, so junaki v vsakem smi-
slu besede, saj so služili najvišjemu, čemur je
moči: resnici, domovini in svojemu narodu.
Služili so, ker so vedeli, da morajo, če so po-
štenjaki in če so Slovenci, ne da bi bili ra-
čunali na plačilo, kvečjemu na zmago.

Zdaj stojimo pred zmago in s tem pred po-
slednjo preizkušnjo svojega poguma, namreč,
ali si bomo upali sprejeti nase tudi posledice
tega, da smo imeli pogum odločiti se za pravo
stvar. Vemo, da bo zdaj od našega poguma
odvisno, ali bomo znali ter hoteli dati sloven-
skemu narodu povračilo za vse, kar je od
komunizma pretrpel; ali bomo znali in hoteli
vse, ki so slovenskega gorja tako ali tako kri-
vi, udariti ne z maščevanjem, temveč s pra-
vico; kakor smo to dolžni pred Bogom, pred
narodom in pred svojo vestjo. Od našega po-
guma bo odvisno, ali bomo slovensko ljudstvo

brezobzirno očistili vsega, kar je na njem gni-
lega; ali bomo za vselej prepričali, da bi nas
kdor koli spet kdaj vrgel na pot uničenja, ka-
kor nas je zdaj komunizem.

Zdaj biti pogumen bo morda še težje kakor
biti pogumen v boju. Že se oglašajo najeti ali
mekhoglavi posredovalci, pomirjevalci in od-
puščevalci; že vstajajo na vseh kolesnicah za-
vore za nastopajočo pravico. Spet se kaže na
vsak korak podedovani in privzgojeni greh
našega značaja: sklonjena glava, odpuščanje,
usmiljenje in kar je še tega.

Odpuščanje in usmiljenje sta čednost moč-
nih. Mi pa se zdaj borimo šele za obstanek
svojega naroda, ki še ene ponovitve rdeče
revolucije ne bo preživel, saj mu je že prva
vsekala rane za desetletja in obremenila s
svojo stisko vsaj še en rod za nami. Mi smo
do zdaj toliko odpuščali, da smo zaradi tega
prišli tik do pogube. V zadnjih mesecih pa
smo videli, kako so slovenskemu narodu od-
puščali tisti, do katerih naj bi bili usmiljeni
oni, s katerimi je pravica.

Obstanek slovenskega naroda terjja od nas,
da smo zdaj pogumni do konca. Pogumni do
konca moramo biti zaradi tega, ker je pravica
z nami. Pogumen biti do konca se zdaj pravi
biti meč pravice. S komer je pravica, ta mora
biti sodnik in kaznovalec, sicer je pravica iz-
dal. Kdor danes izda pravico, izda svoje ljud-
stvo in ni nič boljši od komunista.

Zdaj smo v protirevoluciji. Protirevolucija
bo zmagala, če bodo njeni nosilci najmanj
tako pogumni, kakor so bili nosilci revolucije.
Zmagala bo, in s tem rešila slovenskemu na-
rodu bodočnost, če bo znala biti v svojem
pravičnem boju vsaj tako brezobzirna, kakor
je bila revolucija, zakaj na svetu zmaga tisti,
ki je močnejši, odločnejši, skratka, ki je bolj
dosledno pogumen.

Bodimo torej enkrat, v najbolj usodnem
času svojega narodnega obstanka, modrejši od
otrok teme, to je, bodimo pogumni do konca.

Edino ta vrsta poguma bo končno rešila
slovenski narod.

IZ VSEBINE:

- Stran 1.:
O vrstah poguma
Imena, ki jih ne bo moči izbrisati
- Stran 2.:
Zločinsko početje OF v žirovski dolini
- Stran 3.:
Imena in dokumenti govora. (še neke)
podatkov iz obveščevalnega arhiva OF.)
- Stran 4.:
Teden v svetu
Nekaj o tem, kako so slovensko gleda-
liče vprezali v rdeči voz
- Stran 5.:
Savojske cesarske ječe v Ljubljani in dru-
god — visoke šole in središča komunizma
- Stran 6.:
Pisma nam in vam
»Diktatura proletariata« po savojskih jočah
- Stran 8.:
Slike k »Dvojnemu življenju Evna Azovca«

»Domobranksko gorje«

To je gorje, ki ga povzročajo domobran-
ci komunistom. Da je to zaslužno in tako
potrebno gorje res hudo, priča številka
»Slovenskega poročevalca« z dne 24. decem-
bra 1943, ki so jo novomeški domobranci do-
bili pri svojem obisku v Mirni peči.

Večina te — dolenske — izdaje komu-
nističnega glasila je posvečena domobran-
cem. Med drugimi zanimivostmi stoji tam
tudi tole:

»Izdajalski domobranci so nam napravili
tako gorje, da ga ne bomo mogli nikoli več
poravnati.«

Hvala Bogu, pravimo mi in vse sloven-
sko ljudstvo na to dragoceno izjavo, ki
zgovorno kaže, kdo nas bo — celo po ko-
munističnem prepričanju — rešil rdečega
gorja.

Za koga se bori OF?

»Potrebno je takoj in povsod stopiti
stik z redno italijansko vojsko, z njihovimi
komandanti, oficirji, podoficirji in vojaki.
Predložite jim, naj bodisi odidejo domov, bo-
disi se priključijo našim edinicam Pouda-
rite, da je to edina garancija in da bodo
njenih (OF) vrstah zaščiteni.

Zaupna okrožnica Izvršnega odbora OF
z dne 31. julija 1943, št. 36-43-9.

»Mi smo pripravljene podpirati vaš boj...
Pridružite se v celotnih oddelkih, bataljonih,
polkih partizanski vojski. Prišel je čas, da
se odloči usoda Italije. Razorožite in izročite
partizanom slovenske belogardiste, ki so tudi
največji sovražniki svobodnega italijanskega
naroda... Pripravljene smo podpirati vaš
boj, da se Italija reši iz razsula...«

Italijanski letak slovenske Osvobodilne
fronte, razširjen konec avgusta 1943.

»Narodno osvobodilni boj slovenskega na-
roda je jamstvo svobode tudi italijanskemu
narodu... Naj bi se ne zamudila sedanja
prilika, da spozna Italija po tako dolgem
času svojega osvoboditelja...«

»Slovenski poročevalec« 14. junija 1943,
stran 2.

»Z bojem, ki se bje v znamenju popol-
nega uničenja fašizma, je nezdružljiva ob-
nova stare Jugoslavije. Zato so zaman vse
nade tistih, ki...«

Boris Zilheri v članku »Glavni smoter na-
še borbe« (»Slov. poročevalec«, 12. junija
1943, str. 8).

Toliko za tiste, ki še verjamejo, da se
OF bori za slovenski narod.

Valentin, kovinar; dr. Golia Vladimir, pred-
sednik apelacijskega sodišča; dr. Gosar An-
drej, bivši minister in prodekan tehn. fakul-
tete; Glavčič Franc, urednik »Slovenca«; dr.
Gerlovič Franc, ravnatelj umobolnice; dr. Gra-
par Stane, sanit. referent Slov. Dom.; Grač-
nar Ivan, ravnatelj Prevoda; Grčar Tili, šolski
upravitelj; Gjud Aleksander, načelnik skupine
lasuljarjev; Grom Jože, načelnik skupine ži-
vinskih obrti; Golmajer Ciril, predsed. sind.
bančnih namešt.; Geržič Anton, ravnatelj
TPD; Grebenšek Vencoslav, uradnik ZSZ; Gun-
da Anton, šef finančne direkcije; Groznik
Alojzij, čevljar; inž. Gorše Ivan, obratovodja;
inž. Gorše Franc, šef komerc. odseka Žel.
direkcije; Gorše Franc, akad. kipar; Gogala
Josip, direktor Trgovske šole; Gajšek Ivan,
predstavnik bivše zveze bojevnikov; Grafe-
nauer Franco, predsednik proforskega dru-
štva in profesor; dr. Golia Adolf, tajnik Zdru-
ženja industrijcev in obrtnikov in bivši po-
slanec; Grom Srečko, predsednik sindikata
Hranilnice ljubljanske pokrajine; Guštin Ru-
dolf, priv. uradnik; Guštin Anton, načelnik
transportnih podjetij; Grom Miro, podravnatelj
prevozne skupine; Golobčič Peter, učitelj.

Horvat Janez, priv. uradnik; dr. Hribas
Franc, prodekan med. fakultete; Hočvar Jan-
ko, šef fin. direkcije; Hafner Janko, urednik
»Slovenca«; Hudnik Adolf, predsednik okrož-
nega sodišča; Herczog Ferdinand, upravnik
opere; Hleng Ernest, predsednik industrijske
sekcije Pokr. gosp. sveta; Heinricher Franc,
Dalje na 2. strani.

Nadaljevanje s 1. strani.

predsednik Zdrženja Industrijev in obrt.; Hollnisky Karol, načelnik skupine fotografov; Hribar Peter, predsednik Sindikata oblačilne industrije; Hrovat Jakob, predsednik Sindikata kemične industrije; Hrovat Maks, predsednik sind. hiš. posest.; Hlebec Josip, prokurist; Hrišman Ana, šolska upraviteljica; dr. Hauc Franjo, načelnik Troš. urada; Hojan Stanko, vodja voj. urada; Hoja Franc, pomočnik direktorja železniške direkcije.

Dr. Ilc Josip, v. d. direktorja; Ivandčič, predsednik Zveze godbenikov; Jeran Franc, ravnatelj »Narodne tiskarne«; Joži Josip, šef kontrole doh. železniške direkcije; Jan Maks, strokov. tajnik; Justin Elo, slikar-grafik; Jorovec Franc, notarski pripravnik; Jančač Alojzij, delavec; dr. Jančević Fran, direktor P. I. T.; dr. Janež Ivan, zdravnik org. štaba S. D.; Jurčec Ruda, glavni urednik »Slovenca«; Jęglič Anton, ravnatelj »Karišas«; Javornik Mirko, glavni urednik »Slov. doma«; Jolečnik Nikolaj, referent Prop. odseka; Jakli Venč, predsednik Sindikata rudarske ind.; Jazbec Janko, načelnik skupine zlatarjev in urarjev; Jarc Ivan, župan; Jonko Jože, bivši predsednik Delavske zbornice; Jančigaj Franc, gen. tajnik in vršilec dolžnosti župana.

Klakočar Ludvik, urednik »Slov. doma«; Kranjc Marko, bivši poslanec; dr. Kunc Josip, mestni višji svetnik; dr. Kuhar Andrej, predsednik notarske zbornice; inž. Kavčič Rudolf, gen. direktor železniške direkcije; Kramžar Franc, urednik »Domoljubca«; Kosičič Jože, glavni ravnatelj KTD; inž. Košir Vinko, urednik Pokojniškega zavoda; dr. Kosti Janko, predsednik Borze dela; Kocjančič Ivana, kovarska delavka; Kobal Josip, tajnik »Slov. čebelarstva«; inž. Kham Lado, pooblaščen. civ. inženir; Kocper Stanko, književnik; Kotalj Jože, namestnik viš. drž. tož.; Kunik Karol, urednik; Krotka Hanuš, gen. ravnatelj ljubljanske kreditne banke; Kregar Janko, kapetan fregate v pok.; Kessler Jože, urednik »Slov. doma«; Krolj Jože, urednik »Slovenca«; dr. Kalan Ernest, odvetnik; Kosovel Stanko, urednik »Jutrnja«; Klein Julij, načelnik skupine steklarjev; dr. Kos Milko, rektor univerze; Kraner Franc, poveljnik Slov. Dom.; Končan Anton, ravnatelj Zdrženja gosposarske banke; dr. Kotnik Franc, ravnatelj, Mohorjeve tiskarne; Kante Danilo, inšpektor Poštne hranilnice; Kilnar Kavčič, direktor Mostnega vodovoda; Kilnar Peter, rav. Hip. banke; Krok Slavko, akad.; Klovčec Ivo, predsednik Društva slan. namajnikov; Kralj J., predsednik Umet. društva »Slovenski lik«; Korča Ludvik, predsednik trgovin. odseka P. D. Z.; Kranjšček Josip, predsednik Sind. z usnjem in kožami; Kanc Anton, predsednik Sindikata drogeristov; Krok Janko, predsednik Sind. trgovskih zastopnikov; Kalin Pavel, predsednik Sind. usnarske industrije; Krišnik Oskar, podpredsednik Sind. vinjarjev; dr. Krivic Rudolf, predsednik Mestne hranilnice; dr. Krolj Viljem, predsednik Zveze lovskih društev; Kristan Edvard, soboslikarski pomočnik; K. Klementina, O. S. M., prednica Uršulinskega samostana; Kera Hugo, novinar; Kobal Miloš, dijak; dr. Kodro Anton, mestni višji svetnik; dr. Koblar Franc, predsednik Društva slovenskih književnikov.

Dr. Lončar Dragotin, predsednik Slovenske Matice; Lončar Franc, predsednik zadruge; mr. ph. Lončec Milivoj, farmacevt; Lavrič Pavel, šolski upravitelj; Ločnikar Franc, mešč. šolski nadzornik; tukli Zvonimir, predsednik Zdrženja trgovcev; dr. Logar Franc, tajnik Zdravniške zbornice; Logar Filip, predsednik stavbnega sindikata; dr. Leskovar Ludvik, sod. pripravnik; Levstik Vladimir, književnik; Lovšo Anton, šolski upravitelj; Lampe Vilko, predsednik sind. z manufakturnim blagom; dr. Lukman S. Franc, dekan teološke fakultete in predsednik Družbe sv. Mohorja in Leonova družbe; Lupše Ivan, trgovec; Lonarčič Franc, šef finančne direkcije; dr. Ladiha Ludvik, načelnik obšega odd. železniške direkcije; Bavrih Alojzij, predsednik tekstilnih delavcev; dr. Lunaček Aleksander, predsednik Sindikata gradbenega materiala; Lampič Polde, načelnik skupine pomožnih sanitetnih obrti; Laznik Vilko, predsednik Sind. trgovci s kolesi, nafte, bencinom itd.

Malič Pavel, bivši poslanec; Miholič Stanko, šef šolskega odseka; Majcen Franc, predsednik bančnič. zavodov odd. P. D. Z.; Može Franc, predsednik skupine oblačilne stroje; Metle Alojzij, predsednik obč. del sindikata, Grosuplje; Mozetič Josip, direktor finančne direkcije; Miklavčič Franco, prokurist Zdrženja gosp. banke; Marinko Jože, predsednik sind. z mešanim blagom; Mikeš Jože, načelnik skupine tekstilcev in vezilj; Malič Stanko, uprav. sod.; inž. Mačkovič Janko, mestni gradb.; Miholič Alojzij, bivši senator; dr. Meršal Valentin, primarji Splošne bolnišnice; Mikler Ivan, šolski upravitelj; Miklar Janko, predsednik Vzemajne zavarovalnice; Martelanc Ivan, rav. Vjaz. zav.; Misorič Edvard, profesor; dr. Mohorič Ivan, bivši minister in podpredsednik Pokrajinskega gospodarskega sveta; Majerčič Janez, bivši župan; Mohorič Drago, šef odpravnosti; Mislav Rudolf, vodja anarhistskega urada; Müller Anton, v. d. šefa računovodstva žel. direkcije; M. Pija Garantini, ravnateljica Uršulinske gimnazije; Malo-žič Peter, notar; Malnar Janko, podravnatelj Kreditnega zavoda; Mihevc Leopold, župan; Marinič Ivan, gradbeni tehnik; Majce Jože, predstavnik zveze bojevnikov; dr. Megušar Anton, odvetnik; dr. Močnik Ernest, šef finančne direkcije; dr. Milavec Anton, predsednik Pok. zavoda; dr. Mal Josip, podpredsednik Muzejskega društva za Slov.; Mihovič Josip, upravitelj pomožne šole.

Novak Avgust, ravnatelj Vzemajne zavarovalnice; Novak Ernest, ključavničarski pomočnik; Novak Leo, direktor Srednje tehnične šole; Novak Stanišlava, privatna namočnica; dr. Namer Emil, not. pripravnik; Namer Viljem.

Dr. Odar Alojzij, univerzitetni profesor in predsednik KTD; Osana Josip, direktor; inž. Osvald Anton, v. d. gradbenega odd. žel. direkcije; Ogrin Milan, predsednik Sind. zavarovalnih delojemalcev; Ovsenek Josip, direktor II. moške realne gimnazije; Ogrin Rajko, upravnik Zanatske banke; inž. Otahar, predsednik stavbne zadruge drž. uslužbenec; Ozim, Rudolf; Obiak Gabrijel, župan.

Pogačnik Franc, predsednik Sind. z žilvi na debelo; dr. Pogačnik Edvard, posestnik; dr. Pralnar Janko, šef kulturnega odd.; Pretnar Ivan, predsednik Sind. hranilnic; dr. Puc Dinko, bivši ban.; Puc Franc, urednik »Jutrnja«; dr. Pleničar Hugo, predsednik Vincencijeve konference; Pleničar Josip, šolski upravitelj; Prok Stanko, glasbenik; inž. Pirkmajer Milko, pooblaščen inž.; Perdan Jernej, načelnik čevljarjev; Praznik Ivan, načelnik mizarjev; Pičman Lovro, načelnik skupine instalaterjev; Pijatelj Ivan, direktor učiteljske; Podgoršek

Zločinsko početje OF v žirovski dolini

Ker komunizmu po Dolenjski in Notranjski biše dvajseta ura, zato se skuša za vsako ceno odbrati v drugih krajih. Tako smo iz različnih krajev dobili poročila, kako moskovski krvavi agentje zavražajo ljudstvo v zmo. Tako se ponavlja povsod ista pesem, če jim ljudstvo ne verjame, vržejo kriko z obraza in se pokažejo v pravi luči, ne več kot znanilec »novega reda« in nosilci »svobode«, marveč kot brezvestneži, roparji, požigalec, morilec. Narod čedalje bolj sprevideva, da je njihovo početje povsod samo v nesrečo, kakršne slovenska zgodovina še ne pomni.

Ko so 23. oktobra lani nemške čete odšle iz Žirov, so komunistični gozdovniki nameravali še isti večer zasedati vas, toda kot strahopetel si tega niso upali, češ nemara se pa sovražnik le še skriva za kakšnim oglom.

In tako so slavne tolovaške čete zasedle Žiri naslednji dan zjutraj bolj na tihem. Obkroženo je takoj prevzel bivši soboslikarski pomočnik Jan Janko, ki je bil vrhovni komandant. Vršil je obenem tudi posle sodnika in je isti dan aretirati občinskega sodnika Majnika Rudolfa, kateremu so podikal ovađništvo. Po zaslišanju, katerega je vodil omenjeni Jan, je bil Majnik obsojen na smrt, sodba je bila tudi izvršena.

»Barabe doma, poštene ljudje v gmajno!«

Za komandanta mesta je bil začasnoma postavljen zloglasni terence Zakelj Milan, domačin, po pokliu mehanikar, ki pa je bil na zahtevo ostalih domačih terencev brž odstavljen. Na njegovo mesto so nato postavili Dolinarja Alojzija, znanega tihotapeca. Pa tudi ta je samo začasno užival čast komandanta, zakaj za komandanta mesta so došli nazadnje Primorca, nekoga Metoda. Za »sekretarja« je bil postavljen Jože Kolir, ki je služil kot hlapec v Žireh.

Takoj po sestavi te uprave so ljudje zmanjevali z glavami, rekli: »Prave tiče so si izbrali za komandante, same barabe bodo vodile našo obdino!«

Ostali terenci pa so si razdelili druge posele: prehrano vojske, prehrano civilnega prebivalstva in mobilizacijo vseh za orožje sposobnih. Še istega popoldne je bil izdan razglas o splošni mobilizaciji od 17. do 45. leta. Vse moštvo se je moralo zbrati v bivšem Prosvetnem domu, kamor je prišel komandant Vojkotova brigade tov. Milan in je s pomočjo domačih terencev mobilizirano prebiral. Doma so ostali deloma čevljarji, seveda vsi terenci, in ostala gospoda, ki je vedno hujšala in spravljala nedolžne ljudi v gozd, sama pa je lepo doma sedla na stolčke, rekli: »Mi bomo doma delali, drugi pa naj gredo v gmajno, ker so nezanesljivi. Vsi, kar jih je bilo odbranih, so bili poslani še isti večer na zborna mesto, od tam pa porazdeljeni po raznih bataljonih Gorlske in Vojkotove brigade.

Naslednji dan zjutraj pa so prišli iskat vse poštene katoliške moše in fantje ter jih daj z domačim organistom vred v sobo, kjer so posameznike zasliševali, vse pa seveda osumili za njihove nasprotnike — belo-plavogardiste, kar jim je bilo seveda samo pretveza; ker jim niso mogli ničesar dokazati, so bili še tisti dan poslani naprej in dodeljeni delavskemu bataljonu.

Ker je bilo nekaj že starejših in šibkega zdravja ter komandant kot tuje ni vedel za razloge, zakaj so bili tjakaj poslani, je štiri izmed njih vrnil domov s pripombo,

da niso sposobni za v gozd. Domači terenci pa tega niso mogli strpeti, da bi bili ti ljudje doma, zato so jih spet poslali v gozd s spremnim pismom, da so simpatizerji »bele garde« in da naj jih strogo kontrolirajo. Tako so se terenci hoteli za vsako ceno iznebiti poštenih in uglednih domačinov, ki so jim bili trn v peti.

»Tovariške« količine in cene in ideje

Takoj so seveda popisali živino in poljske pridelke po kmetijah. Po novih pravilih je smel vsakdo zaklati doma samo toliko, da bi prišlo na osebo 13 kg mesa in slanina, ostalo bi moral vsakdo oddati tolovaški kuhinji, ki je bila v Prosvetnem domu. Ondi je tudi prodajal kuhar (terence) cigarete po tovariški ceni 25-30 litr 30 komadov Drava.

Ifrano so kuhali za vse enako, vsaj rekli so tako, vendar je bilo opaziti nekatere tovaršice, da so se mastili drugače v kakšnem kotu in so kosilo tudi zalivali, seveda ne z vodo.

Priredili so tudi tri mitinge, na katere so povabili vse prebivalstvo. Kdor ne bi šel, bi veljal za nasprotnika in bil osumljen kot »belogardist«.

Kot govorniki so nastopili komandant mesta, zgoraj omenjeni Metod, neki Matija, doma iz poljanskih hribov, ter neka tovarišica. Pevske točke je moral odpeti domači cerkveni pevski zbor pod vodstvom organista, kateremu so tolovaži takoj zapovedali, naj zbor organizira »po partizanski. Neprenehoma so trdili, da jim gre le za svobodo in neodvisno Slovenijo, toda vsak stavek njihovih govorov je pol slova samo Sovjetski uniji, »nepremagljivi« rdeči armadi in »voditelju« Stalinu. Hkrati so zahtevali, da moramo priti pod oblast Sovjetske zveze. Pri tem so hudo blatili in sramotili druge svoje »zaveznike«, zlasti Angleže, češ da nekeje nič pomagati in da niso še nič naredili za nas. Sovjetska Rusija pa vedno kako pomaga rodoljubnim tolovajem.

Tovarišica politkomisarka kot voditeljica Zveze žena in deklet v glavnem razkladala, kakšna je sovjetska žena in kakšna mora biti bodoča slovenska žena in mati, ter pri tem poudarjala, da slovenska mati ni tista, ki se ukvarja s številnimi otroki in se suče okrog štedilnika, marveč tista, ki danes prime za puško in gre sproščena v boj za svobodo slovenskega naroda.

»Angleže je treba postreliti!«

Starejši ljudi so pošiljali na delo, da so razkopavali ceste proti Gorenji vasi, kar naj bi zabranilo dohod motoriziranim kolonom, sekali drva in pripravljali hosto za kres na predvečer obletnice ruske oktobrske revolucije, ki so jo seveda slovesno praznovali.

Za taka in podobna dela so uporabljali tudi angleške ujetnike, 32 po številu, katere so vedno zasmehovali in se iz njih norčevali; nekež je tovariš sekretar celo dejal, da bo treba te ljudi postreliti, ker niso za nobeno delo in bi najrajši samo jedli.

Zato ni čudno, če so se ti Angleži zgrozili, da je bilo zanje v italijanskem ujetništvu desetkrat boljše nego v komunistični »svobodi«.

Tolovaji so po vseh hišah čakali razno napise, vzklike »gentjalnima vojskovodjema« Stalinu in Titu, svobodi itd.

Zelo podstvalno so bile tovarišice domačinke, ki so bile vse delavnice silno moderne in tovaršem za razne potrebe takoj na uslugo, ob večerih pa so hodile za »dru- dapolnem« delu na promenado.

Tolovaji so popolnoma opustošili in izropali hiše, ki so veljale kot belogardistične. Pobrli so živino, obleko in živež. Tako so spravili obično v obup položaj, da so celo njihovi lastni pristaši začeli izgledati, kaj bo vendar, če se bo to še kaj časa vlečlo, kajti ljudem, ki so bili navezani glede prehrane izključno na živilske nakaznice, je začelo primanjkovati živeža, gozdni dobrotniki pa jim tudi niso mogli nuditi ničesar, ker je še njim samim manjkalo, čeprav so toliko kradli.

Pa so tolažili ljudi: do božiča bo že svoboda, potem bo pa tako in tako vsega dovolj.

Po Žireh so gospodarili delomržeži, terenci pa dobro živeli na račun drugih, katere so vsega oropali.

Tako je bilo do 13. novembra, ko so se nenadoma pojavili od vseh strani nemški domobranski oddeli in v tistih dneh zadali tolovaški vojski precej udarcev. Banditi so v zadnjem hipu pobrali in odpeljali s seboj v hribe ostale moške, seveda pa so jim vsi poštini in zavedni ob prvi priliki pobegnili in se vrnili na domove. S tem so se rdeče vrste kajpak zelo zredile.

Zanimivo je dejstvo, da so med prvimi, ki so jo popihali, bili sami voditelji komandant, katerih ni bilo že dan pred zasedbo nikjer videti — spet dičen dokaz njihovega »legendarnega« junaštva! Glavno jim je paš, da se sami skrijejo, ostale pa lahko sovražnik vse postrelji, saj — tako pravijo — brez žrtve ni svobode!

Streznjenje in njegove žrtve

Po vseh teh nastopih, ki so jih uprizarjali rdeči kolovodje s pomočjo terenskih somišljenikov, je ljudstvo kmalu sprevidelo, da je tolovajstvo — kakor na Dolenjskem in Notranjskem — tudi tukaj in po ostalih krajih podlaga in cilj komunizem, ne kaka »svoboda tlačnemu narodu«, marveč revolucija in s tem pogin. Zato tudi gorenski človek ne more in ne bo mogel prenesti komunističnega nasilja, ki ga izvaja rdeča OF.

Zanimivo je, kako nekateri ljudje trezno sklepajo: prav tedaj, ko je izbruhnila vojna med Nemčijo in Rusijo, so se začeli zbirati tolovaji v gozdovih in od tod voditi zloglasno propagando ter zavajati nepoučeno ljudstvo, češ da se je treba postaviti okupatorju v bran, da gre tukaj izključno za svobodo domovine in podobno.

Toda ljudstvo je sprevidelo, da so ti kričači le revolucionarji in da pripravljajo narodno smrt. Prav tedaj so se tudi po žirovski dolini mnogi zavedali, da je OF res komunistična in da jo mora odločno obsojati vsak pošten slovenski človek.

Med temi, ki so se položaja resno zavedali, je bil med prvimi eden najbolj zavednih in odločno katoliških mož trgovec Ivan Zajec (Anže), oče osmih nepreskrbljenih otrok, priljubljen vsem občanom in znan daleč naokoli. Njega kakor tudi nekatere druge poštene Žirovce so komunisti takoj osumili »izdajalskega belogardističnega oziroma domobranskega početja«.

Ko je šlo preko Žirov nemško diščenje, so se domači agitatorji in terenci deloma poskrili, po odhodu Nemcev so se pa seveda takoj začeli zopet zbirati in nanovo mobilizirati, svoje nasprotnike pa obsojati na smrt.

Takrat pa se je Zajec Ivan s svojima bratoma Mirkom in Maksom in še nekaterimi drugimi začel skrivati pred banditsko budo, kar je bilo njegovo življenje v nevarnosti.

Tako je prišel nesrečni 30. ko so se val trije bratje odločili spali skupaj pri Ivanu in da r pojdejo z židovne v gozd. Krvnik nekako okrog devete ure zvečer. B je ter začeli razbijati po vratih »Odpri, sicer bomo streljali!« v tel odperti; banditi so sprevideli, začeti zlepa, zato so prosili, naj ji sladkorja in tobaka. Ivan jim je vrzel nekaj sladkorja in cigarete skozi gornje okno, nakar so odšli.

Bratje so se za hip oddahnili, t se mogli otresti slutnje, da bodo jun spet prišli ponje. Sklenili so, da zaklonišče (bunker), ki ga je imel v svojem dvorišču v obrambo pred le napadi. Res so odšli v zaklonišče in se trije Ivanovi otroci.

Okrog pol 11 pridrvi nova te tolpa, z njimi neka ženska, pre okoli hiše, in ko začutijo, da so on klonišču, začno razbijati po vratih, granate in streljati.

Ivan se oglasi: »Kaj vendar hočete! govore mu: »Ven, hola svinjate!

Pri tem padel strel in ubije Ivana, da obleži na mestu mrtve. Otroci zakriče: Očeta ste nam ubili, dajte nam vendar mir! Pa se oglasi ženska, neka politkomisarka Anamaria: »Odkrite saj smo vendar poštini ljudje, ne taki kot domobranec, da bi ljudi pobijali!«

Tako se je drla ta ženska, ko je Ivan že ležal v mlaki krvi, zadet od zločinaške krogle!

Vedeli so, da sta notri še dva brata, zato so razbijali še naprej, ne da bi jih pri tem motila prošnja in krik treh nesrečnih otrok, ki so imeli pred seboj mrtvega očeta. Zato se jim je brat Maks nazadnje predal. Mirko pa je pobegnil skozi okno zaklonišča mimo straže in vseh tolovajev, se pognal čez dva metra visoko žično ograjo ter si tako rešil življenje.

Maksa so odpeljali kdove kam, o nje govori usodi ni do danes še nič znanega.

Hkrati z njim so odpeljali kot talca 28-letnj Antona, in Zakelj Jožeta, od teh je prvi ušel, drugega so pa ubili.

Kdo so žirovski morilci

Tako se je oigrdla žalogra v Žireh dne 30. novembra lani, ob pol 11 zvečer. Najbolj žalostno je pri tem dejstvo, da so pri umoru sodelovali po večini sami domačini, trije od teh so že prišli v roke pravice, zajeli so jih namreč domobranec na Žirovskem vrhu. Ti morilci so: Milar Leander ml., Strlič Ciril in Mriak, posestnik v Žirovskem vrhu. Morilce je vodil židarski mojster Poljanšek Strojko iz Žirov.

Umor Zajca Ivana je naredil na prebivalstvo žirovske doline globok vtis. Vse se je začudeno spraševalo, ali je sploh mogoče, da so tudi tega!

In ker je vse ljudstvo odločno obsodilo ta zverinski zločin, je bilo komunistični OF to silno neljubo in zato je vrgla med ljudi izgovor: saj se je puška po nesreči sprožila, tega vendar ni nihče nameraval...

Ali Anže je padel, življenja mu ne bo mogel nihče več vrniti, pa naj se zločina OF pere, kakor že koli hoče. Zločin ostane zločin.

Da je vsa dolina ta umor raz občeja kakor še nobenega ne tako, je pokazal tu pogreb nepoznanega pokojnika, ki je bil decembra popoldne na pokopališče Dol-čeva pri Žireh ob veliki udeležbi ljudst in domobrancev iz Rovt. Ob odprtem groju je duhovnik spregovoril v slovo dragemu pokojniku besedo, ki je izvalila solze iz o celo tistim, ki so bili do tega dne preseljeni in odobravalni dejanja komunistični krvnikov. Govornik je zlasti poudarjal za sluge, ki si jih je umrli pridobil s svojih lepim, vzglednim življenjem v družini i farnem okolju, saj je zadnje čase vodil Žireh vse versko in cerkveno delo, in praznato ga bodo verni farni najbolj pogrešali. A padel je — taka je bila volja Vsemogočnega. Toda prav njegova prezgodnja i nasilna smrt bo mnogim v razsvetljenje, d bodo spoznali, kam vodi delo brezbožnega komunizma: v pogubo naroda. Komunizer je smrt za narod, pa naj bo še tako hle steč zavrt v krinke »narodno osvobodilni gibanj«. Komunizem je isti na Dolenjskem, isti na Notranjskem, na Goriskem in povsod drugod.

Če se bo ljudstvo pravočasno spametovalo in napovedalo odločno in organiziran boj rdečim krvnikom, bodo zasijali našemu narodu boljši časi.

Vsekakor je potrebno, da ljudstvo tudi po žirovski in poljanski dolini odločno skelpi na pot odpora proti zločinski OF, ki hoče po vsej naši zemlji razpresti svoje rdeče mreže.

Leta 1942 — leta 1943...

1942:

»Objavo o streljanju talcev sta podpisala visoki komisar Grazloli in poveljnik XI. armadnega zbora Robotti... Za ta zločin odgovarjata neposredno in osebno Grazloli in Robotti. Za vsako žrtve bo slovenski narod terjati polno zadoščenje s pravico »kri za kri, glavo za glavo« lahko od njiju, kakor od vsakega pripadnika (italijanskih) oboroženih sil, policijskega zbora ali državnih oblastev...«

Razglas Osvobodilne fronte v »Sloven- skem poročevalcu« z dne 5. maja 1942, str. 1.

1943:

General Robotti, »največji rabelj sloven- skega naroda«, postane z vsemi svojimi obo- roženimi in policijskimi silami zaveznik prav te Osvobodilne Fronte; njegovi kanonirji pe streljajo na Turjak, na Begunje in druge slovenske kraje — kakor leta 1942; cesarske detektiv priča pred vojaškimi »sodiščem« slj venske OF v Kočevju proti nedolžnim Slo- vencem, kakor je prej pričal proti njim pre- laškimi cesarskimi sodiščem; Kidrič, Vidmar Baebler, ki so Robottiju maja 1942 napove- dovali »kri za kri«, se septembra 1943 v Ne- vem mestu bratijo z Robottijevo desno roko generalom Ceruttijem...

To je sena sama, nepreklicna, nespra- menljiva linija Osvobodilne Fronte,

inž. Sodja Jože, predsednik Sind. založni- šva in ravnatelj Uprave »Slovenca«; Semonič Alojzij, trgovec; Strikborgar Albin, trg. so- trdnik; Sitar Lejzo, »predsednik Sind. trgov- skih pomočnikov PDZ; Smerin Josip, bančni ravnatelj; dr. Skubič Stefan, urednik; Staro Miloš, bivši poslanec; dr. Sloška Henrik, pro- dekan pravne fakultete; dr. Slavič Matija, prorektor univerze; Šušnik Stanko, ravnatelj Vjaz. zav.; Sternon Matelj, akademski slikar; dr. Savjenc Rudolf, univerzitetni profesor; inž. Simonič Primož, predsednik Slov. agronom- skega društva; Sodič Stano, urednik Tiskov- nega urada Pokr. uprave; Smorkelj Albin, predsednik Trgovske sekcije Pokr. gospod. sveta; dr. Slokar Ivan, predsednik Pokr. zve- ze delodajalcev; dr. Skala Leo, upravnik Obče zavarovalnice; dr. Sagadin Anton, direktor Pok. zavoda v pokojju; Simoniti Marica, kovinarska delavka; inž. Smole Bogdan, upravitelj Pri- stave; Stanovnik Filip, župan; Savjenc Anica, dekan; Šušnik Stanko, priv. urednik; Supan Herman, urednik; Stopar Franc, v. d. direktorja IV. m. realne gimnazije; Svetelj Horibert, mestni višji svetnik.

Štrukelj Ivan, predsednik Slomškove druž- be; Šturm Artur, kapetan v pok.; dr. Šturm Franc, dekan fil. fakultete; Šuštaršič Peter, predsednik Sind. s šolskimi potrebščinami; Špindler Jože, bivši poslanec; Škrbec Franjo, predsednik Sind. trgovcev z lesom; Štukelj Jože, direktor PTT v pok.; Šparhaci Leopold, računski inšpektor PTT; dr. Šolar Jakob, pro- fesor; dr. Šuklje Vladimir, odvetnik; Škoberne Slavko, urednik »Slov. doma«; Santol Saša, predsednik Društva slovenskih likovnik umet.; Šost Osip, višji režiser drž. gledališča; škulj Karl, bivši poslanec; dr. Štuhac Anton, na- mestnik vrhovnega drž. tožilca; Škrbec Matija, dekan; Šmuc Lejzo, tajnik Zdrženja trgovcev; Štanič Jerko, poddirektor Pok. zavoda; Šu- štarič Anton, urednik Prevoda; Šorko Daniel, posestnik; Šlibar Anton, višji šolski upravitelj; Šali Soverin, književnik; Schubert Štefanija, šolska upraviteljica; dr. Schrott Janez, šef- zdravnik TBPD.

Turk Lado, predsednik Sind. ind. podjetij; Tršar Marjan, akademik; dr. Tomič, tajnik od- seka za obrtništvo; Tošič Avgust, ravnatelj Kreditnega zavoda; Thourschuh Ivan, bivši poslanec; Trtnik Ciril, predsednik Sind. mon- torjev in kleparjev; Tršinar Slavko, namestnik ravnatelj TBPD; Trobar Matija, predsednik Sind. trgovcev z čevlji; Tonja Ivan, urednik Poštne hranilnice; Thuma Alfonz, trgovski po- močnik; Trkan Vinko, trgovski pomočnik; dr. Tavčar Ivan, odvetnik; Ukovič Milan, urad- nik; Uratnik Filip, tajnik Pokrajinske delavske zveze; dr. Ukmar Vilko, ravnatelj Opere; Ur-

inž. Andrej, javni delavec; Urbas Miroslav, podpredsednik društva »Kazino«; Uršič Ivan, služitelj PAB; Udovič Andrej, načelnik skupi- ne dimnikarjev.

Dr. Vidmar Vladimir, direktor Poštne hra- nilnice; dr. inž. Vidmar Milan, predsednik aka- demije znanosti in dekan tehnične fakultete; Vidmar Karl, predsednik Sind. pokov; Vadenj Ivo, referent Prop. odseka Pokr. uprave; Vi- jekaj Milko, podpolkovnik Slov. Dom.; Veli- konja Marjo, književnik; dr. Vorišč Alojzij, odvetnik; Verovšek Jože, predsednik Sindikata železničarjev; Verovšek Jurij, trgovec; Vorišč Anton, predsednik Sind. s specerijskim bla- gom; Velikonja Jože, akademik; Vljaj Karl, predsednik Sind. živilcev; Vrančič Ivan, pod- direktor Mestne hranilnice; Vidar Jože, šol- ski upravitelj; Vodnik Anton, književnik; dr. Vrabar Maks, profesor; Večerin Rudolf, bivši predsednik Prosvetnega društva; Vahon Dam- jan, književnik; dr. Vojska Karl, mestni urad- nik; Vrhovec Ernest, tob. delavec; dr. Vran- čič Janko, direktor Pok. zavoda; Verbič Pavel, profesor; Virant, predsednik Dentistične zbor- nice; Vrhovnik Franc, tajnik Vodnikove druž- be; Vork Karl, privatni urednik; dr. Valenčič Vlado, podravnatelj Hranilnice ljubljanske pokrajine; Vadenj Adolf, tajnik Pokrajinske upra- ve; Verbič Dušan, ind. urednik; Voble Deme- trij, bivši poslanec in odvetnik; Vrhovec Stan- ko, šolski upravitelj; Vročar Fran, upravnik listov konzorcija »Jutrnja«; Virant Stanko, di- rektor lista »Jutrnja«; dr. Vrčon Branko, urednik »Jutrnja«; Vidic Ciril, ravnatelj Hranilnice kmeč- kih občin.

Dr. Windischer Fran, predsednik Narodne galerije; Weibel Julij, načelnik skupine želo- zarjev in kovinarjev; Wagner Rudolf, predst- avnik bivše zveze bojevnikov; inž. Weinberger Friderik, v. d. mašinskega odd. žel. direk.

Zorc Rudl, odvetniški pripravnik; Zupan David, tajnik preds. Društva stanovanjskih na- jemnikov; dr. Zupančič Rihard, univerzitetni prof. in predsednik Zdrženja šolnikov; Zupan Miroslav, predsednik Sind. stavbne industrije; Zebal Franc, bivši poslanec; dr. Zdošek Jože, odvetnik; Zemljik Janko, predsednik TBPD; Zemljik Jože, predsednik Pokrajinskega Sind. ind. nameščencev.

Zerjav Mihael, int. kapetan I. kl. v pok.; Zivalič Franc, mizar; Zilnik Rudolf, obrtnik; dr. Zilke Stanislav, odvetnik; dr. Žvokelj Do- minik, podpredsednik Hranilnice ljubljanske pokrajine; Zanko Josip, direktor cestne železnice; Žužek Franc, urednik Borze dela; dr. Žirovnik Janko, predsednik Odvetniške zbornice; Žilič Stanko, vodja MFZ; Žnidarič Josip, predse- dnik »Slov. čebelarstva« društva.

IMENA IN DOKUMENTI GOVORE

Še nekaj podatkov iz obveščevalnega arhiva komunistične Osvobodilne fronte

Longer Milan
Tavčarjeva 3.1
Dobovšek Jože S. Petra 91
velik oca 190 cm. imenjak,
materni linije, nosi vedno
črno obleko in siv klobuk,
le včasih sivo obleko, nima
nihkve sluge, se stalno
zadržuje v hiši vis-a-vis
stalnice. Vodi sestanke b. g.
v prostoru pri sv. Petru. Je
stalno v nogi z tramvajem.
Vedno nosi črno kabančo

Vohun in konfident italijan-
ske cesarske vojske, usluž-
ben v informacijskem uradu
(Ufficio I) XI. armadnega
zboru v Ljubljani — hkrati
eden najvažnejših članov ko-
munistične obveščevalne služ-
be v Ljubljani — to je Leon
Mohor, ključavničar, član
K.P. človek z dvojnimi življen-
jem in dvojnimi zaslužkom.
Kakor vsi poklicni revolucionar-
ji, istočasno, ko je pre-
oblečen v kr. karabinjerja
pri različnih reševalnih komu-
nistih, poštnih Slovencev pa po-
šiljal v internacijo, je s
svojimi podatki pomagal se-
stavljati seznam nasproti-
kov komunizma, ki bi morali
biti prečiščeni s svetlo roko.
Na priloženih slikah prina-
šamo fotografije posnetke
informacij, ki jih je Mohor
lastnoročno poslal za moriški
arhiv Osvobodilne fronte, od
koder sta priložena listka
vzeta.

v analizi: goti hči je bil
takrat na sestanku 2. t. t.
Rudolf. Na Ambrozijevem tpu
ima vjigo oče masenjo.
Pet pa se omejuje drugi z
dr. Žugelj-om in njegovim
Ubramom iz slavnosti ali
60. let
Prof. Zlatko Zmaj. in
ubijatelj. Mihov. Leo

V naslednjem prinašamo še nekaj imen
in podatkov iz komunističnega vohunjskega
arhiva, ki ga je oblast odkrila v Ljubljani.
Poudarjamo še enkrat, da so imena in po-
datki vzeti brez kakšnega sistema in jih pri-
občujemo samo kot stvarne uradni dokaz o
tem, kar smo v našem listu večkrat zapi-
sali, namreč, da je komunistična stranka
opazovala in devala na seznam prav vse
Ljubljančane, naj so bili tega ali onega
političnega prepričanja; tudi če so bili so-
misljeniki, podporniki ali celo vodilni ljud-
je v Osvobodilni fronti, a ne komunisti.

Podatke navajamo točno v taki obliki,
kakor so zapisani v komunistični kartoteki.
Za točnost ali netočnost obdolžitev na njih
torej ne moremo odgovarjati. Vse, kar je
pri kom napisano, mu očita komuni-
sti, ki so za vsakogar, kdor naj bi prišel
na seznam za likvidacijo, pač morali najti
resnično ali izmišljeno krivdo. Obveščevalni
material, ki ga je bilo v tem rdečem sre-
dišču nekaj vrst, je v »surovem« stanju,
to se pravi tak, kakor so ga razni obveš-
evalci — katerih je moralo biti zelo veliko
— v centralo prinesli. Iz raznih pripomb,
ki jih je na listke zapisoval vodja rdeče obve-
ščevalne službe politikomisar Vito Kraigher,
je razvidno, da so po tem materialu se-
stavljali seznam za razne komunistične
ustanove in poveljstva. Teh, kočnih sezna-
mov, je v Ljubljani in izven Ljubljane
veliko, kakor si mislimo. Kako bi si n. pr.
bilo moči razlagati dejstvo, da so tolovaji
nekje v goriskih brdih prijeli neznanega
ljubljankega trgovca ali gostilničarja, ga
odvedli v taborišče, pogledali na seznam ter
po tem, ali je bil v seznamu ali ne, odločili
o njegovi nadaljnji usodi.
Poudarjamo še enkrat, da imena, ki smo
jih priobčili v današnji in zadnji številki,
predstavljajo samo majhen izbor iz celotne-
ga moriškega seznama OF.

Razinger, Masarykova c. — Kompare
Fran, Galatova 10. Odšel na teren z bega.
Vsa družina je nezanesljiva in nekateri
celo aktivisti BG.

V Uniju je bil 19. X. sestanek: Remec,
dr. Stare, Ivan Avsenek, dr. Vršič, dr.
Sporn, neki velik, zelo močan možič, širo-
kega obraza, v sivem plašču, rujavem klo-
buku. Nosil je očala z zlatim robom (Ma-
lovrh France). Ta je bil danes prvi na
tem sestanku. Ti vsi so prišli okoli pol 3.
Okoli 4. je prišel A. Novak s sodnikom
Spornom. Vendar je Sporn ostal v kavarni,
medtem ko je Novak odšel v klubsko sobo.
Okoli 5. ure sta dr. Stare in Remec odšli
in šla na stanovanje dr. Stareta. Ostali so
polagamo odhajali. Novak, sodnik Sporn in
dr. Vršič so odšli v »Rožce« s Tomo. (To-
mo je poročevalec, op. ur.)

Po nekih govoricah v pisarni Vzajemne
se je zvedelo, da je bil Nace Zeleznik v
Kletah. Hvalil je, da gre v najlepšem re-
du. Disciplin je kar največja, morala na
višku, akcije se vrše v redu in da so Klee-
ce popolnoma očistene komunizma. Tomo.

Salezjanski zavod na Kodeljevem: po-
leg Novakovi prijatelj prihajajo še:
Sule, trgovski pomočnik. Kušar, bančni
uradnik. Hönigsmann, OUZD, in dijak Erja-
vec Dane.

Hojina, tovarnar, Kolodvorska 8. Cela
družina nezanesljiva.

Nikolič Sreten, Koroška 12, pri Kranjcu.
Opis: zelo suh, bled, črni las, velik, oble-
čen vedno v črno obleko in belo srajco in
ma sive hlače. K Nikoliču hodijo razni
ljudje na sestanke. Kranjc je bil prej OF,
sedaj pa se ga cela okolica boji. Nevaren.

Brata Pograjc, Stari trg 28. Zelo agilna
belogardista. Imata sestanke z duhovniki
za Rakovniku in v Marjanišču. Eden od
ajliju je bil Peršuhov tajnik.

Sattler Marija roj. Kosovine. Vsako so-
boto gre po meso v Srednjo vas pri Skof-
ljici. Zadnjikrat jo je prišla naša patrula
prijeti, odvzela meso ter jo zadržala za en
dan, da je dobila propustnico. Njen krstni
bater je industrijsalec in belogardist Av-
senek, njen brat je bivši aktivni jugoslo-
vanski oficir v internaciji. (Na zadnji stra-
ni listka je točen popis in navodilo za za-
sledovanje v Skofljici, kar naj opravi to-
varšiška Majda.)

24. 7. 1942. Pri Natlačenju so se zbrali
ob 7. zvečer Remec, ravnatelj, njegov brat
inž. Remec, dr. Tine Debeljak, Avgust No-
vak, Ivan Maričane in Anton Končan, biv-
ši šef kabineta ministra dr. Kreka. Sesta-
nek je trajal preko pol devetih zvečer.

Markelj, Dolenjska cesta, plavogradistič-
na družina. Pri njih sestanki: Maserkova,
Debeljak, Stari, Maša Gromova, ki pre-
naša pošto od Kuškove k Andilhar, Rakov-
niška ulica.

Tozon Mirko, Dalmatinova 13.III. je mo-
ral k vojakom. Ostala je njegova žena sa-
ma in njena dva brata. K bratom so za-
hajali različni ljudje in po opazovanju
strank v hiši so se pri njih vršili sestanki
Bega. Pri zadnjih blokadah so oba brata
odpeljali in od takrat ni bilo več nikakih
sestankov. Sestra Tozona, Jeločnik, stu-
dentka, Pred škofijo 13, je pa aktivna Be-
ga in raznaša Bega letake in literaturo
po hišah. (KA) odgovori »DT«.

Dr. Kalan, Askerjeva 5. Aktivist BeGa.
K njemu zahaja znani Stražar Dolinar.
24. 7. je šel A. Novak s sestanka pri
Natlačenju k njemu na stanovanje.

V teh dneh se je v jutranjih urah več-
krat opazilo Rupnikov avto, enkrat je bil
celo zapažen Rupnik sam. Kalan zahaja
velikokrat k Pavlinu na Gradišče.

Silvester Fajdiga, akademik, Tyrševa
51/I. Brat Hinka Fajdige, Tržaška 177. Ita-
lijani izpustili, ko se je predal v Kočevju.
Sumljiv, da sodeluje pri BeGa.

Računski uradnik pri poštni direkciji
Leopold Sparhakelj, Sušteršičeva 12, Moste.
Nevaren belogardist. Je mnenja, da je tro-
ba vse tisto odstraniti, kar je narodu v
nesrečo.

Jagodica-Mikell.

Bojčič, približno 20 let, črn, visok, sin
pravoslavne cerkvenika. Stanuje v »Pe-
gleznuc«.

Kavarna Mikell. 21. okt. 1942. 19. t. m.
je bila ob 8.10 z nekim kapitanom Skuško-
va. Dalje je bila Bončanova, ki je dobila
od part. pismo, da bo ustreljena. Gorazd
je bil zasledovan, ko je šel iz kavarne po
Miklošičevi cesti. Nina — Gorazd.

Zdravje Franc, uslužbenec pri železni-
ci, stanuje v bližini Arzenala. Zahaja v
Trstenjakovo št. 1, kakor tudi žena in hčer-
ka Antosjevič. Vršijo se plavi sestanki.
(Ce) Be 2. Star je 26 let. Zahaja k Per-
šuhu. Rafiniran tip. Sila previden v raz-
govoru. V slučaju kritike čez naše ne da
nobehi izjav.

Mlečnik Ivan, tajnik občine St. Vid pri
Stični, stanuje Gradišče 15. Organizator
BeGa. Pribežal v Ljubljano, da bi zabrisal
sled za seboj pred našimi.

Inž. Dimnik, Cesta na Golovec 12. Velik
Erichov sodelavec. Dnevno zahaja ob pol
11. v Semenisko ul. 2. Sestaja se z gen.
Novakom.

Zelesnik Nace, uradnik Vzajemne, stan-
uje Bežigrad, Vila Soča, Lavričeva 9.
Oseben opis: velik, zelo močan, okroglega
obraza, rujavih las in brk. Bivši vodja
BeGa. Med njim in inž. Doretom Martinja-
kom obstoja neka veza. Prevzel ponovno
vodstvo SL za Bežigrad in Sisko. Sestane-
k 16. 7. Union — Stare. Sestanek 22. 7. v No-
vakovem stanovanju. Tudi Majdiš — do-
poldne.

Nanut Marija, hči Franca, uradnika na
policiji, Topniška 19. Dobiva zadnje čase
popoldanske obiske svojih somišljenikov,
ki prihajajo k njej z novimi aktovkami, iz ka-
terih gledajo papirji in slike. Vsa družina
je zelo klerikalna in se je polnoštevilno
udeležila Natlačenjega pogreba. Oče je šel
na pogreb že ob 9. in se strogo žalno oble-
čen napotil v smeri proti mestu, da tako
zabrisa sled za seboj. (Poroča Metka.)

Zdekar Ivan, dijak, Šentpetrsko župni-
šče, tajnik Dobovška Jožeta. Raznaša lita-
raturo. Večinoma zahaja v Sisko k franči-
škonom. Nevaren Bega. Ima seznam OF.
Na dan Natlačenjega pogreba je govoril o
maščevanju 30 za enega. Na komemoraci-
nem sestanku v Prosvetni je dejal: »Okle-
nite se še bolj ideje in ne bojte se smrti,
kakor se je ne boje naši predpostavljeni.
Zapomnite si, da bo vsako našo žrtve
desetkrat plačali.«

Anton Končan, bivši šef kabineta mi-
nistra dr. Kreka, Miklošičeva c. 10/III, le-
vo. Pri njem so sestanki Bega. Pri njem
je v mesecu februarju 1943 stanoval Zebot
Ciril.

Družba »Stoklasec«, ki je pretežno med
11. in 12. uro v lovski sobi pri Slamiču.
Bg. Med njimi Juvan, uradnik OUZD, iz
Rudnika — odvetnik Drago Kornhauser.
Govorita proti OF, propagirata za plave.
Vojnovič Miro je prišel ob 10.10 uro v
hotel Mikell — Gorazd.

Kollr — sprejema stranke od 9. do 11.
in od 14. do 18. 9. 11. bo odpotoval za stal-
no iz Ljubljane. Jelka.

Dr. Josip Vršič, odvetnik, stanuje Gledališka
ul. 16. Advokatura Miklošičeva 17. I.
nadstr. — stopnišče I. Pomočnik in des-
na roka dr. Stareta. Momentarno v bolni-
nici. Sploh prenehal z delom. — Stare dela
sam.

Iz Gonarsa se je vrnil major Kosec —
tip.

Vošner Pavel, Verstovškova 18. Se stal-
no družil z Mačusem, Kraljem in Perkotom.
13. 3. v uniformi Legije smrti.

Pelan, uradnik Kreditne banke, bivši
Kraljev učitelj, agilen plavogradist.

Olga Florjan, Tyrševa c. 6, absolventka
Trg. akademije, je kurirka Bg. Novaka.
Ta ima več imen. Legitimacija na ime:
Koinz Drago. Zveze ima v Gradišču v
Dop. Trg. soli. Družil se tudi z Bokalom.

Vojska. Precej hitrih korakov je prišel
ob pol desetih po Tyrševi cesti z neko žens-
ko. Velika 1.60. precej močna, stara 30 let,
črne lase, trajna, temnejši obraz, v črni
obleki. Skupaj sta nadleževala pot po Se-
lenburgovi ulici proti Kongresnem trgu. To
je bilo večera, 18. 10. 1942.

Dne 19. 10. je ob četrtn na 10 prišel precej
naglo preko Figovčevega dvorišča pred Ev-
ropo, kjer se je sestal z neko žensko: viso-
ka 1.60 m. suha, stara 22 let, črne lase,
trajna, okrogel obraz, rdečelica, rdeče rjav
plašč (preprosto oblečena). Z njo je šel k
Schneider-Verovku. Tja sta prišla Krivo-
gled in njegova deklica, ki sta se ustavila
pred izlozbo, na mig Vojske sta šla v trgo-
vino. Tu se je pričela konferenca, ki je
trajala kake četrt ure. Najprej sta odšla
Krivo-gled in njegova deklica, nato pa Vojs-
ka s spremljevalko. Šla sta pred Puharjevo
5, kjer sta zopet precej časa debatirala.
Tam je stal nek avto, menim, da je bil v
neki zvezi z Vojsko, ker je ob odhodu avta
dejal spremljevalki: »No, sedaj bo pa od-
peljal.« Od tu sta šla skupaj na dvorišče k
Stupiel, od tam pa zopet v Puharjevo 5.
Spremljevalka je šla v hišo, nakar se je
Vojska sestal z Verovčkom. Potem je
Vojska govoril s spremljevalko skozi okno iz
hiše v Dukičevem bloku. Potem je Vojska
odšel pred Emono, videlo se je, da nekoga
čaka. Ker ni bilo nikogar, se je vrnil pred
Evropo. Končno je ob 11. uri odšel v hotel
Strukelj. (Agent Lisca.)

»Krivo-gled« je s svojo deklico prišel
ob 11.10 v restavracijo Strukelj. Po preteku
pol ure je odšel nazaj v »Slone«.

Novi trg 5. Omenjena Vojskova podruž-
nica je zelo živahna. Promet je zelo velik.
Tudi ženske zahajajo tja. Med 13. in 15. uro
je šlo v hišo 23 oseb, med njimi 7 žensk.
(»Borut« — »Igor«.)

Mošenovič. Pravil mi je, da se je vpisal
na filozofsko fakulteto. Ko sva šla mimo
njegovega stanovanja, se je oziral v okna,
kar ni bilo prav, ko je nam pravil, da stu-
nuje v Gledališki ulici. Dejal mi je tudi,
da zahaja v univerzitetno knjižnico. Ko sva
šla mimo splošne bolnišnice, je govoril z
nekim oficirjem, ki mu je rekel, naj ga
pride obiskat in naj pokliče ime Pavič,
na roki pa je imel prstan z monogramom BN.
Milavtina je par dni ni na izpregled.
Bati se je, da je odšel na teren.

Prof. Krošelj je prišel ob 10. uri iz pa-
sažnih stanovanj s polno aktovko. (Sploh
sumim, da nosi tehniko) in šel na tramvaj
št. 1 proti bolnišnici. (Borut.)

Delak. Prišel ob 10. uri iz kavarne Ev-
ropa in šel na Figovčovo dvorišče. Nato
sem ga srečala na stopnicah Slona, ko je
odhajal. Bila je taka situacija, da mu ni-
sem mogla takoj slediti, med tem je pa iz-
ginil. (Marija.)

Kralj. Prišel iz hiše, kjer je trdila Če-
bin v Volfovi ul. 3. Šel je v kavarno Ev-
ropo, kjer je imel več sestankov. (Marija.)
In poleg teh še nešteto drugih. Vsem je
bila pisana obsodba in smrt — v znamenju
OF.

Marinčič, center Viš, Tržaška 88;
Mancini, fotograf v isti hiši; Guštin
Janez, Jože, Sare Maki, vsi v Ločnikar-
jevi ulici 5; Horvat, Cesta v Rožno do-
lino II-15; Brožnik, Splitska ulica. Zelo
je aktivna žena Rudija Marinčiča. Ma-
rinčič drži zveze z Mačusem. V hišo zahaja
Korošec. (Atentat.)

Dalje zahajajo k Marinčiču: Kimovec
R., Dolenjska cesta 6, Marinčič Fran-
celj, Salon Ela — Dukičev blok.

Marinčič Cene je šel k Sarcu Maksu.
Ločnikarjeva 5, zapustil njega in se arečal
z dvema. Eden od njih je imel aktovko, ki
je jo oddal na Bleiweisovi 7, potem so šli
k Mačusu.

3. 6. je imel Anžur razgovor z Marin-
čičem. Isti prihaja vsak dan dvakrat pred
dvajsetimi in zvečer v prodajalno Mestne
elektrarne. Prodajalka mu zaupa. Pri Ma-
rinčiču so v hiši vse drvarnice — razen
njegove — odprte. Samo v njegovi je luč.
— Guštin Jože prihaja s polno aktovko
iz C. VI-48. V tej hiši stanujeta Jurman
Radko in Ciril Popit. Prelog. (Za atenta-
t op. ured.)

Petrič, elektr., Rožna dolina, vogal-
na hiša Ceste V. in VI. V hiši belogardi-
stični sestanki.

Košena, Rožna dolina, Cesta XV
št. 14. Nameščen pri trdki Böhmet. Zagri-
zen belogardist.

Ferdinand Robida, star 28—30 let, biv-
ši orožnik na Raketu. Se zadržuje na Viču
v gostilni Agnola. Doma s Stajerskega. Sive
oči, nosi kratke kotlete, kostanjevih las in
nosil siv klobuk. Prenaja pošto pri Bega in
hodi v hišo Agnolovi na Tyrševi cesti.

P. Benjamin, frančiškan na Viču,
13. 9. ob 6 pop. je bil na Bega sestanku pri
Čedu, Viš 113.

Pavičević Milivoj, Cesta XIX-4,
Rožna dolina, bivši podoficer. Po rodu Čr-
nogorec. Njegova plavogradistična samoza-
veš izvirja iz podoficerke vzgoje in arške
hegemonije v bivši Jugoslaviji, katere so-
izvrševalce se smatra. Iz zaporov ga je rešil
M. Zajc. Mnogo se družil z Guštinovi in
Ločnikarjeve. Belogardist.

Dne 10. 1. 1943. Sestanek Bega pri Ame-
rikanu. — Gostilna na Tržaški cesti.
Udeležili so se: Bučar, Cesta II-21, Le-
nari Viljem, učitelj iz Grosuplja, stanuje
v Rožni dolini pri starših, Marinčič Rud-
i, Tržaška 88. Sklep: razčiščenje Nove vasi.
Belogardisti.

Bitenc, Rožna dolina, Cesta V-14.
Pravni referent pri Gospodarski zvezi. Or-
ganiziran belogardist. Zena raznaša Bega
literaturo. Pri njem na stanovanju Bega se-
stanki ob sredah in sobotah ob 4 pop.
Kober Albert, sluga na magistratu,
Splitska 12. Zagrižen belogardist. Zahaja v
gostilno Čotič, Tržaška 54.

Velehrovat Ivan, Soška ulica. Zelo
intenzivno opazuje stanovanje Cankarja Iva-
na, aktivista, Mencingerjeva ulica 39a. Po-
ročilo dana kvartni Rožna dolina 10. 9. zve-
čer, kvartna obn. oddala poročilo 27. 9. zv.
Knez Tone, Viš 34. Ni nikjer v službi.
Pred razsodom je bil solastnik tiskarne
Slatner v Kamniku. Največ se družil z Ro-
bežnikom Milanom, kjer tudi večkrat spi,
in še z nekim duhovnom. Robežnik Milan,
posestnik, Viš, je Bega in odkrit nasprot-
nik OF.

K. p. Benjaminu hodi: dr. Grapar,
inž. Skof, inž. Gutnik, inž. Košir; dr. Gra-
per Stane je zdravnik Bolniške blagajne,
Tosna ulica 3.

Zadnikar Rado, sin gostilničarja,
Brdo, stanoval nekaj časa Viš 116. Belo-
gardist.

Pire Helena, učiteljica na meščanski
šoli na Viču, sumljiva, da sodeluje pri Bega.
Lojka Mara, uslužbenka pri Isis, Trža-
ška cesta. Bila terenska obveščevalka in da-
jala napake informacije. Predlog.

Primožič Nada, bila terenska obve-
ščevalka in dajala napake informacije.
Zvece, stanuje v Oražmovem domu na
Dolenjski cesti. Plavi aktivist. Stalno me-
nja stanovanje. Družil se s kiparjem Smrdu-
jem iz Staničeve ulice.

Omerza, Galjevec, snubil Zagarja
Ivana, elektrotehnik in rezervnega častni-
ka iz Rudnika, naj prevzame plavogradistič-
no vodstvo.

Sifre Marica, Koroška 10 — sestanki:
Mašič Milica, Spetič Anka in druge; raz-
naša Bega literaturo.

Sitar Franc, trobarinski preglednik,
Stožice. Dokazano je, da je kurir Bega.

Božič Jernej, Tyrševa 37a, banovinski
svetnik, je dober klerikalce. Njegovi urad-
niki izjavljajo, da se pripravljajo dati roko
v ogenj zanj, da on nima nič proti našemu
pokretu. Sedaj je namreč zaprt na sodišču.
Pobran je bil v noči, ko so pobirali zdrav-
nika (dr. Arka itd.). Se bo še poizvedovalo.

Podpolkovnik, Peterlin, Ta si-
ser stanuje tu, toda je popolnoma nepoznan.

Tudi po zunanosti ga nihče ne pozna. Po-
skrbite silko!

Inž. Nečima, uslužben v mestnem
tržnem nadzorstvu, star 36 let. K njemu ho-
dijo pogosto Italijani. Osumljen, da je iz-
dal našega aktivista Vreščarja.

Pavlin Franc, 48 let, Ivanka, 37 let,
Franci, 16 let, Kongresni trg 15. Imajo Be-
ga sestanke. Sin Franci je posebno agilen
in se udeležuje sestankov v raznih delih
mesta.

Podoreb, hišnik banke Croazia v Se-
lenburgovi. Opis: 1.53 m, debelejši, močne
jbrvi, debel nos, navadno nosi rjavo obleko.
Šel je v Kresijo z dr. Staretom. Se vedno
raznaša literaturo. Dne 7. 11. je šel preko
Kongresnega trga v Gosposko 9 z Lissem.

Batestin, duhovnik iz Križank, hodi
večkrat na obisk k vodji Vajeniškega doma.
Imata dolge razgovore. Najbrž mu daje na-
vodila za obrambo proti partizanom.

Dr. Pirkmayr, Bil 7, 10. na sestanku
pri Komandi Črnih sraja na klasični
gimnaziji.

Prav tako dr. Korun, dr. Pretner, dr.
Plemelj, univ. prof., Franc Ksaverij Finč-
gar, Turk Rajko, Jemčič, dr. Černe, tajnik
Gremija, in Rupnik Franc.

Inž. Petriček Janko, Sv. Petra co-
sta 64-II.

Krek, invalid, brat Mihe Kreka, Sve-
tega Petra cesta. Izjavlja, da je OF na tleh
in da so vodilni Ofarji pobegnili na Dunaj
(Klidič, Baebler). Na nekem sestanku pri
Drnovškovi na Sv. Petri cesti so imeli glav-
no točko: ugotovitev Ofarjev na Sv. Pe-
tra cesti.

Krzan Edo, Sv. Petra nasip 17, bivši
JNS-ar, potem OF-vec, sedaj organizator
plavib.

Rudolf Smersu, bivši narodni poslan-
ec, Sv. Petra c. 62 — 16. 12. imel sestanke.
K njemu zahajajo neznane osebe. On sam
zahaja čisto v šempetarsko župnišče in v Ro-
kodolski dom. 24. 8. je imel Smersu 42 obi-
skov. Obiski skoraj sami možki, le dve že-
nski. Predlog. (Za atentat, op. ured.)

Magister Zlatko, Bega, dijah, 22 let,
Lužiškoarška 66, vzgoja klerikalna, oče
delovodja v kurilnici. Letos je pri naši pro-
slavi v razredu demonstrativno sedel. Do-
kazi za sodelovanje pri Bega. Poroča Mara.

Inž. Muri, Podmilščakova 10a. Belo-
gardist. 20. t. m. (22. sept.) prišel z njim
na dan Radanovič, kaplan, zdaj v civilu. Je
šef Gospodarske zveze. V okolici se večkrat
sreče Casar. V večernih urah, običajno
ob 7, hodi k Muriju. Prejšnji teden so bili
pri Muriju tudi 3 uradniki a Prevoda, sami
Bega. — B.

Čeh Krista, Podjunska 26, grozi, da bo
izdala pol ulice. Bar Franc je miri.

Frkoltj Tončka, Černetova 17. Dom
služkinj. Je v trafikli, okrog 40 let. Nosil
modro haljo z zadrgo. V nedeljo, ko je a
p. Metodom pri vstopu sprejemala žensko
na sestanku — bila opazovana. Po litanijah
Bega sestanki.

Smersu Boris, Medvedova ulica. Je
Ljotičev. V govoru napada OF in trdi, da
se je že razbila. Govori o komunističnih ne-
uspehih in posledicah njihove borbe — po-
žigi, talci itd., vse kaže, da je organiziran
Bega in Zboršč.

Dr. Rodman Erno, Zg. Siska, hud na-
sprotnik komunistov in našega gibanja (inf.
Jernej — op. ured.: bržkone advokat Jer-
nej Stante).

Jagodica Alojz, banovina, odd. II. Je
eden izmed desetorice vodilnih Bega na
banovini. Na dan Majdičeve smrti govoril
o maščevanju 10 za enega.

TEDEN V SVETU

Dokaj pomembna je izjava tako imenovane Jugoslovanske izseljenskega odbora v Kalru, ki pravi med drugim, da so »Titove tolpe doživle nenadomestljive izgube in da so delno obkoljene v Dinarskih gorah. Potem nadaljuje: »Komunistični oddelki so pregnani iz vseh večjih mest in vasi ter razbiti v majhne skupine, od katerih so nekatere že v popolnem razkroju, druge pa so v divjem begu umikajo proti zahodni Bosni. Zaradi pomanjkanja operacijske taktike so tolpe izgubile vse postojanke, na katerih bi mogle prej imeti kak vojaški pomen.« Če Jugoslovanska begunska vlada v Kalru tako jasno priznava uspehe nemške vojske v boju s komunističnimi tolpami, potem s tem hkrati dokazuje zavezniki javnosti, da je Titov eksperiment obojen na neuspeh.

O sovjetskih namelih z baltskimi državami, katerih se je dotaknil v svojem novemletnem članku ameriški politik Wendell Willkie, odgovorja moskovska »Pravda«: »Zdaj je že čas, da svet razume, da je tako imenovano vprašanje baltskih držav notranja zadeva Sovjetske Rusije, stvar, v katero naj se Wendell Willkie ne vmešava. Glede Finske in Poljske — brez ozira na balkanske države — Sovjetska zveza va, kako naj z njima ravna, in pri tem ne potrebuje Willkiejeve pomoči.«

O vprašanju Poljske je sovjetsko poslanstvo v Washington objavilo članek, v katerem med drugim stoji, da je sovjetska armada leta 1933 »osvobodila« Zahodno in Belo Rusijo ter Zahodno Ukrajino »izpod jarma poljskih zatiralcev«. Moskva vidi v teh deželah, ki so prej pripadale Poljski, zakonito posest Sovjetske zveze. Na velikem zasedanju Vrhovnega sovjetskega sveta da so bila po želji prebivalstva omenjena ozemlja sprejeta v sklop Sovjetske zveze.

Kako belorusko prebivalstvo misli o boljševikih lepo dokazuje sklep, ki so ga sprejeli zadnji na velikem zborovanju v Baranovičih in ki pravi med drugim: »Kremelski diktator znova zahteva od bogataških držav, da mu priznajo pravico do naše beloruske dežele. »Varušivo« Moskvo smo enkrat že doživeli. Našemu ljudstvu bo ostalo v spominu kot krvava pošast. Belorusko ljudstvo ne bo nikoli pozabilo teh grozodejav. Se zveni v naših ušesih krog tistih, ki so jih odgnali in pregnali daleč na vzhod in še vedno gori v naših arhivih sovraštvo do boljševizma.«

Da bi olajšali svojo ofenzivo, so Sovjeti zahtevali na področju nekdanje Poljske splošno vstajo, je dejal predsednik poljske vlade v Londonu. Poljska vlada je to zahtevo odklonila.

Sveta dolžnost vseh Grkov je, postaviti se z vsemi silami boljševizmu po robu, je dejal v svojem govoru, ki ga je imel na grški narod, predsednik grške vlade Rihlly.

»Svoboda, neodvisnost in varnost bodi celo, ki naj se ga Finska drži v novem letu.« je poudaril v svojem zadnjem govoru finski ministri predsednik prof. Linkomies. Njegov govor je prevažalo prepričanje, da bosta finska vlada in finsko ljudstvo v medsebojnem sodelovanju premagala vse težave, ki jih bo še zahteval boj za svobodo Evrope in tako tudi za neodvisnost Finske — boj proti boljševizmu.

Izgube, ki so jih komunistične tolpe utrpeli zadnje štiri mesece na Balkanu, so izredno visoke, piše »Kärntner Zeitung« v nekem poročilu iz Berlina. Nad 10.000 mož je bilo ujetih, nad 25.000 ubitih ter najmanj 30.000 ranjenih. Če računamo še pribežnike, lahko rečemo, da so komunisti od lanskega septembra dalje izgubili nad 70.000 mož. V istem časovnem razdobju je bilo v zahodnem delu Balkana razoroženih 150.000 cesarskih vojakov. Komunisti in badoljevalci pa so imeli tudi velike izgube v blagavi: nad 1200 raznih topov in metalev min, 3000 strojin, nad 75.000 pušk in samokresov, 100 oklepnih in ogledniških bojnih vozil, 1400 osebnih in tovornih avtomobilov, 33 ljudi in 8 letal, ter nad 7000 konj, mul in oslov, poleg tega pa še ogromne količine drugih vojnih potrebščin, streliva in hrane.

Med komunističnimi tolpmi na Hrvaškem je izredno malo Hrvatov, kakor sledi iz listin, ki so jih zadnje čase zasegli pri komunističnih razbojnikih. Iz tega sledi, da je hrvaško ljudstvo odločno proti komunizmu. Zato tudi ni čudno, če povelstvo razbojniških tolp toži, da se mu doslej še ni posrežilo, pripraviti prebivalstvo po vaseh in mestih do tega, da bi se v vrstah razbojnikov udeleževali »osvobodilnega« boja. Tako je bilo v neki tolpi, ki je štela 158 mož, samo 5 Hrvatov, v neki drugih jih je bilo od 246 samo 7, v tretji od 431 le 17. To je pač najboljši dokaz, da hrvaško ljudstvo odklanja komunizem.

Nova knjiga pod naslovom »Ruska uganka« je pred nedavnim izšla v Ameriki. V njej piše William Henry Chamberlain imenuje Stalina brezobzirnega trinoža in častihlepeža, ki mu gre le za osebno samovlado v Sovjetski Rusiji.

V protinapadih na vzhodnem bojišču gredo nemški vojniki čisto čez celo gore mričev — piše nemški vojni poročevalec iz pred Vitebska. Ena sama saška divizija je pri nekem takšnem nastopu našla nad 4800 mrtvih sovjetskih vojakov.

General Mac Arthurja je volilni odbor, ki stoji za njim, javno predlagal za republikanskega kandidata pri prihodnjih predsedniških volitvah v Ameriki — poroča londonski »Daily Express« iz Chicago.

Hude dogodke bo prineslo letošnje leto za razne dežele, je poudaril turški ministri predsednik v svoji novoletni poslanici na turški narod. Razen nekaj malega stiske glede prehrane je sedanja vojna Turčiji prizanesla še z vsemi vojnimi grozotami. Tudi v letošnjem letu bo Turčija nadaljevala s svojo dosedanjjo politiko.

Nekaj o tem, kako so slovensko gledališče vprezali v rdeči voz

Slovenska Talija, toliko povzdigovana in v nebesa kovana, o kateri so bili napisani naročeni in nenaročeni slovojevi, se je v urli, ko so padale krinke, v velikem delu razgallala kot zgarano živinče, ki naj pomaga vleči na hrbet slovenskega naroda okrvavljeni in od nepregledne množice bednih, ki so ga na svojem hrbtu že čutili, prekleti voz komunistične strahovlade. Gledališče, na katero je bil narod tako ponosen, ki ga je poleg univerze kot kulturno ognjišče nad vse ljubil in varoval, se je v dneh preizkušnje v velikem delu izkazalo za gnilo jazbino.

Zanimivo bi bilo dati podoben prikaz tega, kakšno in kolikšno krivdo za današnje stanje nosi naše gledališče, to se pravi ljudje, ki so ga vse do zadnjega vodili. Tu se bomo omejili samo na glavne načne komunistične propagande, za katero so naše gledališče izkoristili Josip Vidmar in drugi. Prvi način je bila neposredna propaganda. Dobro se še spominjamo del ruskih boljševiških avtorjev, ki sta nam jih servirala Vidmar in Stupica — samo zaradi umetniške vrednosti seveda. Takrat so vsi literarni preroki, kritiki, esejisti in kar je še bilo takih vrhov, oznanili strmečemu slovenskemu narodu, da se v gledališču prodaja čista umetnost, in sicer njena najčistejša zvrst, tako imenovana nova stvarnost.

Treznji ljudje so oprezno požirali to toli hvalisano jed, kajti čutili so, da je vse to le v plaši umetnosti ogrnjena propaganda. Saj so bile predstave tudi v tem smislu učinkovito izkoriščane. Kaj teh gospodov literarnih mogotcev danes ni nič ram, ko vidijo, kako slepo so trobili v rog, ki so jim ga komunisti spretno zamaskirane nastavili.

V drugo vrsto komunistične propagande spada oni način, ki je dobil svoj višek v neizbrisljivem kulturnem madežu našega gledališča, v »Vselem vinogradu«. Omalaj moralo, spada namreč med prve naloge pripravljalcev revolucije. Gotovo tudi ni bilo samo naključje, da je režiser Bratko Kreft, znani komunistični pisatelj, sam kazal polje, koga naj primejo, ko je uprava dosegla pri oblasti, da je nastopila proti demonstrantom, ki so branili ugled slovenskega gledališča in obenem zdrave narodove osnove. To se nam je zdelo potrebno povedati tudi zato, da spoznamo, kje je prav za prav ovačstvo doma.

»Veseli vinograd« je bil začetek načrtne razkrajanja temeljev z gledaliških tisk. To se je zlasti sistematično nadaljevalo deset čase, ko je v gledališču neomejeno gospodovala četvorica Vidmar-Golia-Stupica-Kreft. Takrat smo dobili na program razne »Svedroce«, »Molčre« in drugo robo. Pogosto pa so tudi dela, ki jim sicer ni bilo kaj reči, v izvedbi našega gledališča dobila tako razkrajno ost.

Tretji način pripravljanja tal revoluciji, ki so se ga ti ljudje posluževali v našem gledališču, je ustvarjanje pesimizma, občutja nezmožnosti socialnih krivic in na drugi strani prikazovanje mladih revolucionarjev, rešiteljev iz teh razmer. V to je služila večina izvirnih del, katera so dobila dostop na naš oder. To so bili različni Kranjci, Brndiči, Krefti, Kozaki in drugi umetniški slabiji.

Tem spada tudi izkoriščanje Cankarja v propagandne namene. Cilj je bil ustvarjati vidco, da je vse kulturno življenje, ki je kaj vredno, komunistično usmerjeno; da je komunizem nujnost, ki prihaja.

Medtem ko so malo ali ničvrednim delom takih literarnih slabšev z vsemi sredstvi: z režijo, z izbiro igralcev, s popravili besedila in z zunanjim bleškom umetno skušali pripomoči do uspeha, so po drugi strani spretno organizirali »kritiko«, da jih je hvalila in povzdigovala.

Ker pa tudi s temi umetniškimi ni bilo moči pomagati šibki tendenčni literaturi do uspeha, so preprečevali, da bi prišla na program dobra in vredna izvirna domača dela, ki jih je cela vrsta obležala v mizi Josipa Vidmarja — celo »Veliki mož« je čakal tam kakih pet let. Pregled s svojimi »Ljubljankimi študenti« na primer 15 let ni našel milosti uprizaritve in tudi danes še ne. Claudelovo »Marijino oznanjenje« je bilo deset let nepretrgoma napovedano, pa nikoli uprizarjeno.

O sovjetsko-poljskem vprašanju piše »Basler Nachrichten«, da bi bilo za Poljake zankrat dobro, da se ne bi končevalo javno potegnilo poljsko-rusko mejo, če le ne bi proti temu govorila čisto posebne vrste okoliščina, namreč sovjetsko-ruska »navada«, da bodoči izpolnitelci ozemeljskih zahtev pripravljajo s tem, da zdesetkujejo in odvodejo veliko število prebivalstva, kakor so na primer storili v Litvi, na Letonskem, Estonskem, zlasti pa na Poljskem.

Drugo bojišče v Evropi je ameriški senator Chandler iz Kentuckyja, kakor poroča »Daily Mail«, označil kot »neokristno morijo v trumahu«.

Pod naslovom »Jutrnja Evropa« prinaša kairski list »Bourse egyptienne« zanimiv članek, v katerem stoji med drugim tudi naslednje: »Evropski narodi potrebujejo časa za okrevanje. Treba bo najprej z njihovega lastnega telesa odstraniti nevarne elemente, sicer bodo po osvoboditvi rojalisti, republikanci ali komunisti vseh narodov v obnovljenih poslaniških zbornicah zagnali svoj krik in hrup, da celo do tega bo prišlo, da bodo spregerili samokres.«

Angleške laži zlasti v zadnjem času še presegajo vse meje, piše »Tagesspost« v nekem svojem poročilu iz Sofije. Tako so zadnje čase z angleške strani razširili lažne govorice, da je Bolgarija s posredovanjem Sovjetske zveze stavila mi-

Če pa so zaradi pritožb občinstva le spravi na oder kako delo, ki jim ni šlo v račun, so ga tako nemarno, s tako slabimi močmi in tako beraško, da je propadlo ali pa da ga občinstvo ni niti razumelo. Tako je bila n. pr. usoda nekaterih dram Antona Leskoveca, najmočnejšega slovenskega povojnega dramatika.

Kadar pa tudi s tem niso mogli doseči vsega, so se z organizirano gonjo vrgli na tiste gledališke ustvarjalce, ki so hoteli slušiti samo umetnosti, ne pa partiji.

Najbolj kričoč primer te vrste je gonja »Sodobnosti« proti tendanemu režiserju Cirilu Debevcu, s čigar imenom in delom je neločljivo zvezan dvig našega gledališča v zadnjih desetih letih. Ker je bila kvaliteta njegovega režijskega dela tako močna, da je imela prepričljiv odmev pri občinstvu, so skušali z učenim pisarjenjem dokazovati, da Debevec sploh ni umetnik niti gledališki človek, kaj šele režiser.

Filip Kalan, s pravim imenom Filip Kumbatovič, sedanjí rdeči minister, je tedaj napisal proti Debevcu za »Sodobnost« ogromno razpravo pod naslovom »Podoba mladega komedijanta«. Ta razprava je eden najostrejših napadov na poštreno, zgolj umetnosti služečo delo kakega kulturnega tvorca pri nas.

Ko so mislili, da je Kumbatovič s tem naročenim pisanjem Debeveca ubil in s tem ubil idealistični teater pri nas, so hoteli praznoto, ki bi jo vsakdo občutil, zamasti s tem, da je isti Kumbatovič napisal nič manj ogromno hvalnico zvezdi, ki so jo hoteli postaviti na nebo zatem. Ta zvezda je bil nastopajoči režiser Bojan Stupica, komunist, nosilec »nove smeri« na naših gledaliških deskah.

Ta človek se je za režisersko delo v naši Drami kvalificiral z nečim, s čimer bi se nikjer drugje na svetu ne mogel, namreč z grozovitim polomom, ki sta ga on in njegova usodna senca Severjeva doživela z »Grobo neznanega junaka«. To je bilo menda po svetovni vojni na našem odru edino delo, ki je bilo igrano tako zanič, da ga niti do konca prve predstave niso mogli speljati. In zaradi tega je Stupica bil nastavljen za režiserja.

Temu Stupicu je Kumbatovič napisal v »Sodobnosti« proslulo hvalnico pod naslovom »Podoba mladega režiserja«, ker so to zahtevali načrti in interesi komunistične partije.

Četrty način propagande pa je bil oni, ki je podoben stresanju lističev po ulicah. Med cesarsko italijansko okupacijo ko direktna komunistična propaganda na odru ni bila mogoča, je del gledaliških ljudi skušal obdržati publiko v miselnosti in razpoloženju, v katero je je spravila polnična neposredna propaganda. To s tem, da so v čisto indiferentnih delih podčrtavali posamezne krilatice, ki jih je bilo mogoče navezati na sodobne razmere. Tako so ti ljudje večer za večerom stresali med publiko listčke s aktualnimi gesli ovačstva, o zapiranju, deportacijah in tako dalje. Sem spada tudi uprizaritev že zdavnaj v muzej spadajoče dramatisacije »Rokovnjacev«, ki pa je boljše-vikom dobro služila za spodbuden prikaz tolovajske romantike. Takrat so imeli tudi nekateri igralci sami glavno vajo za svoje bodoče udejstvovanje.

Tako so nekateri ljudje, ki so imeli v gledališču besedo, načrtno, večer za večerom pijači, ki je imela videz božanskega nektarja, prilivalo strupa. In to pijačo je naše meščanstvo s slastjo uživalo, se narodu bolj in bolj odnjevalo in se nazadnje dalo uporabiti za krvnika in uničevalca tiste družine, iz katerega je izšlo.

Naše gledališče pa s tem še ni končalo svoje hlapčevske službe krvavemu mlaku. Brž ko se je ponudila priložnost, je iz njega pognala mladika, ki naj bi imela vzvišeno nalogo »spreobračanja« kmečkega ljudstva, to je narodnega jedra samega. To, kar se je posrečilo pri zmaterjaliziranem meščanstvu, to je s listimi sredstvi treba izvesti tudi pri preprostem ljudstvu!

Skratka, v hribih pri tolovajih so je osončevala gledališka sekeja.

Precejšnje število igralcev je po osmem septembru potegnilo iz Ljubljane in se priključilo tej sekciji. Imena so znana, in

rovne predloge. A te govorice niso redile uspehov. Uradna sovjetska agencija je odločno zankala to angleško poročilo ter povedala, da gre v tem primeru za govorice, ki so brez vsake podlage.

Badoglijeva vlada ne more zadostiti potrebi po zvišanju dnevnega obroka kruha, je izpovedal državni podtajnik pri tej vladi Corbini. Zboljanje položaja glede prehrane ostane prej ko slej samo pobožna želja.

O nemškem vojak na italijanskem bojišču je angleški vrhovni poveljnik Leeth priznal naslednje: »Nemci se bore ko sami vragi in peklenški psi. V 65 dneh so ameriški prednji oddelki na zahodnem krilu prodrl 9 km naprej, t. j. približno 140 metrov na dan. Drug za drugim so potegnjeni obrambni pasovi in jih je mogoče le korak za korakom in s težkimi žrtvami premagati.«

Zavezniske bombe, ki so padle na dalmatinsko mesto Zadar, so razdeale številne spomenike stare hrvaške zgodovine in omike tako, da jih ne bo več mogoče popraviti, piše graška »Tagesspost«.

Churchill se namerava za nekaj časa nastaniti v Assuanu v gornjem Egiptu, da bi kot rekonvalescent utrdil svoje zdravje. Po nekem poročilu je tja tudi že odpotoval.

Mavko iz Most, ima OS pri Bega, gre večkrat v Hrušico.

Bizjak, Kodeljevo, Slapernikova, organizira Bega od hiše do hiše. Grozi.

V vzajemni majkajo naslednji v službi: Almer, Pirih, Rupnik, Debevec, Slavko, Soukal Metod, Petrun, Vrtovo, Zupan — belogardisti.

Verovšek Jožko, veletrgovec z železnino — plavegardist, odklonil podporo. Opis: srednje velik, debel, močnega, rdečega obraza, temnih, na prečo potesanih las, nosi črno obrobjena očala. Hodi stalno od doma ob 11. Vhod iz Dalmatinove ulice.

Je večkrat objavljena, zato jih ne bomo naštevati. Omenjamo le, da so ti ljudje ne samo opravljali na mitingih propagando, temveč ob največjih strahotah, ki jih je preživljal pošteni slovenski človek, zganjali burke ter ob avitu gorečih slovenskih vasi spravljali glavne krivce pokoljev v orgiastična razpoloženja.

Ob takih priložnostih sta Gale in Tiran prepevala ogabno, slovensko poštenje sramotno »pojočo kroniko«. Zanimivo je tudi, da so za propagando komunističnega posojila, novega načina ropa, isti ljudje igrali Snuderlovo igrro, v kateri kažejo stanje, ki bo pri nas leta 1944, ob čemer so se z grohotom spominjali besed »že pokojnega« Rupnika.

To je bilo zunanje delo teh ljudi v gledališču. Da najdemo tem prikaznim vzrok in ozadije, se bomo poslužili pirandellovske tehnike in bomo dvignili pred publiko zastor takrat, ko na odru ni kulisa, ko so igralci ljudje in ne junaki z masko epopejskega herojstva.

Torej pozor! Odprite oči in prisluhnite! Videli boste marsikaj zanimivega.

Gong! Zastor!

Najprej prolog, da bo vsa stvar razumljiva. Pet in dvajset let slovenskega gledališča, v začetku Borštnik, Verovšek, visoki vzori. Potem pet in dvajset let slepmiščenja. Pet in dvajset let so v vodstvu ljudje, ki imajo o gledališču pojme, da človeku vstajajo lasje na glavi. Krpanova kobila in še kobila ter kulturna mlaka kot simbol.

Potem pride nekdo, ki ima o gledališču nekaj pojma, a se prav za prav bavi s čisto drugimi posli, toda umetniško »trdnjo« vodstvo klone pred njegovim znanjem in — pred njegovo ideologijo — Josip Vidmar.

Zdaj se začne ogabna trgovina. Z denarjem in vlogami, ki so igralcu več kot denar, se kupujejo igralci. Pade celotna trdnjava uprave, pade postojanka Zdrženja, pada igralce za igralcem, prisiljen s socialnimi sredstvi, ali s sredstvi bojкота in prezira. Le osamljeni so, ki so nepodkupljivi, stoje, osmešeni sicer in zaničevani, toda stoje.

Dovolj prologa!

Prva slika. Gledališka garderoba in krojačnica. V njej bala blaga, ki so ga dobavili ljubljanski trgovci. Z vsa paro se izdelujejo tolovajske obleke. Iz gledališke garderobe je porabano vse, kar je sposobno za v hribe. Tu in tam je treba še kaj prekrojiti. Sedem in dvajset parov gledaliških škornjev je podplatnih in podkovanih. Izdelujejo se tudi novi — iz gledališkega usnja. Iz platna, ki je namenjeno za scenarije, se izdeluje perilo. Garderobier Novak nadzoruje Če pride italijanska kontrola, je seveda vse namenjeno le za gledališče in se vse potrebuje na odru. Dva možakarja vam vozita tolovajske opreme iz Ljubljane na položaje v hribih. Nazadnje odhaja v hribe še Novak sam v usnjenem povrniku, katerega je občinstvo moglo videti v »Kralju na Betajnovi«.

Ta slika ne rabi nadaljevanja.

Druga slika. Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Druga slika.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Po osmem septembru. Del igralcev je že v hribih. Nekdo še vedno hodi na dolenski blok z zavrti, katere oddaja, baje hodi tja dol »po mleko«.

Začetki, razvoj in organizacija rdeče vojske v Sloveniji

od leta 1941 do konca leta 1943

Takoj po razpadu Jugoslavije so komunistični veljaki sklenili, da bo treba takoj organizirati vojaške formacije, s pomočjo katerih bodo lahko terorizirali ljudstvo in pripravili s pomočjo njih Slovence do revolucionarnega razpoloženja.

Ze tri mesece po razpadu je bilo v Ljubljani formirano komunistično vojaško poveljstvo. Vrhovni poveljnik je bil tedaj Leskovšek, s partizanskim imenom »Luka« ali »Peter Strugar«. Komisar pri tem poveljstvu pa je bil neki delavec iz Črnuče po imenu »Maček«. Namestnik komandanta pa je bil Baebler. To poveljstvo je bilo v Ljubljani.

Vzporedno s komunisti pa so začeli v Ljubljani s svojo organizacijo tako politično kakor vojaško krščanski socialisti, ki jih je vodil pok. dr. Aleš Stanovnik.

Stanovnik je dal takoj v začetku nalog, da ne sme iti nihče med komuniste, pač pa naj vsi Slovenci nekomunisti shranijo orožje in naj čakajo, da bo vodstvo krščanskih socialistov politično in vojaško organiziralo svoje enote in tedaj šele naj pristopijo zraven.

Bili sta torej dve organizaciji, ki sta nekaj časa potekali vzporedno. Ko so komunisti videli, da bi utegnili zanje postati to nevarno, in ko so zvedeli za tajni Stanovnikov nalog, so sami Stanovnika ogradili cesarski vojski in ga dali ubiti.

Politično so v tem času vodili tolovajsko gibanje v Ljubljani Kidrič, Kocbek in Rus. Vsi ti so bili seveda že tedaj partijci, zato jim ni Stanovnikovo delo prav nič dalo.

Stanovnikovo delo, to je delo krščanskih socialistov, je poseglo tudi na Gorenjsko. Zato ljudstvo marsikje še danes naseda, ker ne ve, da so v ozadju vsega komunisti.

Zanimivo je tudi to: ko so komunisti videli, da jim organizacija tam ne uspeva, so takoj zapustili teren in prišli vsi na Dolenjsko.

Prva komunistična edinca je odšla na teren sredi avgusta 1941. Bili so predvsem iz Ljubljane, Dev. Mar. v Polju in Zaloga. Bilo jih je le okrog 20 in so šli proti Dolenjski. Najprej so bili na Kureščku, kjer so se gibal v območju Blatnega klanca do Trebelnega.

Komunisti začenjajo, Kocbek jim pomaga

Ko so se pojavili na terenu, so komunisti opazili, kako malo zaslobo imajo pri ljudstvu. Saj so na cel Dolenjski dobili samo tri svoje somišljenike-komuniste, in to so neki Slak iz Dobruče, Majcen in Tone Span (pravo ime Nose Jože) iz Kompolj. To so bili v prvih dneh njihovi edini sodelavci. Nasprotno pa so se krščanski socialisti počutili na terenu dokaj močno in njihovo politično delo je imelo med ljudstvom dokaj velik odmev.

Komunisti so seveda to čutili, zato so začeli s strašno politično kampanjo, da je treba nujno narediti sporazum med partijci in pa krščanskimi socialisti. Zlo pri teh dogovorih je bilo, da je vsa ta pogajanja več ali manj vodil Kocbek, ki je bil že davno partijec, na zunan pa se je delal krščanskega socialista in se je kot tak postavil za vodjo krščanskih socialistov. Jasno je seveda, da je zaradi tega zelo pritiskal, da se sporazum čimprej doseže in dejansko so tedaj kršč. socialisti tej politični gonji podlegli. Sforirali so vsaj to, da so bili vsi komandante posameznih odredov krščanski socialisti, medtem ko so bili komisarji povsod že partijci. (Prej imenovani Majcen je kavarar iz St. Janža na Dolenjskem.)

Komunisti so uvideli, da s tem majhnim krdecem ljudi ne bodo nikdar dosegli, zato so začeli s mobilizacijo. Največje nasilje pri mobilizaciji je izvajal imenovani Majcen. Pri tej mobilizaciji se jim je v Novem mestu pridružil tudi znani Boris Nikčič, pravo ime Šilih Niko, mediciner iz Kandije pri Novem mestu. Pri tej mobilizaciji se je število tolovajev podvojilo tako, da jih je pri prvem napadu na Bučko bilo že okrog 40. Napad seveda ni uspel in imeli so tudi tri mrtve.

Komunisti so tedaj uvideli, da bo treba edinico močno pomnožiti, če hočejo pritiči z oboroženimi akcijami. Istočasno je bila mobilizacija na Gorenjskem, Stajerskem, Notranjskem, zlasti pa na Dolenjskem.

Prvi »bataljoni« in njihovi poveljniki

Uspejo jim je na vseh teh področjih organizirati štiri bataljone, od katerih je vsak štel od 120–200 mož. To so delali do Božiča 1. 1941. Vsi ti štirje bataljoni so bili neposredno podrejeni že imenovanemu glavnemu poveljstvu v Ljubljani, vendar so vsi delali na svojo roko, brez odgovornosti, brez kontrole, zato so se dogajala tako strašna zločina, ki so jih storili prav v teh mesecih. Za vse te zločine niso odgovarjali nikomur. Za vse to odgovarjajo politični komisarji posameznih bataljонов.

Komandant Dolenjskega bataljona je bil tedaj Reme Zan, pravo ime More Ivan iz Novega mesta. Komisar pa je bil Ahac, t. j. osmošolec Brodar iz Novega mesta. Komandant Gorenjskega bataljona je bil dr. Marjan Dermastja, ki pa je s svojim bataljonom kmalu doživel polom. Na Jalovcu in v Poljanah dolini je bil njegov bataljon popolnoma razbit, zadnje poraze je doživel v Selah nad Skofjo Loko in nato je pribežal z ostanki na Notranjsko, kjer se je pridružil Notranjskemu bataljonu. Stajerskemu bataljonu je poveljeval Stane Milnar, rudar. Operativno so okrog Litije in Moravč. Komandant notranjskega bataljona pa je bil Ljubo Serčer.

Tako je bilo stanje o Božiču 1941.

Partija prevzame vodstvo »vojske«

V tem času je bilo zlasti važno politično delo komunistov, s katerim se je popolnoma udnjal Kocbek in prav on trdil, da bo pač treba povsod, t. j. na vojaškem in političnem področju, poslušati partije, zato bi bila vsaka delitev dela zelo škodljiva za »svobodilno« stvar. Krščanski socialisti se torej morajo v vsem podrediti partijcem.

Ze takoj v prvih mesecih 1942 je bil ta sporazum dosežen. Vse delo so prevzeli v roke partijci.

Prva stvar je bila, da izvedejo mobilizacijo in da si zagotovijo svoje kadre. Začeli so s politično vzgojo po vaseh in res jim je uspelo, da so skoraj v vsaki vasi dobili po enega delavca, ki je delal zanje, to je za Partijo.

Ceprav je bil formalno že dosežen sporazum, to se pravi, da so se Sokoli in krščanski socialisti decela v vsem podredili Partiji, kljub temu so povsod poudarjali partijci, da je OF »sklop vseh pozitivnih sil«, zlasti pa, da so najaktivnejši v njej krščanski socialisti. Komuniste so prevzeli samo kot ljudi, ki bodo sodelovali z njimi zlasti pri rešitvi socialnega vprašanja.

Nepoučeno ljudstvo je seveda šlo na te himance, ker niso vedeli za ozadje, da je namreč partija bila tedaj že vodilna. Niti tolovaji sami niso slutili, da so se tedaj že prodali komunistom. Odgovoren za vse to je Kocbek, ki je tedaj igral zločinsko dvoilčno vlogo.

Mobilizacija je dobro uspevala, tako da so se spomladi 1942 banditske čete močno pomnožile.

Organizacija »odsekov«

Iz prejšnjih bataljонов so formirali tako imenovane »odseke«, od katerih je obsegal vsak dva do tri bataljone, en bataljon pa je štel približno 120 mož. To pomeni se je tudi Gorenjski bataljon na naših tleh spet sestavil in se vrnil na Gorenjsko, kjer je živelaril in žel malo uspehov. Zveze z njimi ni bilo nobene.

Prvi se je pri n sestavil Dolenjski odred (DO). DO je imel tri bataljone. Komandant prvega je bil neki Mrak, komisar Boris Nikčič. Komandant drugega bataljona je bil Reme Zan, komisar Nace Majcen. Komandant tretjega je bil Martinov, komisar Lado Krčan iz Grosuplje.

Prav kmalu se je sestavil tudi 4. bataljon, katerega komandant je bil Cort, pravo ime Pirkovič, komisar pa neki Gorjanc. Vsak bataljon je štel približno 120 mož.

Organizirati je bilo treba tudi Belo Kraljino. Zato je odšlo tja 15 ljudi, ki so z organizacijo takoj začeli. Vodil je te ljudi prof. Kocper, z njim pa je bil tudi že imenovani Ahac (Brodar), dalje neki Ljubljane Sokol Jože. Glavni namen je bil mobilizacija.

Res jim je v enem mesecu uspelo mobilizirati precej ljudi, iz katerih so sestavili tako imenovani Belokranjski bataljon, ki je štel približno 150 ljudi. Tudi ta bataljon je spadal neposredno pod glavno poveljstvo, ki je bilo tedaj še v Ljubljani.

»Glavni štab« se seli iz Ljubljane.

Meseca aprila pa so postala tla v Ljubljani vroča. Zato se je glavno poveljstvo premaknilo iz Ljubljane in so vsi prišli na Dolenjsko, kjer so si v bližini Tisovca uredili glavni štab.

Prvi je prišel na teren Baebler. Vsi so se pripeljali z vlakom in s ponarejenimi potnimi listi, ki so jim jih oskrbeli cesarski Italijani sami, kajti že tedaj so imeli komunisti zveze z njimi.

Straža za ta štab je moral prevzeti I. bat. DO, ki je držal položaje v Dobropoljski dolini.

V Tisovcu je tedaj stoloval Izvršilni odbor ter Glavno poveljstvo.

V Izvršilnem odboru so tedaj bili Kidrič, dr. Brilej, Kocbek, Fajfar, Rus, — Kardelj in Lubej pa sta še ostala v Ljubljani, da sta tu vodila organizacijo. Meseca julija pa sta tudi onadva prišla v Tisovec in se pridružila IOOF. Vojaški komandant je bil tedaj še vedno Leskovšek, komisar Maček, kot sanitetni referent pa jima je bil dodan dr. Marjan Breclj, vendar ni politično nič pomenil, kakor že prej ne.

Kljub temu da je bilo sedaj glavno poveljstvo že na terenu, so vendar posamezni bataljoni še delali na svojo roko grozodejstva, morili in požigali. Samo vsak mesec so morali oddajati poročila glavnemu poveljstvu. Prav tedaj je bil strašni pokol v Smarjeti in okolici, kjer je po zlagosti Nacista Majcna, padlo čez 300 nedolžnih žrtve.

Začetek »grup«

Politično in vojaško se je banditstvo polagoma razvijalo. Zaradi nasilij savejske vojske in pa strašne rdeče propagande je prihajalo v gozd vedno več novih ljudi. Zato je bilo treba te odrede polagoma urediti. Naredili so tri »grupe«:

1. Notranjska grupa v katero je spadal Krški, Kočevski in Dolomitski oz. Polhograjski odred.
2. Stajerska grupa, ki je nosila samo tako ime, v resnici pa ni bilo pri njej skoraj nobenega Stajerca.
3. Tretja grupa, v katero so spadali Krški, Vzhodno-Dolenjski in Belokranjski odred.

Taka je bila formacija banditskih čet konec maja 1942. Vsega moštva je bilo okrog 3000. To število je ostalo več ali manj nespremenjeno do italijanske ofenzive.

Tedaj je bila tudi že urejena kurirska in obveščevalna služba s terenom in s posameznimi bataljoni.

Prva savejska ofenziva

Prva italijanska ofenziva je zadala tolovajem hud udarec. To dokazuje, da bi bila cesarska vojska že 1. 1942 lahko docela uničila tolovaje, če bi bila hotela.

Najprej je bila razbita tako imenovana Notranjska grupa. Nad polovico iz te grupe jih je dezertiralo, ostali so bili pobiti ali ujeti, samo nekaj se jih je prebilo na Dolenjsko.

Iz Notranjske je šla ofenziva proti Kočevskemu Rogu. Tu je držal postojanke VDO. Ofenzivni sunek v Rog je bil zelo močan, tako da so banditi, kolikor ni bilo pobitih, prav vsi zbežali deloma proti Dolenjski, deloma pa v Krim. Celo izvršilni odbor in Glavno poveljstvo, ki sta bila v Rogu, sta zbežala: Baebler na Dolenjsko, Kidrič pa v Krim.

Rog je tedaj bil popolnoma prazen. Svojih skrivališč pod zemljo tedaj še niso imeli tako dobro urejenih. Vzhodno-dolenjski odred in 1. bat. Krškega odreda sta bila v Rogu popolnoma razbita. Ostali deli Krškega odreda pa je bil v bližini Zagradca. Italijanski manever je bil zelo slab in tako jim je uspelo, da se je vse moštvo, skoraj 700 ljudi, rešilo brez izgub v smeri proti Mirni. Vsi ostali odredi so bili zelo uničeni.

Uspeh ofenzive je bil ta, da so vojaško bandite precej razbili. Tolovajstvo je bilo v razsulu, nedotaknjen je ostal samo Krški odred. Število se je zmanjšalo za približno 40%. Toliko je bilo namreč mrtvih, ranjenih in pobeglih. Ostalo je komaj 1800 ljudi.

Komunisti so videli, da bo treba delo začeti znova. Vrgli so se zlasti na politično delo, da so namreč s svojimi lažni preslepili ljudstvo, da se je vključ strahotnemu trpljenju zopet dalo mobilizirati.

Sestavljanje »brigad«

Iz preostalega moštva so takoj sestavili brigade.

Prva je bila formirana Tomšičeva brigada, po večini iz ostankov Notranjske grupe. Štela je 300 do 400 mož, komandant je bil Nande, komisar pa Boris Nikčič.

Druge je bila formirana Gubčeva brigada, in sicer iz 1. bat. VDO in pa iz Krškega odreda. Komandant je bil neki Ambrožič, učitelj iz Novega mesta, komisar pa Rudi s pravim imenom Avbelj, jurist iz Ljubljane.

Mesec nato je bila formirana Cankarjeva brigada, po večini iz Belokranjev in na novo došli Ljubljane. Komandant je bil dr. Dermastja, s tolovajskim imenom Urban Velikonja, komisar pa Ravbar Jože iz Straže. Ta brigada je bila formirana že na zimo. Pozimi je bila nato formirana še Serčerjeva brigada, deloma iz Notranjev, deloma iz Ljubljane.

Poleg teh brigad so ostali na terenu tle odredi: VDO, ZDO, na Notranjskem pa Dolomitski odred. Vsak je štel približno 120 mož. Novost v tem formiranju je bila ta, da so bile brigade in odredi podrejeni neposredno glavnemu poveljstvu, od njega so dobivali redno navodila, brigade same so morale tedensko pošiljati poročila o vojaškem in političnem delu.

V januarju so bile formirane tako imenovane Zone. Mobilizacija je zaradi popolnega sodelovanja savejske vojske namreč dobro uspevala in moštvo se je množilo.

Prva je bila Dolenjska Zona (DZ). Obsegala je Gubčev in Cankarjevo brigado. Druga je bila Notranjska Zona, ki je obsegala Tomšičevo in Serčerjevo brigado. Tretja Zona pa je obsegala dve Primorski in pa Gorenjsko — Prešernovo brigado. Vsaka Zona je imela točno določeno ozemlje. Pod komando Zon so spadali tudi že prej imenovani odredi.

»Divizije« — zadnja stopnja organiziranja

To stanje je trajalo do spomladi 1943. Dva meseca pred Badoglijevo izdajo so se formirale divizije.

Najprej so bili odpravljeni vsi odredi, ki so se pridružili posameznim brigadam oz. divizijam. Ze dva meseca pred razsulo sta bili formirani XIV. in XV. divizija. XV. divizija je obsegala Gubčev, Serčerjevo, Tomšičevo in Cankarjevo brigado. Pozneje ji je bila podrejena še Stajerska brigada. XIV. divizija pa je obsegala Primorsko in Gorenjsko brigado, kmalu pa ji je bila pridana tudi 8. brigada. Mesec po italijanski vdaji pa je bila formirana še XVIII. divizija, ki je obsegala Ljubljansko, Zeleničarsko, Dvanajsto, Levstikovo in Rabsko brigado.

Brigade imajo tudi posamezne zaporedne številke in sicer takole: 1. je Gubčeva, nato Cankarjeva, Tomšičeva, Serčerjeva, Gregorčičeva, Prešernova, Gradnikova, S. Kosovelja, IX. Primorska, Ljubljanska, Levstikova, Dvanajsta, Zeleničarska in Rabška.

Te brigade niso vedno v isti diviziji, večkrat jih zamenjajo. Tako je še danes v kolikor brigade niso razbite, Zeleničarska, Rabška in Ljubljanska brigada so namreč popolnoma razbite. Od cele XVIII. divizije je ostalo komaj 1200 ljudi, vse ostalo je pobito ali pobegnilo. Najbolj nedotaknjena je po nemški ofenzivi ostala XV. divizija, ki je po večini v Gorjancih in je pripravljena za odhod na Hrvaško.

Komandant XV. divizije je Pero, komisar pa Jože Borštnar. Komandant XIV. divizije je bil Bračič. Komandant XVIII. divizije je Rado Pebarček iz Ljubljane, 18 letni pobolnik, ki ima že dva podpolkovnika. Njegov namestnik je Hostnik Ivan, s tolovajskim imenom Jovo. Namestnik komisarja pa je Majcen Nace.

Posamezne brigade imajo danes samo po tri bataljone, bataljon pa šteje od 20 do 200 ljudi. V vsej Pokrajini je danes kakih 5000 ljudi v gozdu.

Stajerska: Na Stajerskem je danes v okolici Litije tako imenovana »Stajerska brigada«, ki šteje okrog 200 mož. Dalje Pohorški bataljon, ki šteje prav tako le 200 mož. Na Koroškem pa je Koroški bataljon, tudi okrog 200 mož. Delo vseh teh obstoja le v tem, da vodijo obveščevalno službo. Večjih operacij nimajo, naročeno jim je, naj vrše samo umore tako imenovanih izdajalcev, to je poštenih ljudi. Danes ni še namreč organizirana VOS, zato vrše danes obveščevalno službo še ti bataljoni.

Tako je stanje banditstva danes.

Vojaška vzgoja banditov

Za vzgojo podoficerjev in oficirjev imajo komunisti posebno vojaško šolo. Navadno je to kje v Gorjancih, vendar kraj ni stalen. Komandant te šole je bivši poročnik Tanaskevič Rajko, upravitelj šole pa je jurist in rezervni oficir Malnarčič Jože z imenom Križevski. Šola traja šele pol leta. Tečaj v tej šoli traja 6 tednov. Učitelji v tej šoli so sami neoficerji in se stalno menjajo. Za višjo vojaško izobrazbo pa pošiljajo kandidate v Bihač, Jajce ali Travnik. Ta tečaj traja dva meseca.

Glavno načelo v tej šoli je: čim manj vojaškega znanja, kajti vojska za revolucijo je tem boljša, čim manj zna vojaških stvari. Zato načelno odklanjajo oficirje. Organizacije vojske po vojaških načelih sploh ne trpe, zato odstavljajo vse one komandante, ki pokažejo pravo vojaško sposobnost. Legitimacijo za komandanta dobi oni, ki se izkaže po duhu in po absolutni uslužnosti in vdanosti Partiji. Tako so dosegli, da so danes komandanti in komisarji ljudje, ki so izvrški človeške družbe, najslabši človeški material. Nikakor ni nujno, da komandant obiskuje to šolo, če se izkaže dovolj okrutnega in revolucionarnega, ga imenujejo za komandanta, ne da bi obiskoval kake vojaške tečaje.

Tolovajska taktika

Ze iz tega, da komunisti načelno odklanjajo vojaško izobrazbo, sledi, da tolovaji prave vojaške taktike sploh nimajo. Tako na pohodu, v boju in na umiku kažejo absolutno vojaško nezrjenost.

Ce sprejmejo boj na odprtem ozemlju, se v tem boju drže, kajti za položaji stoji komisarji, priganjajo; vsekdo, ki bi hotel zbežati s položaja, je na mestu ustreljen. Take položaje morajo vzdržati za vsako ceno.

Pravega gverilstva sploh ne poznajo, odkar imajo večje vojaške formacije. V vsakem primeru se brez vsakega reda razkropi najprej komanda; ker ni vojaške izveščane, odziva, in vse se ob strašnem neredu razbeži. Pač pa imajo tolovaji močan čut za zbiranje. Ker poznajo teren, točno vedo, kje se je treba po takem begu zopet zbrati.

Napadi na postojanke

Z napadi na postojanke, zlasti bivših vaških straž oz. domobrancev, nimajo nobene drugega namena kot tega, da jih nvršajo v svojo propagando. Za vsak tak napad so pripravljeni zbirati ogromno moštva. Pri takih napadih na postojanke so zelo spretni v manevriranju in raznih zvijačah. Zelo so spretni v miniranju. Za požig stavbe tvegaajo vse. Prav tako žrtvujejo pri raznih »jurisih« vse, če so v stiski.

S topovi in minometali ne znajo ravhati. Zlasti s topovi streljajo samo tedaj, če jim je cilj viden. Streljajo s topovi tako, da pogledajo skozi topovski cev in šele nato izstrele granato. Vse gre kar na slepo. Šele zadnji čas so dobili topniškega oficirja Zaplotnika, ki jih sedaj nekoliko vežba na tem področju.

Ako so tolovaji napadali in morajo bežati, poteka beg v takem neredu, da se nikdar ne morejo zbrati niti v manjše skupine, ki bi izvedle protinapad ali vsaj za držale »sovražnikov« napredovanje.

Oborožitev banditov je bila do Badoglijeve izdaje slaba. Zdal pa, ko so jim badoglijevo izročili tudi večino težkega orožja, so malo bolje oboroženi.

Zanimivo je, da so silno pospeševali dovoz orožja v razna podzemeljska skrivališča po gozdovih.

Na vprašanje, čemu neki ta zaloga so odgovarjali člani Izvršilnega odbora, da bodo to orožje uporabili proti Angležem, če bi se izkrcali na Balkanu. Ta izjava je potrjena od mnogih članov IOOF.

Politična opredelitev

Danes, ko so tolovaji pokučeno na terenu ponekod močne, so začeli voditelji-komunisti z načelom izbrancev. Zato mora biti danes vsak komandant, tudi bataljonski, vpisan v partijo. Partijci pa morajo biti tudi komisarji v posameznih četah. Kljub strašni propagandi za vpis pa jim še do danes ni uspelo, da bi vpisali nad 30 odstotkov moštva v partijo.

Tolovajske vojaške stopnje

Vojaške stopnje so vzeli natančno po sovjetskem sistemu. So pa tele: praporščak, podporočnik, poročnik, kapitan, major, podpolkovnik, polkovnik, general, generalmajor, maršal. Ime maršala nosi danes samo Tito.

Rdeče vojske jim še ni uspelo pri nase organizirati po sovjetskem sistemu. Tu sta namreč dve vojaški formaciji: »Narodno osvobodilna vojska« (NOV) in pa »partizanski odredi« (PO). V ruski državljanski vojski so bili v PO organizirani sami komunisti, dočim je NOV v Rusiji imela drugačen značaj. Zaradi pomanjkanja čisto komunističnega moštva pri nas še tega niso mogli izvršiti, pač pa je v Črni gori nekaj odredov, v katerih so sami partijci. V tem torej jim kopija boljševiške revolucionarne vojske še ni uspela.

Zveze in stiki s savejsko cesarsko vojsko

Pri tem vprašanju je treba strogo ločiti, kaj so eni in drugi govorili in kaj so delali. Govorjenje obeh je bilo ves čas silno ostro, da se namreč drug proti drugemu bora.

Toda dejanja so kazala vse kaj drugega. Komunistična propaganda je dobila nalog, da mora vedno govoriti proti okupatorju. Hkrati pa je izvršilni odbor neprestano dal posameznim komandantom naročila, da morajo brezpogojno poiskati zveze z vsako laško cesarsko vojaško posadko. Ta naročila je imela skoraj vsaka tajna okrožnica. Poleg okrožnic so pa tudi ustmeno, vsi člani Izvršilnega odbora stalno dajali taka navodila komandantom in komisarjem, nikdar pa ne navadnemu moštvo. Če je kakšen komandant izrekel pomisleke glede tega, češ mi se vendar borimo proti okupatorjem, je bil odgovor članov Izvršilnega odbora, da mora »mo biti internacionalisti«, zato se pač ne smemo sramovati zvez s italijanskimi komunisti.

Glavno zvezo so imeli s cesarsko vojsko zlasti v Ljubljani in Novem mestu. Sestankov s cesarsko komando je bilo v omenjenih dveh krajih silno veliko. Ker je bil v teh krajih tudi sedež divizij, so imeli tolovaji v italijanskih starih svoje zaupnike, ki so jim redno vsaj nekaj dni prej sporočili, kakšne ofenzive sunke mislijo narediti. Niti ene italijanske ofenzive ni bilo v dveh letih, da ne bi tolovaji točno vedeli, kdaj bo in iz katere smeri. Na terenu pa je bilo največ sestankov v Beli Krajini, zgodilo se je celo večkrat, da je cela posadka (bunker) pobegnili k tolovajem z orožjem v red.

Prve dezertacije iz cesarske vojske so bile že maja 1942 pri Kompoljah. Ti dezertarji imajo še danes politična mesta.

Do prve ofenzive ni bilo na terenu vidnih stikov s cesarsko vojsko, tajni pa so seveda bili. Da bi italijanske komuniste in sploh vojske prepričali o pravilnosti svojega boja, so začeli naši komunisti izdajati celo poseben list za italijanske vojske z naslovom »L'Italia libera«. Ta list so trošili po vseh prometnih linijah.

Do vidnejših stikov pa je prišlo na zimo 1942, zlasti pa spomladi 1943. Tedaj so se začele vidne sabotaže cesarske vojske. Ne samo to, da so bili komunisti vedno obveščeni o njihovih akcijah. Zgodilo se je, da so večkrat le naleteli na tolovaje, toda so se jim izognili v velikem ovinku. Zlasti je bilo to vidno pri vseh savejskih operacijah ob železnici proti Trebnju-St. Janž. V borbi pri Catežu je bil prav tak primer. Ker pa so se fašisti nad tem jezili, so se začeli streljati med soboj kraljevi vojski in fašisti. To je bilo dva meseca pred razsulo. Istočasno se je zgodilo v vasi Krtna pri Vel. Loki, da je cesarska straža pustila mirno korakati celo partizansko brigado mimo vseh bunkerjev na železnici.

Poleg teh vidnih sabotaž, pa je znanih več primerov medsebojnih sestankov in razgovorov.

Prvi sestanek je bil v vasi Karteljevo. Na ta sestanek je prišel sam poveljnik novomeške divizije general Cerutti. Pripeljal se je v spremstvu treh tankov in nekaj kamionov vojaštva. Razgovor je bil bolj političnega značaja, zato so tudi ob komunistične strani prišli bolj politiki. Od njihove strani je vodil razgovore veterinar Jereb, ki pa je pozneje padel v Lipoven, v bližini Ajdovca. Ustrelili so ga fašisti. Italijani so na tem sestanku zahtevali proste prometne zveze, zlasti Ljubljana-Novno mesto, zato so pa obljubljali, da bodo pustili tolovaje mirno živeti po gozdovih. Ta vojaški pogovor je delno uspel, za vsebinsko političnega razgovora pa se ne ve točno. Informacija je za neveljavna, prišla je iz ust pokojnega Jereba.

Drugi vidni sestanek pa je bil v Straži. Bil je vojaškega značaja. Prav tedaj so namreč bili večji »boji« med komunisti in cesarsko vojsko. Za komuniste je vodil pogajanja komandant brigade Jurist Majcen z imenom Nedoljko. Poleg njega je bil na pogajanju brigadni obveščevalec »Coban«. Komunisti so prihajali v Stražo na konjih. Pogovori so bili zelo dolgi in silno prisrčni.

Od italijanske strani je vodil razgovore komandant posadke Straže in zastopnik Ceruttija iz Novega mesta. Razgovori so bili zlasti o vojaških stvarih: o prenehanju sovražnosti, o preskrbi tolovajskih odredov s hrano in municijo. Razgovori so popolnoma uspeli.

Po končanih posvetih so imeli veliko gostijo, Italijani so jim šli tako na roko, da so po končani gostiji komunistične odposlance pospremili celo na njihova položaje. Razgovori so popolnoma uspeli.

Glavni razgovori med tolovaji in cesarsko vojsko so bili v Ljubljani. Tu jih je vodil Centralni komite KPS.

Da so vsi ti razgovori res uspeli, se vidi iz tega, ker so začeli cesarski ljudje pošiljati tolovajem ogromno blaga: hrane, pa tudi municije. Spomladi leta 1943, so jim poslali na postajo Mirno cel vagon vojaške opreme, velike množice hrane, municije, čevljev, papirja za propagando in pa cele skladnice »Slov. poročevalca« in drugega propagandnega blaga. Vse to so jim poslali naravnost iz Ljubljane.

Drugi primer je bil na postaji Straža, kamor so Savojev poslali dva vagona podobnega blaga.

Pisma nam in vam

Gospod urednik!

Kmet sem, begunec. Vajen sem sukati v roki vile in motiko, peresnik pa prav malo. In vendar sem se namenil poslati uredništvu »Slovenskega doma« dopis, v katerem bom prav na kratko opisal dogodek z ljubljanske ulice.

Pred nekaj dnevi okoli šeste ure zvečer sta šla pred menoj od stolne cerkve proti trinitim elegantno oblečena, precej rejena gospoda, ki sta prav vneto razpravljala o usodi našega naroda. Nekaj metrov za njima sem šel pa jaz, kmet-begunec. Nehote sem prisluhnul živahnemu pogovoru.

Je že res tako, kmeti prisluškuje, sam o sebi ali, kakor pravi pregovor. Dobesedno tako-le se je izrazil eden od dveh gospodov: »Niso hoteli poslušati in biti pametni, naj pa sedaj za šolo po Ljubljani tekašo z črepinjami po črto!«

Kakor da bi mi porinil nož med rebra, tako so me zadele te besede, ker sem eden izmed tistih, ki ni hotel poslušati. Zato pa moram hoditi sedaj s črepinjami po raznih kuhinjah za tolikokrat očitano »črto!«

Takim in podobnim gospodom naj na tem mestu odgovori kmet-begunec. Vse drugo prej kot prijetno se mi zdi, nadlegovati in delati napotje po javnih ljubljanskih kuhinjah. Da je pa slovenski kmet tako daleč prišel, pa naj odgovorinar napiše, da je prešla ljubljanska gospoda k temu največ pripomogla.

Izmed tisočev sebi podobnih kmetov-beguncov naj opišem svoje nekdanje razmere:

Prav v minulem letu sem pridical na svojem razmeroma majhnem posestvu 30 mernikov pšenice, 18 ječmena, 15 prosa, 30 ovs, 6 filola, 23 ajde ter nekako 4.000 kg krompirja. V hlevu sem imel poleg dveh volov še dve kravi in teleta, v svinjaku pa 3 lepe prašiče. Ob zatonu leta 1943 sem pa imel poleg žene, 4 otrok in stare matere le še nekaj mernikov koruze ter nekaj stotin kilogramov krompirja. Hle... in svinjaki se pa zračijo prazni prav sedaj, ko moram jaz hoditi po Ljubljani s črepinjami po črto! Po mojem posestvu pa prav ljubljanski milicinoslovci in športa željne »frkije« na debelo jedo moj kruh in se maste z mesom moje živine.

Vprašanje je, ali bom res s črepinjo odnesel ljubljanski gospodi več, ali bo jara ljubljanska gospoda več pošla ubogemu slovenskemu kmetu. Prav gotovo pa je, da tista dva gospoda radi kmetov-beguncov ne trpita pomanjkanja v jedi, in sem prepričan, da se nista toliko spozabila, da bi preglobo posegla v žep in darovala za Zimsko

Uredba o prepovedi gibanja in policijski uri

Na podlagi prejetih pooblastil odredjam v svrhu vzdrževanja javnega miru, varnosti in reda sledeče:

Čl. 1. — Hoja in vožnja po javnih cestah in poteh se lahko prepove za gotove čase (prepoved kretanja).

Čl. 2. — (1) Začetek in konec prepovedi kretanja določajo potom upravne naredbe krajevno pristojni prefekti, za Ljubljansko pokrajino pa šef pokrajinske uprave.

(2) Čas prepovedi kretanja se objavlja na običajni način.

Čl. 3. — (1) Prepoved hoje in vožnje na javnih cestah, trgih in poteh ob času prepovedi kretanja ne velja za pripadnike nemške vojske, nemške policije, uradništva nemške vojske, osebja, ki je na razpolago nemškemu uradom ter za siceršnje Nemce iz Rajha, ki se zadržujejo po službenem nalogu ali iz drugih razlogov na področju operativnega ozemlja ter se glede svoje osebe izkažejo z veljavno, s foto. grafijo opremljeno nemško izkaznico.

(2) Prepoved ne velja za pripadnike italijanske vojske, italijanske policije, lastne delne uprave in lastnih delnih samobrambnih oddelkov za časa izvrševanja njihovih službenih nalog.

(3) Od prepovedi se lahko na predlog izvajamo nadalje one osebe, čiji službeni dolžnost zahteva v pretežno javnem interesu njih hojo in vožnjo po javnih cestah, trgih in poteh tudi ob času prepovedi kretanja.

O predlogu odločajo krajevno pristojni prefekti, za Ljubljansko pokrajino pa šef pokrajinske uprave. Predlagatelj se mora v primeru ugoditve izročiti listina, da je v izvrševanju svojega poklica sploh ali ob gotovih časih oproščen od upoštevanja prepovedi kretanja.

Čl. 4. — Ob zračnem alarmu ali zračnih napadih za časa prepovedi kretanja je hoja in vožnja po javnih cestah, trgih in poteh dovoljena onim osebam, ki

a) se uporabljajo za zaščito morebiti nastalih poškodb in za odvrnitev nesreč (moštvo zračne zaščite);

b) se podajo v javna zaklonišča, ali

c) morajo iz razloga splošne sile za-pustiti svoja zaklonišča.

Osebe, ki ne pripadajo moštvo zračne zaščite, se morajo na čisti brezopojno pokoravati odredbam organov za varnost in red pri zračni zaščiti. V kolikor ne zahtevajo razlogi splošne sile, da ostanejo na javnih cestah, trgih in poteh, morajo po-zneje najdalj eno uro po končanem zračnem alarmu ali zračnem napadu cesto zopet zapustiti.

Čl. 5. — Javni lokali in vsakovrstna zabavišča, vsteta tudi gledališča in kinematografi, morajo eno uro pred pričetkom časa, tekom katerega je kretanje prepo-vedano, končati svoja predavanja in usta-viti razdeljevanje jedil in pijač svojim go-stom.

Čl. 6. — Krajevno pristojni prefekti po-oblaščen, da dovolijo na podlagi obstoječih lokalnih prilik, izjeme od gornjih določil.

Čl. 7. — Kršitve določil gornje naredbe se kaznujejo z denarno kaznijo in s kaznijo na prostosti ali z eno izmed obeh kazni.

Trst, dne 22. decembra 1943.

Der Oberste Kommissar:
Rainer I. r.

pomoči! Malo bo pa taka gospoda že potrpela s kmeti, saj morajo tudi kmetje veliko trpeti prav zaradi presite gospode.

kmet Janes.

Spoštovani gospod urednik!

Dovolite mi, da napišem nekaj besedi H-stim, ki šrepenijo po pokori.

Za grehom mora priti pokora. Prosto-voljna ali neprosto-voljna. Tako zahteva pra-vičnost. To bi morali vedeti tisti, ki so v neprestanem strahu, kdaj bo nastopil trenu-tek, ko bodo morali začeti prisiljeno pokoro. Na prostovoljno namreč ne mislijo, ker no-beden izmed njih ne mara pokazati, da se je spremenil. Ti ljudje so namreč še vedno pod vplivom ulice, ki čaka kdaj se bodo poja-vile na ljubljanskih ulicah »svobodilne čete«. In zaradi tega pričakovanja gospodje, ki so grešili, trdovratno molčijo, ker bi izgubili na popularnosti in priljubljenosti, katere jih podpira v strpljenju in strahu pred nečim, kar se izrazi in ne da. Ti ljudje pa uradno vendar hrepenijo po spreobrnjenju in pokori.

Toda to spreobrnjenje mora biti tako, da bodo zanj vedeli le tisti, ki so na oblasti, in tisti, ki imajo vpliv do oblasti, ne pa narod in soseska, kateri so dajali po-hujšanje in od katere žive.

In tako se dogaja zadnje tedne, da so se ti gospodje napolnili na romanje. S skršenim srcem in v raševnosti halji hodijo po ura-di, ki spravljajo tudi navidezne spreobrnjen-ce na varno, in vprašujejo, kaj naj naredi, da se izognejo zaslišeni kazni. Z besedo ob-sodbe trkajo na vrata uglednih družin in

dajejo ostre izjave proti tolovajem, ki jih imajo zdaj za navadne roparje in bandite. Drugače pa so ostali taki, kakor so bili.

Gospodje, ne mislite, da ostanejo te vaše geste skrite. Vse pride na dan, kar danes v razgovoru med tremi dva prisluškujeta. Ta-ko je tudi to prišlo na dan, da se je posebe-ljena ljubecen prostovoljno podala k možu pavičnosti po nasvet in da je v svojih izja-vah pri uglednih družinah ta ljubecen po-stala »bojevitka«, kar ni v skladu z njenim dosedanjim bistvom.

Tudi so prišle na dan in celo na ulico besede nekega idealista in hudo brihtnega gospoda s slabim spominom; izjave, ki jih daje med štirimi stenami in štirimi očmi: edino merodajen komandant na Balkanu je Tito. Njega priznava ves svet, le nekateri ljubljanski krogi tega ne marajo uvideti. Pa bo že prišla kazen zanje. Februarja meseca bo vojske konec in Rusi bodo na Balkanu...

Kdor hoče delati pokoro — tega se zave-dajo prizadeti — jo mora delati javno. Javno to zavezanje in pohujšanje ljudi na lecah in v shodnicah ter s komu-nizmu naklonjenimi izjavami delati zmek-njavo in množico odvračati od resnice. Komu-nizem vas je vpregel v svojo propagando. Opozorjeni ste bili na to, a vtrajali ste na napadni poti! Namesto da bi bili luči, ki razsvetljevali temo, ste bili tema, ki se bori proti luči. S svojimi izjavami niste zapelje-vali meščanskih družin, temveč množico, ki je videla v vas večitelje. Pred to množico priznajte, da ste se motili in napadno ra-vnali. Mnogi čakajo na to — a vi molčite, trdovratno molčite. Se bojite, da bi izgubili

popularnost? Se bojite, da bi kdo zaradi va-ših besed spreobrnjenja prišel do resnice?

Samo en nasvet: na razpolago imate liste, ki bodo radi priobčili vaše priznanje, da ste napak ravnali, ko ste z raznimi izjavami in molkom zapeljevali maso. Samo v tem je vaša rešitev, nikjer drugje. To si zapomni-te, sicer boste peli lamentacije že pred začet-kom posta!

Prijatelj vašega boja

Naredba o zaščiti gospodarstva

Na podlagi prejetih pooblastil odredjam:

Čl. 1. — Kdor ogroža možnost kritja potreb za gospodarstvo s tem, da namerno

d) napade podatke

1) o potrebi ali o obstoju delovnih sil;

2) o potrebi ali o zalogah za gospodar-stvo važnih surovin, tvarin, izdelkov, stro-jev ali orodja, se kaznuje s kaznijo na pro-stosti, v posebno težkih primerih, ki ob-čutno škodijo gospodarstvu pa s smrtjo. Razven tega se izrekajo lahko tudi denar-ne kazni do neomejene višine.

Čl. 2. — Napadne podatke daje tudi oni, ki namerno ne vložil obvezne prijave, ali je ne vložil popolnoma.

Čl. 3. — Za presojo je pristojno posebno sodišče za javno varnost. Kazenski pregon se uvede samo na zahtevo dotične oblasti, na katere vprašanje je dal obtožbenec ne-resničen, nepopoln ali sploh nikak odgovor.

Trst, dne 30. decembra 1943.

Der Oberste Kommissar:

Rainer I. r.

»Diktatura proletariata« nad slovenskimi trpinimi po savojskih ječah in taboriščih

Ne samo v domovini — tudi v italijan-skih taboriščih so hoteli komunistični pri-ganjalci ustvariti boljševiški sistem s kolektivizacijo vseh »tovarišev« in zlasti njihovih dobrin.

V koliko se jim je to posrečilo in kako so vodili tako imenovane »kolektive«, smo od onih sopotnikov, ki so se te dni po več ko dvestin internaciji vrnili v domovino, izvedeli tole:

V vsakem taborišču ali zaporu so se brž znašli tipt, ki so se bahali na vsa usta in trkali na prsa: »Mi smo komunisti, mi smo oni, ki bomo osvobodili svet, in zato vabimo vse tovariše, da se nam pridružijo. Kdor ni z nami, je proti nam. Ta naj ve, da ne bo videl domovine, ker naše geslo je: »Političnega nasprotnika ubij!«

Delovni človek bo raja

V prvem je bila vaba, v drugem pa grožnja. Zato ni čudno, da so s tem tudi po večini uspešni, ker so znali propagando tako spretno širiti, da je bilo pri tolo-vajih politični komisar itd., je hotel neki delavec zvedeti, kaj mu bo prav za prav nuditi ta opevani in hvaljeni komunizem.

Dobil je odgovor, da bo on, delavec, po-polni gospodar v novi državi, pred katerim se bosta morala klanjati razumnik in kmet.

Ko je ista vprašal kmet, mu je odgo-voril, da mora vendar vedeti, da je kmet steber države, da mora kot tak zavzemati prvo mesto v bodočem redu in da bosta razumnik in delavec polagala vse račune njemu.

Na vprašanje razumnika, kakšen položaj bo imel on, je prišel gospod s pravo barvo na dan, ko je odgovoril:

»Vladati bomo mi (on je sam razumnik-jurist), a »raja« nas bo morala ubogati, »milom ili silom«. Da si jo pa pridobiš, ji mo-raš obljubiti zlate gradove!«

To nam nazorno priča, kakšnih laži in zavajanj se poslužuje ta tolpa za dosego svojih ciljev: priti na oblast in vtihtiti bič nad narodom.

»Kolektiv«

Ko se jim je s propagando posrečilo, da so pridobili vsaj polovico »tovarišev« zase, so pričeli takoj ustanavljati »kolek-tive«.

Kolektiv je bil zamišljen tako, naj oni, ki dobivajo iz domovine denar in pakete z živim, razdelijo oboje tako, da bodo imeli vsi »tovariši« enako.

Lepa zamisel, če bi se izvajala pod ge-slo: »Ljubi svojega bližnjega, pomagaj mu, če je pomoči potreben!«

Toda »kolektiv« so imeli čisto drugače podlago: niso bili ustanovljeni iz ljubezni do bližnjega, ti kolektivi so bili komuni-stični. Komunistični kolektiv je bil takle:

Vodstvo je bilo sestavljeno iz politkomis-erja, ekonoma in dveh članov, ki so bili vsi v enem oddelku oziroma v eni sobi. Članom »kolektiva« je bilo zapovedano, da jih morajo vse pakete izročiti njim, da jih bodo »pravično razdelili«. Prav tako so mo-rali vsi izročiti nakupne knjižice, da bodo oni za vse enako kupovali, kar bo moči kupiti.

Svojo dolžnost je pa vodstvo izpolnje-valo tako, da je sebi pridržalo večino bolj-ših živil (maščobe, sladkor, konzerve itd.), ostalim članom »kolektiva«, to je »raji«, je pa razdeljevalo manjvredne stvari (prepe-čenec, suho sadje, filozofsko stavo itd.).

Pri nakupu se je dogajalo isto. »Oni« so imeli vedno dovolj tobaka, medtem ko ga je vsem drugim manjkalo; »oni« so si iz na-kupnih knjižic tistih, ki so imeli več denar-ja, kupovali različne italijanske knjige, po-večini ničvredne romane, z utemeljitvijo, da se morajo izpopolnjevati v italijanski, da bodo drugim za tolačice pri upravi.

Smrtne obsodbe

»Oni« so zavzeli vodstvo in to vodstvo tudi z vso brezobzirnostjo držal, čeprav so večkrat dobili neupamitno in namig, naj ga prepuste bolj poštenim tovarišem.

Seveda so tistega, ki je to predlagal, kratko in malo razglasili za saboterja in oportunisto, razglasili nad njim bojkot in ga na skrivni seji zapisali na »črno listo« — obsojen je bil na smrt. Smrtna obsodba bi se morala izvršiti že v Italiji, če bi do raz-pusta zopora ali taborišča prišlo ob notra-njem neredu (revoluciji ali podobno), ali pa pri povratku v domovino, če bi vladala »pravična in človekoljubna« rdeča vlada.

Po opisanih načinih so posebno terori-zirali sojetnike rdeči komandanti, to je samozvani vodje, v Casa Penale in Carceri Gludiziarie v Firenzi. Tukaj so imenovani zaporu samo za mladoletnike do pet in dvajset let starosti. Nad temi so zganjali teror, tem mladim ljudem so kradli, te so obsojali na bojkot in smrt tipti temne pre-teklosti — sadisti.

Da bo pa slovenska javnost vedela, kdo je zavajal njene mladoletne sinove z laž-nimi nauki o bratstvu in enakosti v »rde-čem raju«, da bodo skrbne matere vedele, kdo si je prilaščal boljše kose živil, ki so jih pošiljale svojim sinovom, morajo zve-deti tudi ime tistega človeka, ki je bil vodja tamkajšnjega kolektiva. To je bil Karo Franc iz Maribora.

To je človek ničvrednega značaja, ki je danes to, a jutri drugo.

Kakor nam je znano, je v bivši Jugo-slaviji veljal za »junaka« promenade. Po-zlom je prišel v Ljubljano in se je brž podal v hribe k ljudem svoje sorte, ker je računal, da se bo tam daljo živeti.

Res se mu je posrečilo, da so mu rdeči tovariši zaupali nekaj ukradenih koz srebr-nih lisic in ga poslali v Ljubljano, da bi jih tukaj prodal in prinesel denar nazaj. Karo jim je to sveto obljubil, a obljuba je v Ljubljani pozabila, ko mu je zašumelo v roki nekaj »surjev«.

Tedaj si lahko videl tega »promenad-nega leva« v najboljših lokalih, dokler mu ni začelo primanjkovati denarja.

A kam zdaj? V hribe k »tovarišem« — nemogoče! Zato se je podal lepo v bolniš-nico, od koder je s brezimnim pismom sam sebe ovdal policiji, češ da je raznašalec »Slov. Poročevalca!«

Vedel je dobro, da mu zato ne bo v ne-varnosti glava in je hotel priti v zapor, kjer bo varen pred bivšimi hribovskimi to-variši, ki so ga zaradi poverebe obsodili na smrt.

Dosegel je to, kar je želel, in bil ob-sojen od vojskega sodnika na pet let. Ko je šel v Italijo v zapor, je nesel s seboj mnogo prtljage, po večini živeža in cigaret. Tedaj seveda ni mislil na ustanovitve kakš-nega »kolektiva«, pač pa je začel agitirati za »kolektivizacijo« šele tedaj, ko je bil suh.

Kot bivši hrabri tolovaj in kot akademik si je znal pridobiti ugled med tovariši in tako je postal sam od sebe politkomisar, eko-nom in edini član vodstva »kolektiva«. Bil je v eni osebni vso in od vseh je zahteval brezopojno pokorščino. Če mu je kdo kaj očital — korupcionist je bil brez primere — mu je gladko zabrusil v obraz:

»Ne pozabi, da vlada v Rusiji diktatura proletariata!«

S tem je povedal vse, in če si je oni drznil očitke ponoviti, ga je on takoj raz-glasil za saboterja, oportunisto in izdaljaka slovenskega naroda, ga obsodil na bojkot in hkrati na smrt. Pri tem je imel zveste pomočnike v drugih oddelkih zaporu.

Drugi »tovariši«

Omenim naj samo glavne, to je one, ki so sestavljali izvršilni odbor in ki so bili poleg omenjenega Kara glavni komuni-stični priiganjalci in voditelji v raznih sek-cijah zaporu.

V prvem nadstropju »kvarte« je koman-diral neki Videnič iz Kočevja. Človek, ki zasluži vse drugo kakor naslov poštenjaka. To je dokazal že pred razpadom Jugoslavije, ko je povsod, kjer je bil nameščen, sabo-terial delo in gospodarja. Doma je iz okolice Kočevja in je njegova družina poznana kot komunistična. Vedno se je trkal na prsa, da je pristen partijec in se je za takega tudi izkazal pri vseh nepoštenih poslih iz-vršilnega odbora, katerega član je bil tudi on. Njegovo pravilo in geslo je bilo: »Političnega nasprotnika je treba pomesti z zem-lje, ker pred njimi si varen le, če so dva metra pod zemljo!«

V drugem nadstropju »kvarte« je vodil komunistično bando neki Zavnik, ki za Vi-

deničem ni zaostajal po krvoločnosti niti po nepoštenosti.

V tretjem nadstropju iste sekcije je kra-ljeval Vidmar Miloš, študent srednje teh-nične šole iz Kranja in vodil svoje rdeče ovčice. Ker je bilo pa med temi ovčicami tudi precej neposlušnih ovnov, je imel mož še nekaj pomagačev, od katerih sta se naj-bolj izkazala radijski tehnik Hodoček in neki Pihler. Tukaj je bila tudi tiskarna »Slovenskega Poročevalca«, ki so ga izdajali vsak mesec. Z njim so obveščali svoje pri-privrženice, da je tolovajska banda popoln gos-podar v Sloveniji itd. Drug drugega so vzpodbujali in drug drugemu so obljubljali vso pomoč, da si bodo v rdeči Sloveniji priborili komisarje stolčke.

Veliko moralno pomoč je nudila tem bo-dičim komisarjem skupina komunistov iz Velikih Lašč, izmed katerih sta bila naj-bolj vidna in delovna brata Koprivca, sinova gostilničarja in peka, ki sta postala sto-odstotna komunisti šele potem, ko nista mo-gla dobivati več paketov in denarja od do-ma. Dokler sta pa imela svoje, nista hotela poznati nobenega tovariša pri delitvi.

Sodelovanje med komunisti in Judi

To so bili glavni izmed Slovencev. Ker so privrženci internacionalne, so morali se-veda sodelovati s »tovariši« Hrvati in z Judi.

Ti Hrvatje in Judje so bili posebni ljub-ljenici jeziške uprave in so kot takšni imeli velik ugled pri vseh jezičnikih. Oni so bili tolačiči, sestavljalci prošelj in pritožb, pi-smonose in zadnje čase tudi cenzorji je-tiške pošte. Lahko so storili sopotnikom mnogo dobrega, lahko pa tudi mnogo slabega, kar so tudi delali. Bili so vsi čistokrvni komunisti, zato so dobrote delili samo svo-jim somišljenikom, nasprotnikom so pa me-tali polena pod noge, kjer koli so je mogli.

Njihov general je bil Jud Nahmias Jak-ob, imenovan »Jakica«. On je v družbi Sušančar: Natanaelja, Kamenarja in ne-kega Mileta bil v stiku s kraljevskim itali-janskim paznikom, ki je bil v kuhinji, in od njega kupoval hrano (največ maščobe in meso). Uganjal je črno borzo tako, da je dajal po pol litra olja za najboljšo suknjo ali pa za gojzerice. Na kratko, sičel je so-trpine, da je mogel podkupiti »nekega«, ki ga je spravljal iz zaporu in mu dal potno dovoljenje za v Ljubljano, čeprav je mož iz Sarajeva.

Takoj po razpadu cesarske Italije je 34 Slovencev naredilo prošnjo na nemško oblast, da so pripravljati iti prostovoljno na delo v Nemčijo ali pa k slovenskim domobrancem. Jud Jakica je pa vse te prošnje prestregel, jih zaplenil ter pokazal iz-vršilnemu odboru komunistične partije v za-porih. Ta je te poštene Slovence takoj za-znamoval na črni listi in jih obsodil na smrt.

Takšno politiko so vodili komunistični generali v zaporih in taboriščih.

Enkrat za vselej

V našem listu večkrat pišemo o raznih stanovih in njihovi vlogi pri organiziranju in podpiranju komunistične revolucije v Sloveniji. Jasno je, da pri tem, če zapišemo n. pr. »odvetniki« ali »zdravniki«, mislimo tiste bolj ali manj številne odvetnike in zdravnike, ki so se s svojim delom za OF pregrešili nad slovenskim narodom. Naša

javnost in mi dobro vemo, da je n. pr. med slovenskimi zdravniki vrsta mož, ki so na-vzile modri, nazivlje pritisku z vseh strani, tudi nazivlje bojkoitu in tvarnim žrtvam, s katerimi so bili udarjeni, ostali čistemu, ne-političnemu poslanstvu svojega poklica in svojemu narodu zvesti. Tem velja vsa čast in spoštovanje naše javnosti in zahvala ljudstva, ki je prav v teh hudih časih tako stvarno spoznal, kakšen boji blagoslov sta zanj dober zdravnik in dober duhovnik.

Upamo, da so naši bralci našo pisanje glede tega tudi vedno pravilno razumeli, saj smo — in bomo tudi v bodoče — vedno, kadar je bilo govora o tem ali onem stanu, skušali z imeni in dejstvi dokazati, kdo so tisti njegovi zastopniki, ki jim velja naša ol-sodba.

To povemo zaradi tega, da bi enkrat za vselej naredili konec nesporazumom, ki jih nismo nameravali povzročati.

TEDEN DOMA

Spopad domobrancev z Vojkovo komu-nistično brigado pri Zireh se je končal s hudimi izgubami za komuniste. Po najno-vejših poročilih je na bojišču obležalo 111 mož tolovajske vojske. Domobranci so pri tej priliki zasigli tudi precej orožja, med katerim je bilo tudi več strojnica.

Pod Krimom nad Gollim so nemške čete obkolile skupino komunistov. Kakor piše »Slovenec«, je v tem boju padlo nad 150 ko-munistov, 7 pa so jih ujeli in na lgu zaprili. Zanimivo so izpovedi teh ujetnikov. Pove-da-li so, da so jih komunisti sami slekli in razorožili ter jih pognali naprej proti pro-diračnim nemškim vojakom, ker so veljali za nezanesljive. Poročilo pravi, da je bil eden izmed teh ujetnikov res brez čevljev, dva pa brez gornje obleke.

Komunisti so zažgali župnišče na Rado-vici ter Meteljkovičevogo gospodarsko poslop-je, pri čigar gašenju je zgorel Bajuk Jože iz Bojanje vasi.

Gozdna življenja sta se naveličala no-ki Kočevar, sin mizarja iz Metlike, ter nek njegov tovariš iz Radovice. Zato sta skle-nila komunistom uiti. A na begu so ju to-renci spet ujeli in ju neznanomno odpeljali.

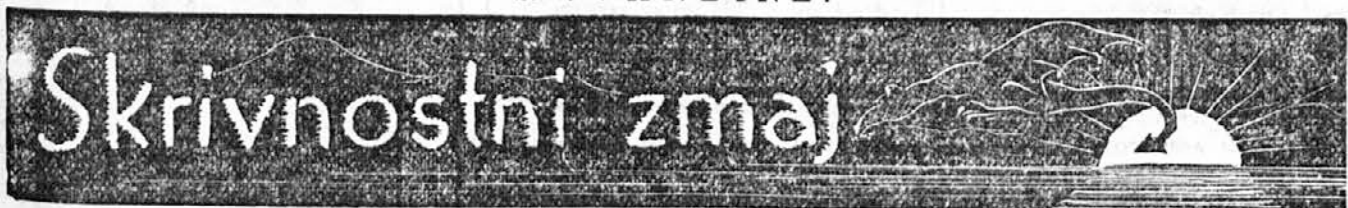
V roke pravice je padel član vrhovnega plenuma »Svobodilne fronte« France Škerl. Navzile temu da je igral tako vplivno vlo-gu med rdečkarji, je vendar pri zasliševa-nju dejal, da mu ni prav nič znano, kaj je to »OF«. Niti sanjalo se mu ni, kaj da se za to organizacijo skriva. Nič čudnega se-veda ni, če je človek, kakor tale France Škerl, ki je kot član vrhovnega plenuma OF brez dvoma skrivil tolikšnega narodne-ga gorja na Slovenskem, pripravljen lažati in tajiti vse, kar je zagrešil. Tudi on je eden izmed neštetihi, ki se skušajo oprati z lažjo. A kdo mu bo verjel?

O bojih s komunističnimi tolpami v hri-bih prinaša »Kärntner Zeitung« naslednje poročilo iz Berlina: V severni Hrvaški so nemške čete pravkar končale čiščenje hri-bov južno od Ljubljane ter počedile ostan-ke posameznih komunističnih tolp. Sovraž-nik je utrpel znatne izgube na moštvo in orožju. Številni ujetniki in mnogo zaseže-nega orožja in drugih vojaških potrebščin je padlo v naše roke. Tudi krajevni nasto-pi v obsejnim gorovju med Hrvaško in Italijo so se zdaj zmagovito končali. Pri uničenju neke večje tolpe je bilo mnogo ko-munistov ujetih, med njimi tudi nek tolo-vajski voditelj. Neka druga razbojniška tol-pa je bila uničena v skalnatih hribih severno od Ljubljane. Samo pri tem nastopu je padlo 177 komunistov.

Za tretje zvišanje rent se je odločil upravni odbor Pokojninskega zavoda na svoji seji 28. decembra 1943. Po tem sklepu naj bi se rente zvišale za nadaljnjih 30%. (Prvič v sedanjem vojnem času so bile zvi-šane 1. nov. 1941 za 5 do 15%, drugič pa 1. julija 1942 za 30%), doklade za ženo in otroke od 80 na 150 lir mesečno, torej za 80%. Ta sklep je bil 31. decembra 1943 predložen šefu Pokrajinske uprave v odobri-tov.

Domobranske in druge novice iz Novega mesta

S. S. VANDINE:

Dosedanja vsebina

Po domači zabavi pri Stammovih se gre vsa družba, razen Stamm, ki se ga je bil po pričevanju drugih prveč napil, kopat v bližnje jezere na Stammovem posestvu, kjer neki Montague takoj pri svojem prvem skoku v vodo skrivnostno izgine. Leland, hišni prijatelj Stammovih, obvesti o dogodku policijo, ki takoj uvede preiskavo. Pri zaslišanju se vedejo vsi precej čudno. Nikomur ni videti preveč hudo, da je Montague izginil, niti Stammu ne, čeprav pravi, da bi se bil raje iznebil svojega finančnega svetovaleca Greefa. Sicer pa skušajo zvaliti sum drug na drugega. Praznovna Stammova mati Matilda pa je prepričana, da je Montagueja ugrabil bil v jezeru zmaj, zaščitnik Stammovih. Montagueja je sovražila, ker je hotel poročiti njeno hčerko Bereniko, ki je ni bil vreden. Po Greefovem in Stammovem mnenju je Montague pri svojem skoku v vodo zadel z glavo ob dno in se ubil, ali pa ga je zgrabil krč, da je utonil. A tudi potem ko spuste vodo iz jezera, ne najdejo v njem Montaguejevega trupla. Tudi ob bregu ni nobenih stopinj, ki bi kazale, da bi bil Montague iz jezera kam odšel. Uganka o Montaguejevem izginotju postane tako še bolj zamotana. Kmalu nato pa Vance, duhoviti policijski raziskovalec in junak Van Dinejevih kriminalnih povesti, odkrije na blatnem jezerskem dnu stopinje triprstih tac, podobnih zmajevim. Vse kaže, da je Stammova mati Matilda imela prav, ko je trdila, da je Montagueja ugrabil zmaj. Nato preiščejo žepa Montaguejevih oblač in v enem izmed njih najdejo pismo naslednje vsebine: »Predragi Monty, čakala te bom z avtomobilom ob desetih vprav pred zapornico na East Roadu... Večno Tvoja Helena.« Stamm pojasni, da je pismo brez dvoma pisala Helena Bruett, tista ženska, ki jo je bil tudi povabil na omenjeno domačo zabavo, pa ni prišla, ker da se je morala odpeljati z ladjo v Južno Ameriko. Vsem pa se zdi neverjetno, da bi se bil Montague odpeljal s Heleno, ker bi bil vendar moral na mehkih tleh ob jezeru pustiti za seboj kakšne stopinje.

X. poglavje.

Pogrešane.

Nedelja, 12. avgusta ob 13.

Ura je bila ena. Stamm nas je na vauk način hotel pridržati na kosilu in Trainor nam je v salonu stregel. Stamm in Leland sta z drugimi skupaj kosila v jedilnici. Brž ko smo bili spet sami, je Markham zbežano pogledal Vanceja in ga vprašal: »Kaj nameravaš zdaj storiti? Ne znam si razložiti tih sledov v jezeru. Grozni so.« Vance je nekam v zadregi zmajal z glavo. Očividno je bil tudi on vznemirljen. »Ne gre mi... ne gre mi v glavo...«, je odvrnil s poparjenim glasom. »Nekaj grozno žalostnega je na tem dogodku, nekaj, o čemer se zdi, da ne spada več v okvir človekovih vsakdanjih in običajnih skušenj.« »Če ne bi bilo zaradi teh skrivnostnih pripovedi o zmagu, ki se nanašajo na Stammovo posvetbo, je dejal Markham, vse verjetno ne bi zanimali za one sledove in bi mislili, da so nekaj čisto običajnega, le da jih je vodni tok nekoliko znakovito ali zanesel nekoliko v stran.« Vance se je trudno nasmehnil. »Da, prav tako je. Toda ne bi bili doledni. Nekateri teh sledov so vodili v smeri vodnega toka, drugi pa pravokotno na to smer. Bili so tudi povsem enaki med seboj. Poleg tega je voda tekla čisto počasi in je blato na jezerskem dnu precej trdo: celo zobci bi morda držale za najčvrste sledove, a čemu naj pripisujemo sledove krepeljčev?« Nenadno je Vance vstal. Brž je bil pri vratih ter odgnal eno od zaves. Za njo je stal Trainor in njegov obraz je bil pošastno bled. Zazri se je ko človek, ki ga je kdo hipnotiziral, v rokah pa je držal Vancejevo čevljo.

Vance ga je pogledal posmešljivo, ne da bi kaj spregovoril. Trainor pa je vztrajal. Po vsem životu v prizadevanju, da bi se znebil Vanceja, je zdaj prišel do tega, da bi se znebil Vancejeve čevlje. Vance je bil pripravljen na vse. »Zal... zal mi je, gospod,« je jecjal. »Slišal sem vas, da govorite in vas nisem hotel motiti... Zato sem počakal. Tu so vaši čevlji, gospod.« »Je že dobro, Trainor,« Vance se je vrnil na svoj sedež. »Samo radoveden sem bil, kdo se suče za zavesami... Hvala za čevlje.« Služabnik je dostojanstveno stopil na pred, pokleknil, sezul Vanceju copate ter mu obul čevlje. Roke so se mu tresle, ko je vdeval trakove.

Ko je odšel iz salona z ostanke kosila, je Heath izbruhnil z vso silo: »Kaj nam je nameraval povedati ta vrli deček? Gotovo je mislil na kaj.« »Gotovo,« je odvrnil Vance in se zamisljeno nasmehnil. »Rekel bi, da je mislil na zmagu.« »Pojdimo dalje, Vance,« je ostro dejal Markham. »Pusti pri miru te bedarije o zmagu. Kaj misliš o tistem lističu, ki si ga bil našel v Montaguejevem žepu, in kaj naj bi pomenil?« »Pri moji veri, Markham, nisem prerok, Vance se je zleknil v naslanjač in si prižgal novo cigeto. »Tudi če vse to ne bi bilo nič drugega kot samo igra, v kateri je Montague hotel prikazati svoj tako žalostni konec, ki vendarle še vedno ne morem predstavljati, kako je prišel k svoji izvoljenki, ne da bi pustil za seboj vsaj najmanjše zna-

menje, kako je odšel iz jezera. Nekaj neverjetnega je to!«

»Hudič!« je z vso silovitostjo posegel v besedo narednik. »Na nek način je pa le moral ta človek uiti, se vam ne zdi, gospod Vance? Če ne najdemo kakšnega pojasnila, bomo paš morali priznati, da se je prav po otroško poigral z nami.«

»Počasi, le počasi, gospod narednik. Preveč ste skromni. Priznam, da bi bila razlaga lahko tudi zelo enostavna, a vtis imam, da mora biti nasprotno izredno zamotana.«

»A oni Bruettin listek,« se je oglasil Markham, »in Montaguejevo izginotje se povsem ujemata.«

»Da,« je odvrnil Vance, »dejal bi, da se še preveč ujemata. Toda sledovi v jezeru in dejstvo, da na nasprotnem bregu ni nikjer prav nobenih stopinj, sta dve čisto nasprotujoči si stvari.«

Vstal je in z velikimi koraki premeril sobo.

»Potem je pa tudi še avtomobil,« katerim ga je ona skrivnostna gospa čakala. Se ti ne zdi, Markham, da bi nam malo kramljanja z gospodično Stammovo lahko osvetlilo vso stvar...? Gospod narednik, bodite tako ljubezni in pokličite onega strežnika, ki vas trepeta...«

Heath je urno odšel, in ko se je prikazal Trainor, mu je Vance ukazal, naj prosijo gospodično Stammovo, da bi prišla v salon. Trenutek pozneje je že vetopila.

Ni mogoče reči, da bi bila Berenika Stamm res kakšna lepota, a brez dvoma je bila zelo prikladna. Takoj me je presenetila njena resnost, zlasti še po njeni živčni vznemirljenosti v pretekli noči. Na sebi je imela belo svileno teniško obleko brez rokavov. Bila je v kratkih volnenih nogavicah oranžne barve in belih sandalah iz irhovine. Čeprav ni bila ravno grajana ko kak telovadek, je vendarle vzbujala prav tako kakor njen brat vti, da je močna in da ima v sebi veliko življenjske sile.

Vance ji je ponudil stol, a ona ga je vlnudno odklonila ter dejala, da rajši stoji. »Izvolite morda cigareto...?« ji je ponudil Vance.

Gospodična se mu je z lahkim poklonom zahvalila ter sprejela ogenj, ki ga ji je ponudil Vance. Spričo okoliščin je bilo njeno vedenje preveč zbežano. Videti je bilo, da njene misli in čustva tavaajo nekje daleč proč od tistega, kar se je dogajalo okrog nje. In spomnil sem se narednikove opazke na njen račun: zdelo se mu je, da na gospodično ni deloval žalostni dogodek sam, temveč nekaj drugega v zvezi z njim. Morda je Vance dobil prav tak vtis kakor jaz, saj je bilo njegovo prvo vprašanje tole: »Povejte nam čisto natančno, gospodična, kakšen občutek ste doživeli o žalostnem dogodku, ki se je bil pripetiti preteklo noč?« »Težko bi vam ga popisala,« je odgovorila z očividno odkritostjo. »Gotovo je strašno delovalo name, kakor na vse ostale, mislim.«

Vance jo je nekaj trenutkov opazoval s tehtajočim pogledom.

»Toda brez dvoma je moral na vas delovati hujše. Slišal sem namreč, da ste bili zaročeni z gospodom Montaguejem.«

Zalostno je zmajala z glavo.

»Da, a to je bila velika napaka. Zdaj to spoznavam. Če ne bi bila zaročena z njim,« je pripomnila, »bi me bil ta žalostni dogodek gotovo hujše zadel, o tem sem prepričana.«

»Pa mislite, da gre pri tem za nesrečno naključje?« jo je Vance hipoma vprašal.

»To se razume vendar!« Dekle ga je pogledalo z žarečimi očmi. »Drugače ni moglo biti. Vem, kaj mislite, in znano so mi tudi vse bedaste govorice o tej hiši, a Montyjeve smrti ni mogoče pripisovati čemu drugemu ko le gotemu naključju.«

»Potemtakem vi ne pripisujete nobene važnosti bajkam o pošasti iz jezera?« Neprisiljeno veselo se je nasmehnila.

»Ne, pravilneje ne verjamem. Pa vti!«

»Verjamem še v tisto pravljico o 'Sinjem knezu',« je odvrnil Vance z nasmehom. »Še vedno pa imam nekoliko na sumu onega zmagu: pravilica o njem je bila zelo blizu resničnosti.«

Dekle je nekaj trenutkov hladno zrla v Vanceja, potem pa dejala:

»Niti pojma nimam, na kaj mislite.«

»Ničesar ne mislim,« je odbil Vance.

»Na drugi strani pa zelo preseneča tudi dejstvo, da nismo našli trupla tega gospoda...«

»Res ne!«

»Res. Gospoda Montagueja na noben način ni mogoče najti.«

Preplašeno ga je pogledala.

»Moj brat mi pri kosilu tega ni povedal. Pa eto, trdno prepričan, da je Montague izginil!«

»Povsem prepričan. Spustili smo vodo iz jezera.« Vance je umolknil in ljubezno pogledal dekle. »Našli smo le čudne stopinje in nič drugega.«

Gospodična ga je debelo pogledala.

»Kakšne stopinje?« ga je nato vprašala z začudenim glasom.

»Takšnih še nikdar prej nisem videl,« je odvrnil Vance. »Če bi verjel, da žive kje kakšne morske pošasti, bi moral sklepati, da so to prav gotovo sledovi ene od njih.«

Berenika Stamm je stala poleg zaves pri vratih in se je nehote z roko zgrabila zanj, da ne bi padla, skoraj tako se je zdelo. Toda ta nenadna njena slabost je bila samo trenutna. Prisiljeno se je zamejala, stopila naprej ter se naslonila na poč.

»Bojda sem sicer,« je dejala očitno priključeno, »na preveč stvarna, da bi me preplašili doždevni sledovi za zmagu.«

O tem sem prepričan, gospodična Stamm,« je odvrnil Vance šaljivo. »In spričo tega, da ete tako stvarni, vas bo morda zanimalo to pismo.« Potegnili so iz žepa modro in nadišavljeno pisemce, ki smo ga bili našli v Montaguejevi obleki, ter ga ji pomolili.

Dekle ga je prebrala, ne da bi se pri tem izraz na njenem obrazu kaj spremenil,

a ko ga je izročila Vanceju nazaj, je globoko vzdihnila, ko da bi vsebina tega pisma pregnala v njej marsikakšno utvaro.

»To pismo je pametnejše kakor pa sledovi, ki o njih govorite,« je pripomnila.

»Samo po sebi bi bilo to pismo dovolj pametno,« je odvrnil Vance. »So pa še druge stvari, spričo katerih se pismo zdi nekoliko manj pametno. V prvi vrsti avtomobil, v katerem je, večno Tvoja Helena, čakala Montagueja. V nočni tišini v Inwoodu bi se ropot avtomobila slišal nekaj kilometrov daleč.«

»Gotovo, brez dvoma, je pritrčila glasno,« in jaz sem ga res tudi slišala. Kriji je šinila v lice in oči so se ji zasvetile. »A vse do zdaj še pomislila nisem na to. Ko so Leland in drugi iskali Montyja v jezeru, sem kakih deset minut po tistem njegovem skoku v vodo slišala, kako je nekdo pognal avtomobil in kako je na vso moč zagrmel motor ko takrat, kadar ga človek s silo požene. Vi že veste, kakšne vrste hrup je to. Prihajal pa je z East Roadu.«

»Je avtomobil odpeljal proč s posestva?«

»Da, dal Odpeljal je proti Spuyten Duyvilu... Čisto dobro se zdaj tega spomnim. Klečala sem tedaj tam doli na koncu jezera vsa preplašena in ko nora. Ropot avtomobila sem zaslišala istočasno ko oni pljuski vode. A tedaj se za vso to nisem zmenila, ker se mi je zdelo tako nepomembno... v primeri z napetostjo tistih kratkih trenutkov. Mislim, da razumete, kaj hočem povedati. Čisto sem pozabila na tako običajno stvar, kakor je ropot avtomobila, a ob tem pismu sem se na vso to spet spomnila.«

Dekle je spregovorilo te besede z vso prepričevalnostjo.

»Zelo dobro vas razumem,« ji je zagotovil Vance. »Dejstvo, da se spomnite avtomobilskega hrupa, nam je v veliko pomoč.«

Med izpraševanjem je Vance ves čas stal poleg mize. Zdaj pa se je približal dekletu ter mu prijazno ponudil roko. Ona jo je stisnila očividno z vso iskrenostjo. Potem pa jo je Vance spet pospremil do vrat.

»Ne bom vas zdaj več motil,« ji je dejal vlnudno. »Ali hočete biti tako prijazni in prosite gospoda Lelandu, naj pride sem?«

Berenika je pritrčila s tem, da je priklimala, in že je odšla proti knjižnici.

»Ali mislite, da je govorila resnico, ko je pripovedovala o onem avtomobilskem hrupu?« je vprašal Markham.

»E, brez dvoma! Vance se je vrnil k mizi in nekaj trenutkov mirno vlekel svojo cigareto. Bil je videti zelo zamišljen. »Nekaj čudnega je na tem dekletu. Ne vem, ravno, če je bila prepričana, da je bil Montague tisti, ki je pobegnil z onim avtomobilom, a prav gotovo je ropot avtomobila slišala. Zelo rad bi vedel... ali skuša koga ščititi... Lepa tička je to, Markham.«

»Mar mislite, da kaj ve, ali vsaj slutite?«

»Dvomim, da bi kaj vedela, Vance se je pri tem obrnil, da bi sedel v bližnji naslanjač. »Toda pri moji veri, gotovo ima vsaj kakšno slutnjo...«

V tem trenutku je stopil v salon Leland. Vlekel je pipo in se je prizadeval, da bi bil videti vesel, a izraz na njegovem obrazu je postavil na laž njegovo vedenje.

»Gospodična Stammova mi je sporočila, da želite govoriti z menoj,« je dejal, ko se je ustavil pri peči. »Upam, da ji niste povedali ničesar takšnega, kar bi lahko delovalo nanjo.«

Vance ga je nekaj trenutkov nepremično gledal.

»Ni bilo videti, da bi bilo gospodično Stammovo bogve kako vrglo s tira dejstvo, da Montagueja ni več na tem svetu.«

»Morda se šele začnejo zavedati...«, je začel Leland, a se potem naglo premislil ter se posvetil svoji pipi. »Ste ji pokazali oni listek?«

»To se razume, da sem ga, Vance je nepremično zrl v Lelandu.

»Oni listek me je spomnil na nekaj,« je nadaljeval Leland. »Na avtomobil. Gotovo ste si to že mislili. Nanj sem se spomnil, brž ko sem videl pismo. Skušal sem priklicati v spomin vti, ki sem jih dobil preteklo noč po tistem, ko je Montague izginil pod vodo. Čisto natančno se zdaj spominjam, da sem slišal brnenje motorja na East Roadu, ko sem po neuspešnem iskanju ubogega Montagueja spet pogledal iz vode. Temu tedaj seveda nisem posvečal kakšne posebne pozornosti. Preveč sem bil zaposlen z nalogi, ki mi je bila dana, in sem verjetno zato pozabil na tisto brnenje. A oni listek mi je stvar spet priklical v spomin.«

»Tudi gospodična Stammova se spominja, da je slišala avtomobilski hrup,« mu je povedal Vance. »Koliko časa po Montaguejevem skoku v vodo pa mislite, da ste slišali brnenje motorja na East Roadu?«

Leland se je za trenutek zamislil.

»Morda kakih deset minut,« je odgovoril sledujoč, takoj nato pa še pripomnil: »Čeprav bi bilo ob takšnih okoliščinah zelo težko presoditi, koliko časa je poteklo.«

»To je res,« je pomrnil Vance. »Na vsak način pa ste trdno prepričani, da nista potekli samo dve ali tri minute, ne?«

»Ni mogoče, da bi šlo v tem primeru za tako kratko razdobje,« je odvrnil Leland skoraj z nekakšnim poudarkom. »Veste, vsi smo bili nekaj minut nestropno pričakovali, kdaj se bo Montague spet prikazal. Potem sem šel jaz skočil v vodo in ga dolgo iskal. Preden sem zaslišal brnenje avtomobila.«

»Če je stvar taka,« je naredil svoj zaključek Vance, »ni mogoče avtomobilskega hrupa spraviati v zvezo s skrivnostno Heleno. Montague ne bi bil potreboval več ko eno minuto, da bi se pripeljal k svoji Juliji tja ob cestni zapornici, in za trdnjo potem ne bi bila na cesti čakala v avtomobilu.«

Razumem, že razumem... Leland je sklonil glavo ter se zbežano ozrl naokoli.

»Montague pa bi bil lahko pomislil tudi na to, da se mu nikamor ne mudi in da bi bilo bolje, če se preobleče, preden se z avtomobilom odpelja.«

»Verjetno,« je pripomnil Vance nekam odjenljivo. »Možnosti je več...«

Razgovor je prekinil zdravnik dr. Holliday, ki je prišel po stopnicah navzdol skupaj s Stammom. Prehodila sta vežo in stopila v salon.

»Zal mi je, da vas moram še enkrat motiti, gospodje,« je spregovoril zdravnik z mrkim obrazom. »Ko sem davi prišel sem, sem videl, da se gospa Stammova dosti bolje počuti, in zazdelo se mi je, da bo vsak čas spet čisto takšna ko običajno. A ko sem se malo nato vrnil, sem videl, da je z njo spet vse tako, kakor je bilo v začetku. Zdi se, da so jo dogodki pretekli noči nekam čudno vrgli s tira. Vztrajala je pri tem, da hoče na vsak način prisostvovati izpraznitvi jezera in izid preiskave je tako deloval nanjo, kakor še nikdar nobena stvar. Mislim, da si je bila vtela v glavo nekaj, česar noče zaupati niti meni niti svojem sinu.«

Dr. Holliday je naredil eno svojih običajnih bedastih kretanj, se odkaljšal, nato pa nadaljeval:

»Spričo dejstva, da je jo prejšnji razgovor, kakor se zdi, pomiril, mislim, da boste privolili v to, da govorite z njo pozneje kdaj, ne zdaj. Morda bi vam gospa rada razodela tisto svojo skrivnost. Če nimate ničesar proti, bi bilo dobro poskusiti s tem. Govoril sem z gospo o tem in zdi se mi, da je ona ne samo voljna, pač pa, da celo silno želi govoriti z vami.«

»Zelo radi bi videli gospo Stammovo, gospod doktor,« je odvrnil Vance. »Ali smemo iti sami k njej?«

Videti je bilo, da dr. Holliday koleha, nato pa je naglo prikimal v znamenje, da soglaša.

»Mislim, da bi bilo bolje. Morda iz kakšnega posebnega razloga samo člani družine ali tisti, ki jo poznajo, ne smejo vedeti za tajno.«

Takoj smo šli gor v sobo gospe Stammove, v salonu pa pustili dr. Hollidaya s Stammom in Lelandom. Gospa Schwarzoza nas je pričakovala pri vratih. Očividno ji je bil zdravnik prej povedal, da pridemo. Gospa Stammova je sedela pri oknu ter držala roke sklenjene v naročju. Videti je bila še precej mirna. Na njej ni bilo nobenega sledu več o tistem njenem zbadljivem vedenju v pretekli noči. Nasprotno, videti je bila precej vesela in zadovoljna.

»Mislim, da bi bilo dobro, če bi se vrnili sem,« je spregovorila v svoj zmagoviti pozdrav. »Rekla sem vam, da ga je zmagu ubil. Rekla sem vam tudi, da trupla ne boste našli v jezeru. Pa mi niste verjeli. Mislimi ste, da so bile to neenavdne blodnje nore stanke. A zdaj veste, da sem vam povedala resnico, in ste se vrnili, da bi se kaj zvedeli. Saj ste prišli zato sem, ne? Vaša neumna znanost je doživela polom.«

Zakrohotala se je, in ob tem njenem silovitom smehu sem se spomnil na čarovnico v »Mechethe« s tistimi zmagoviti in skrinami... »Videla sem, kako ste iskali sledove za onim mladenčkom na nasprotnem jezerskem bregu in vrh skalnih pečin,« je

nadaljevala, ne da bi glas kaj spremenila. »Toda zmagu prihaja iz vode in odletava s svojimi žrtvami. Tolikokrat sem ga videla... Bil sem tu pri oknu, ko je voda odtekala iz jezera in vas gledala, kako nestropno ste pričakovali... pričakovali, kdaj boste našli nekaj, česar ni bilo tam. Potem sem vas tudi videla, kako ste hodili po tistih deskah, kakor da niste verjeli svojim lastnim očem. Ali vam nisem povedala preteklo noč, da trupla v jezeru ne boste našli? Tedaj ste mislili, da boste lahko našli kaj. Dvignila je roke in jih položila na naslanjalo pri stolu ter stegovala in spet krčila prste kakor mogoče krepilje.«

»A mi smo vendarle nekaj našli, gospa Stammova,« je odgovoril Vance vlnudno. »Našli smo čudne sledove v jezerskem blatu.«

»Lahko bi vam bila tudi to povedala,« je dejala gospa. »Bili so to sledovi zmagovih tac. Jih niste prepoznali?«

Spričo preprostosti, s katero je izrekla to svoje trditve, me je kar pretreslo po kosteh.

»Toda kam naj bi bil vendar zmagu odnesel truplo človeka, ki ga je bil ubil?« je vprašal Vance.

Oči gospe Stammove so se zlobno zasvetile.

»Kar vedela sem, da me boste to vprašali,« je odgovorila ter se zadovoljno smehljala, ne da bi usta kaj zaprla. »A toga vam ne bom nikdar povedala. To je zmagova tajna! Moja in zmagova!«

»Ima zmagu še kakšno drugo bivališče rezen v tem jezeru?«

»Seveda ga ima. A to jezero je njegovo glavno bivališče. Zato se tudi imenuje 'Zmajovo jezero'. Včasih pa odleti zmagu proti Hudsonu in se skriva v njegovih vodah. Drugič spet se poda proti ravnini, kjer leži Spuyten Duyvil. V hladnih nočeh leta tu dol po dolini in se zateka tudi v Indijanske votline. A svojih žrtev ne odlaš na nobenem izmed teh krajev. Ima drugo skrivališče zanje. Skrivališče, ki je starejše, kakor so pravljice, starejše od človeka na zemlji. Je to neka votlina, ki je bila narejena zanj, ko je bil svet še majhen... Njen glas je postal pri tem omahljiv, a njene oči so dobile nekam strastno navdušen pogled, pogled, kakršen je najbrž sijal iz oči nekdanjim mučencem, ko so jih privlekli v mučilnico.

»Vse to je zelo zanimivo,« je pripomnil Vance. »A bojim se, da nam ob sedanjih okoliščinah ne bo moglo nič pomagati. Pa trdnjo vztrajate na tem, da nam ne morete povedati, kam je zmagu odnesel Montaguejevo truplo?«

»Nikdar ne bom povedala!« Kar otrpnila je v naslanjaču in nepremično strela v nas. Vance jo je nekaj trenutkov dobrodušno opazoval, nato pa naredil konec temu mučnemu razgovoru. Ko smo se potem vrnili spet v salon, je kratko poročal dr. Holliday o izidu razgovora, nakar sta se zdravnik in Stamm poslovila od nas in odšla v gornje nadstropje.

Iz knjige vesoljnega stvarstva

Rojstvo in prerojenje zvezd

Na podlagi tega, kar je človek dosegel ugotovil, čeprav je stikal le po razmeroma silno majhnem koščku vesolja, se zdi vedno verjetneje, da obstoje ogromne rdeče zvezde, še dokaj večje, kakor pa je naše sonce, dočim se pri vidoletstih zvezdah ne zdi, da bi bile tako občutne razlike glede njihove prostornine in svetlosti. Kaj zapeljiv pa je preprosti sklep, da zvezde nastanejo kot velike in zelo redke plinaste krogle z razmeroma nizko temperaturo in so zato ob svojem rojstvu rdeče, potem pa se njihova temperatura polagoma zvišuje do silno visoke stopnje, pri čemer postajajo vedno bolj vijoličaste barve, nazadnje pa postanejo spet rdeče. Zdi se, da je takšno sklepanje napadeno. Dokaj verjetneje je, da življenje zvezd ne poteka vselej po istem kopitu in da je njihov razvoj odvisen od tega, ob kakšnih okoliščinah in pod kakšnimi pogoji se kakšna zvezda rodi.

Rojstvo zvezd je eno najzanimivejših, pa tudi eno najtežjih vprašanj za zvezdoslovce. Na eni strani se zdi, da bi iz knjige vesolja, ki je odprta pred nami, pač lahko brali njeno zgodovino vesolja, preteklo in prihodnjo, na drugi strani pa je razvoj zvezd v primeri z dolgotrajno človeško življenja tako počasen, da nam že zato ni mogoče kar tako lahko prodrati v to veliko tajno. V nebesnih meglicah, t. j. v gručinah zvezd in oblakov svetle in temne vesmirske snovi, v meglicah, ki se vrtijo v obliki vijavnice in so nekaki neusahljivi viri novih zvezd, se odigrava razvoj tako počasni, da o njem z gotovostjo še ne moremo ničesar trditi. Na drugi strani pa je tudi res, da na nebu opazujemo lahko tudi pojave, ki se odigravajo silno naglo.

Na Soncu, amo rekli, nastajajo in se v kratkem časovnem razdobju ponavljajo »viharji« in izbruhi. Še veličastnejši, neprimeri- no silnejši in prav tako nagli pa so pojavi, ki jih lahko opazujemo na novorojenih zvezdah. Tam, kjer smo videli prej blede, komaj še vidno zvezdo, nenadno opazimo, kako tista zvezda postaja vedno svetlejša, tisočkrat svetlejša, kakor pa je naše Sonce. Spektroskop nas natančno pouči, kako se ta pojav odigrava in kako veličasten je. Lahko rečemo, da je na prejšnji medli zvezdi »nenadno, to se pravi v nekaj urah ali vsaj v nekaj dneh, nastala ogromna eksplozija, ki je pognala pline, iz katerih je tista zvezda, s silno hitrostjo proti zunanjim plastem, do- kler nazadnje iz prejšnje medle zvezdice ne nastane nova zvezda, ki spada v skupino »velikanov«. Njene skrajne zunanje plasti so zelo redke. Eksplozija potem polagoma spet pojenja — pri vseh novorojenih zvezdah približno na isti način — in zvezda polagoma dobiva spet nazaj svoj prejšnji medli sijaj, potem ko je izgubila ogromne količine svoje snovi, ki včasih še dolgo časa obdaja zvezdo kot blede megla. S pomočjo spektroskopa lahko zasledujemo tudi razna obdobja eksplozije, vidimo pa lahko tudi, s kakšno silovito hitrostjo bruhejo plini iz zvezde. V bližini našega sončnega so novorojene zvezde svetlejša in jih včasih

lahko vidimo celo s prostim očesom. Na najbolj oddaljenih področjih vesolja pa jih najdemo v raznih nebesnih meglicah in jih komaj opazimo celo z najmočnejšimi daljnogledi, navzile temu pa lahko ugotovimo, da gre tudi v teh primerih za prerojene zvezde, ki v hipu postanejo »velikani« ali »nadvelikani«. Vzrok takšnega pojava pripisujemo dejstvu, da zvezda ni ustajena in da zaradi kakšnega koli zunanega ali notranjega razloga izgubi ravnotežje.

Rimska cesta in nebesne meglice

Pozoren opazovalec nočnega neba — zlasti kadar sta kraj in vreme zelo ugodna za opazovanje — lahko dobi o njem mnogo točnejšo sliko kakor pa površni opazovalec, pa naj se zatre v severno ali južno nebo. Čisto drugačna je zanj tudi tista velika pasa, ki so ji starodavni učenjaki dali ime »Rimska cesta« in ki jo danes imenujemo »Mlečna cesta«. Če nastavimo vanjo daljnogled, vidimo, da je sestavljena iz nešteti zvezd. Čim močnejšega daljnogleda se poslužimo, tem bolj se nam zvezde zdale oddaljene druga od druge in tem bolj razločno jih vidimo. Na nekaterih odsekih Rimske ceste pa nam ni mogoče niti a še tako močnim daljnogledom ločiti posameznih zvezd, kajti ne moremo prodrati skozi to gosto »meglo« svetle vesmirske snovi. Poleg teh svetlih svetel pa so na Rimski cesti bolj ali manj temna področja, o katerih se zdi, da na njih sploh ni nobenih zvezd. So kakor nekakšna

»Okna odprta v neskončnost«

A vendar to niso prazni prostori na Rimski cesti, pač pa polni temne vesmirske snovi, v kateri se verjetno le skrivajo kakšne zvezde.

Če pretekamo tiste zvezde, ki jih lahko opazujemo na določenih pasovih Rimske ceste, in če potem tudi poznamo razdaljo teh zvezd od našega sončja, si lahko ustvarimo vsaj približno sliko vsega tistega dela vesolja, ki nam ga je dano raziskovati z dosedanjimi opazovalnimi pripomočki. Uspehi raziskovanj v tej smeri so izredno zanimivi.

Vladimir Burcev.

Burcev je naloge, da razkrinka izdajalce revolucionarne stvaritve, smatral za svoje življenjsko poslanstvo.

Izpolnjevali ga je bil začel že leta 1884 v junaški dobi prve revolucionarne stranke, ki si je bila dala ime »Narodna volja«. Od tedaj dalje je vodstvu stranke ovaal vse vohune, izdajalce in izživce, ki so se vtihovali v vrste revolucionarjev.

V začetku tega svojega dela se je bil začel v nekem Hartinga, z drugim imenom Landesena, še z drugim imenom Hekkelmana, za katerega se je pozneje res izkazalo, da je bil agent ruske skrivne policije.

Gregorij Geršuni

Ime oziroma imena tega Hartinga-Landesena-Hekkelmana so zvezana z enim najbolj dramatičnih dogodkov v rusko-japonski vojni.

21. oktobra 1904 je oddelek ruske vojne mornarice pod poveljstvom admirala Rodzenstvenskega, ki je plul iz Baltskega morja na Daljni vzhod, kjer ga je pričakoval polom pri Čušimi, blizu Dogger Banka v Skarraku obstreljeval skupino angleških ribiških čolnov ter s tem povzročil hud mednarodni spor.

Pozneje se je ugotovilo, kdo je odgovoren za ta dogodek, ki bi bil lahko postal usoden.

Poveljstvo ruske mornarice je namreč dobilo skrivno obvestilo, da so v Severno morje priplule štiri japonske torpedovke, ki čakajo na rusko baltsko brodogradnjo.

To obvestilo je bilo izmišljeno, poslal ga je Mihail Harting.

O tej zadevi piše bivši francoski poslanik na carskem dvoru Maurice Paléologue naslednje:

»Ta človek, čigar pravo ime je bilo Abraham Hekkelman, je bil nekaj časa član socialno revolucionarne stranke, in sicer pod izmišljenim imenom Arkadij Landesena.

Lepega dne pa se je naveličal delati bombe in kovati zarote, pa je prestopil v carsko politično policijo ter se kmalu začel odlikovati kot izlivac.

Septembra 1903 je dobil nalogo, naj organizira vohunsko službo za drugi ruski pomorski oddelek. Zaradi tega je dal — ali pa se je delal, da je dal — raziskati norveška zaliva Bergen in Stavanger, kjer pa ni našel ničesar sumljivega.

Da bi se pa pokazal, kakšen kavelj je, in pa da bi opravičil stroške za to delo, si je izmišlil umeten roman o štirih japonskih torpedovkah, ki da so v Dogger Banku.

In tako bi bila zaradi tega kmalu izbruhnila vojna med Rusijo in med Anglijo... Ničrednost podlega agenta bi bila kmalu pogrnala v plamen vse Evropo...

Ta zgodba priča, da je med ruskimi »idealnimi« socialnimi revolucionarji bilo najhujše še več podobnih ljudi, kakor je bil Azev. In te razkrinkovati si je nadel za življenjsko nalogo Vladimir Burcev.

Burcev se je bil leta 1905 vrnil z drugimi revolucionarji vred v domovino. Zadržal čase se ni bavil z aktivno politiko, temveč je preučeval zgodovino ter objavljaval zgodovinsko revijo »Biloje«.

Tiste čase se je nekoga dne, in sicer nekega popoldne v maju 1906 — pri njem oglasil neznan človek.

Veliki knez Sergij

G. Pevsner:

Dvojno življenje Evna Azeva

26

Burcev je sedel v uredništvu omenjenega lista. Začudil se je, ko ga je neznanec priskal za razgovor med štirimi očmi, zato ga je odsvolil.

Toda obiskovalec se ni dal odpraviti kar tako. Na pragu je potegnil iz žepa sliko in jo pokazal Burcevu, rekoč:

»To je njegova slika. Izmaknil sem jo v seznamih policijskega ravnanja. In to je listek z njegovimi podatki!«

Burcev ga je začuden gledal, neznanec pa je nadaljeval:

»Jaz sem član politične policije v Varšavi. Vodim pisarno posebnega komisarija za javno varnost.«

Burcev je ves presenečen dejal:

»Ne vem, kaj bi hotel od mene.«

Zdaj mu je on povedal, da se imenuje Marko Bakaj, da se je tedaj, ko je bil star dva in dvajset let boril v vrstah socialnih demokratov, da so ga potem prišli in tako dalje. Da bi se rešil, je stopil v policijo, toda zdaj, ko je začela Ohrana tako divjati, se je čutil prisiljenega, da se spet približa tistim, proti katerim bi moral nastopiti.

Povedal je še, da ve dosti reči, ki se tičejo socialno revolucionarne stranke, zlasti pa ve veliko o tem, da je med voditelji stranke nekdo izdajalec.

Najbolj vneta policijska agenta med revolucionarji sta neki Raskin in neki Tatarov.

Pri teh imenih je Burcev prisluhnul. O Tatarovu je vedel dosti, ni mu pa bilo znano, kdo bi bil Raskin.

Evno Azev (X) kakršne je bil ob začetku svojega dvojnega življenja — kot študent tehnike v Darmstadtu.

Bakaj mu je povedal, da poznajo Raskina na policiji tudi pod imenom Vinogradov.

Burcev je neoprijetljivega gosta začel zdaj spraševati o tem in onem.

Bakaj mu je zdaj pripovedoval, kako je leta 1904, ko je bil on še pri policiji v poljski prestolnici, prišel tja neki Raskin. Spremljal ga je cel roj agentov. Raskovski, tedanji načelnik policije, se je za tega Raskina zelo zanimal.

Na koncu pripovedovanja je Bakaj dejal, da si od tega svojega koraka — da je vse to povedal revolucionarjem — ne obeta nobene koristi in da te tudi ni lekal. Hotel je samo pomagati svojim bližnjim tovarišem po prepričanju.

Razgovor z Bakajem je na Burceva močno učinkoval. Možak je imel sicer preveč sumljivo preteklost, da bi bilo moč kar tako verjeti njegovim besedam, toda Burcev vendar ni videl nobenega nizkotelega razloga, ki bi bil mogoč agenta pripraviti do tega, da bi bil tvegal ta nevaren korak, saj je vendar sam dejal, da ne mara od tega imeti nobenega dobička in da dela to samo iz sovraštva do vlade ter iz želje, da bi pomagal revolucionarjem.

Razen tega je videl, da mu je Bakaj govoril tako odkrito, da ga ni mogel varati ali imeti kako zahrbtno misel. Dokaz za to je bilo tudi dejstvo, da niti konec Tatarova ni ustavil govorice o tem, da ima stranka v svojem vodstvu izdajalca.

Burcev je bil globok in oster opazovalec. Čutil je, da imajo ti glasovi nekaj temelja in nekaj razlogov, ki so resnični. Bakajeva razodetja so ga v tem prepričanju še potrdila.

Zaradi tega je sklenil, da bo segel stvar do dna.

Kmalu nato so v reviji »Biloje« začeli izhajati prvi nejasni namigi na to stvar.

A. T. Vasiljev piše v svoji knjigi »Carska skrivna policija«, da je Burcev na prav preprost način skušal odkriti, kdo so politični agenti v stranki. Objavil je namreč nekaj člankov v svoji reviji ter v njih označil kot agente ljudi, ki so se mu zdeli sumljivi. Potem je čakal, da se opravijo pri svojih političnih skupinah, ali da jih je stranka označila za krive.

Ta poskus za razkrinkavanje, nadaljuje Vasiljev, je bil vladni kaj po volji. Zaradi njega je namreč med revolucionarji prišlo do silovite zmede. Začeli so se vse vprek sumničati, nihče ni več zaupal nikomur in to je za precej dolgo ohromilo vse njihovo delo.

Delo Burceva se ni omejilo le na to. Odkar ga je bil obiskal Bakaj, je začel vsepovsod iskati dokazov za izdajo. Čutil je, da izdajalec sede prav v sredi stranke, zaradi tega je spraševal prijatelje in nasprotnike. Šel je celo tako daleč, da se je približal uradnikom Obrane.

V začetku je mislil, da bi izdajalec utegnil biti kak prijatelj Evna Azeva. To bi moral biti nekdo, ki mu je bil zelo blizu in mu je Azev zaupal vse.

Toda nekega dne se je sprejel po najbolj prometnih petrogradskih ulicah, pa je zapazil Azeva, ki se je vozil v kočiji. To je bilo ob času, ko je policija najbolj divjala zoper revolucionarje in jih kar po vrsti zapirala. Kdor je bil izmed njih še prost, se je skrival, bolj ko se je mogel.

Ko je torej videl v takem nevarnem času poglavarja nasilnikov, kako se lepo mirno in brezskrbno vozi po mestu pred nosom vseh stražnikov in agentov, mu je to dalo misliti.

Od tega dne je svoje iskanje usmeril na Evna Azeva. Prav kmalu ni imel o njegovi vlogi več prav nobenega dvoma.

Toda podatki, ki se mu jih je posrečilo zbrati, in dejstva, ki jih je ugotovil, niso bila taka, da bi v njih imel končen in odločilen dokaz proti Azevu.

A vendar je Burcev sklenil, da bo svoje dvome o Azevu povedal prvaku stranke Pavlu KRAFTU, dalje načelniku »Severnega letčnega oddelka« Albertu Traubergu in pa časnikarju Lebedincevu.

Sedem obsojenih.

V jeseni 1907 so Geršuniju in Azevu tudi naročili, naj nadzorujeta delo »severnega letčnega oddelka«, ki ga je vodil Albert Trauberg. Temu so med revolucionarji rekli Karel. Z glavnim odborom je vzdrževal zvezo po V. Leonoviču.

Trauberg je bil pogumen, hister, vztrajen. Organiziral je izvrstno bojovniško skupino, ki se je brž začela odlikovati po svojih napadih, katere je izvajala presenetljivo ter z drznim pogumom.

Skupina je imela glavni stan na Finskem, kjer je imela tudi skrivna pribežališča za svoje člane, arhiv in delavnice za pripravo peklenjskih strojev.

V glavnem je živela od donosa »razlatticev« po bankah in po državnih blaginjah. Ta skupina je naredila številne atentate na razne generale, guvernerje, zlasti pa na številne ravnanje jeletnišne, ki so jih dolžili okrutnosti do jetnikov.

Tako si je ta letčji oddelek ustvaril bajejen sloves. Policiji se ni nikoli posrečilo, da bi njegove ljudi zajela ter s tem končala njegovo delo.

Velika kneginja Elizabeta

Ko sta Geršuni in Azev dobila nalogo, naj nadzorujeta delo te ubijalske skupine, je letčji oddelek pripravil naravnost strahovit udarec. Šlo je za to, da bi poginil zrak sedež carskega sveta z vsemi člani.

Načrt je bil kar se da preprost. Izdelal ga je matematik in zvezdoslovec V. Lebedincev, ki so ga pred kratkim sprejeli v le-

tečji oddelek. Ta je načrt nameraval tudi sam izvesti.

Lebedincev je izhajal iz plemenite rodbine. Njegovo ime je bilo med znanstveniki v časti. Znal je več jezikov in se je zanimal tudi za umetnost in za glasbo. Dolga leta je preživel v Italiji, kjer je imel več prijateljev.

Ko je izdelal načrt za omenjeni atentat, se je vrnil spet v Italijo in si tam preskrbel potni list na ime Mario Salvini ter izkaznico, da je dopisnik nekega velikega dnevnika.

S temi izkazilji se je spet prikazal v Petrogradu in se vpisal v seznam tujih dopisnikov. Začel je redno obiskovati sejno dvorano sveta.

Lebedincev je določenega dne nameraval pripeljati s seboj skupino nasilnikov, oboroženih z bombami, in je bil prepričan, da mu stvar tako ne more spodleteti.

Azev ni nikoli imel zveze s »severnim letčim oddelkom«. Ni zaupal Traubergu in je vedel, da tudi ta ne zaupa njemu.

Če bi načrt Lebedinceva revolucionarji izvedli, bi to Azeva spravilo v slabo luč pri Geršimovu in pri vsaj carski policiji. Če bi policija odkrila ta načrt sama, bi to bil hud udarec in velika nevarnost za Azeva.

V začetku ni Azev glede tega načrta dejal nič. Ko pa so bile priprave skoraj končane, se je začel atentatu upirati, češ da bo stranki škodil.

Ker se je bal, da bi Lebedincev naredil stvar neoprijetljivo, je Geršimovu povedal, da je spoznal »Karla«. Opisal mu ga je ter mu približno povedal, kje se skriva.

Na koncu razgovora je dejal:

»Dokler bo prost ta, ne boste vi imeli niti trenutka miru. Ta človek si izmišlja vedno nove načrte, drugega bolj drznega od drugega.«

Nekaj dni po tem je Azev načelniku carske politične policije povedal tudi o atentatu, ki ga namerava Karel narediti.

Geršimov je dal pregledati vstopnice in izkaznice dopisnikov, ki so jih spuščali na časnikarske prostore, potem se je začel zanimati za Trauberga.

Ohrana je ugotovila, da je glavni stan nasilniške skupine vila Boergen v Kellomakiju na Finskem.

Predsednik vlade Stolpin je pouredoval pri finskih oblasteh in tako so 5. decembra v tem skrivališču prijel nekega terorista z dvema tovarišicama.

Policija v začetku ni vedela, da je človek, ki so ga prijeli, slovit Karel. Geršimov je o tem obvestil nekaj dni pozneje šele Azev.

Policija je v arhivu »severnega letčnega oddelka« našla veliko listin, med njimi načrt za atentat, v delavnici pa bombe in peklenjske stroje.

Tako sta Geršimov in Stolpin lahko svobodno nastopala, ne da bi bila odkrila Azeva.

Na čelu »severnega letčnega oddelka« je zdaj Trauberga nadomestil Lebedincev, ki je sklenil, da bo naredil atentat na pravosodnega ministra ter na velikega kneza Nikolaja Nikolajeviča.

Geršimov je zdaj priprave lahko zasledoval še bolj kakor prej. »Severni letčji oddelek« je namreč še nekaj časa bil v zvezi z nekimi pisarjem pri Ohrani. Ta je za plačilo pošiljal obvestila hkrati Geršimovu ter glavnemu odboru revolucionarne stranke. Tako sta bila ta in policija obveščena o vsakem koraku nasilnikov.

Atentat bi morali narediti na dan novega leta.

Geršimov je opozoril velikega kneza in ministra ter jima svetoval, naj ne hodita ta dan z doma. Ker je veliki knez dejal, da se ne mudi odgovoriti slovesnemu sprejemu pri carju, je Geršimov ojačal nadzorstveno službo, izdal vse potrebne varnostne ukrepe ter šel sam nadzorovati, ali jih bodo izvedli.

Zavil je v slaščičarno, ki je bila blizu carske palače, in čakal. Sedel je blizu neke gospodične, ki je na mizici pred seboj imela eleganten zavitek, podoben škati sladkarij.

To je bila bomba, namenjena velikemu knezu...

Toda dekle se ni ganilo z mesta in ta dan se ni zgodilo nič.

Geršimov je vedel, da bodo teroristi počasi ponovili naslednje dni. Zato se je obrnil na Azeva, da bi dobil kako bolj točno podrobno.

Toda Azev mu je odgovoril, da ne ve ničesar in da je vesel, ker ne ve, zakaj če bi bil kaj povedal, bi bil ob kožo.

Edina stvar, ki jo je povedal, je bila, da so na zadnji seji glavnega odbora omenili blivšo pregnantko Ano Razputino, ki ima zveze s teroristi in živi v Petrogradu pod praviim imenom.

Minister Venceslav Pichve

Geršimov jo je dal polskati in zasledovati. Tako je zvedel, da se teroristi shajajo z njo v neki cerkvi.

20. februarja jih je dal vse prijeti, ko so ravno oprezovali okoli palače velikega kneza in okoli pravosodnega ministrstva.

Ko je potem Geršimov prišel v ječo, da bi prijete teroriste spraševal, je osumil, ko je med njimi zagledal gospodično, katero je bil na novega leta dan srečal v slaščičarni.

Zenska mu je dejala:

»Ali se še spominjate prvega januarja? Sedela sva pri sosednjih mizah. Škoda, da nisem vedela, kdo je moj sosed? Če bi bila vedela, ne bi bil odnesel zdrave kože.«

Razprava proti članom »severnega letčnega oddelka« je bila kar se da naglo. Obtožence s poglavarjem Karlom na čelu so vse obsodili na smrt.

Ko je Geršimov Azevu pripovedoval podrobnosti o tem, kako so se obsojenci vedli pri usmrtilvi, je Azev vzkliznil: »To niso navadna bitja, to so junaki, in taki so vsi!«

Smrti teroristov iz »severnega letčnega oddelka« je dala Leonidu Andrejevu snov za znano novelo »Zgodba o sedmih obsojenih«.

Toda Azev ni utegnil misliti kaj dosti na junaštvo tovarišev, katere je on poslal na vislice, temveč je moral skrbeti za svoje zadeve.

Boris Savinkov

Po smrti Karla in po uničenju njegove skupine se je raznesel glas, da je teroriste izdal Azev. Albert Trauberg je imel zveze z Burcevim, kateremu ni skrivalo svojega nezaupanja do Azeva.

Prijatelj Burceva so dobili sporočilo o dogodku, ki se je odigral v ječi, ko Trauberg ni maral povedati pravega imena. Sodnik mu je dejal:

»Čemu tako junaštvo, dragi prijatelj? Vaša stranka je vsa v naših rokah. V našem glavnem odboru imamo nekoga izmed naših ljudi. Vemo prav vse, kar se godi med vami. Vse niti so v naših rokah.«

Lahko, da so ti glasovi prihajali tudi z druge strani, namreč iz policijskega ravnanstva, kjer Geršimov ni bil posebno priljubljen, zakaj številni uradniki so videli, da jim Azev po Geršimovu zapira pot.

Vsekakor pa je Azev za to zvedel in prvi, ki je moral plačati račun, je bil Bakaj. Tega je ovdrl in so ga prijeli. Zapril so ga v Petrogradsko trdnjavo ter ga brez razprave odgnali v Sibirijo.

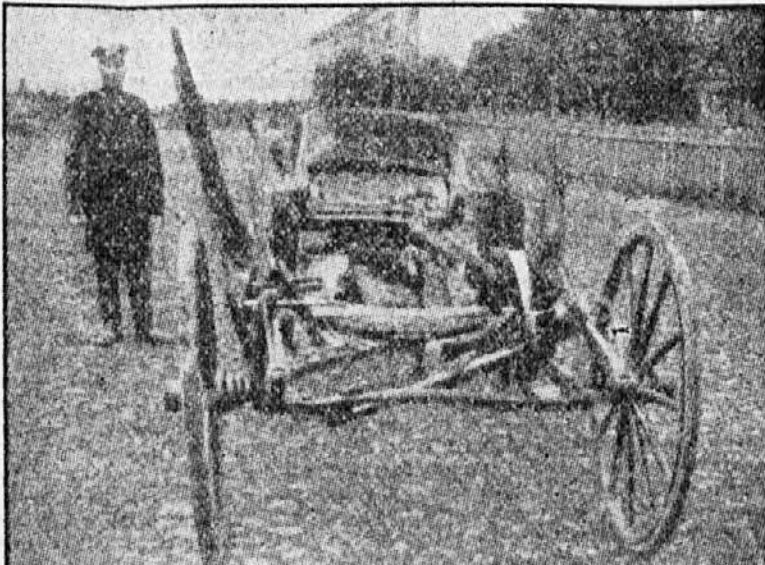
Burcevu se je posrečilo, da mu je omogočil beg v tujo in prav kmalu tudi sam prišel za njim, zakaj bil je prepričan, da bi Azev njemu namenil enako usodo, če bi ostal v Rusiji.

Toda dokaz o dvojni vlogi Evna Azeva so zdaj bili skoraj vsi zbrani in Burcev je bil pripravljen, da začne boj z njim.

(Dalje.)

Boje na italijanskem bojišču označuje vojni dopisnik angleškega tednika »News Review« z naslednjimi besedami: »Dan za dnem grme topovi na italijanskem bojišču, ki mu usoda ni naklonjena in ki je politično zapostavljeno. Dan za dnem se odigravajo epopadi, v katerih padajo naši vojaki in jih sovražnikove granate razkosavajo, medtem ko so se tisti, ki so ostali pri življenju, pomaknili se za nekaj metrov dalje proti Rimu. V sivi jutranji megli se skušajo vojaki naše 8. armade vel utrujeni prebiti skozi smrtni obroč nemške obrambe, a maršal Kesselring udari potem v divjem napadu nazaj.«

O obupnih razmerah v južni Italiji pripovedujejo angleški vojaki, ki se vračajo iz Italije, piše »New Statesman and Nation«. Tu vlada popoln polom. Nobenega sledu o kakšni omiki, nobenega vodstva, nobenega upanja na hodočnost. Italijani posvečajo vso svojo skrb le prehrani. Za živila prodajajo ti ljudje svoje sestre, brate, matere, hčere in sinove, da, celo samo sebo.

Ostanki Pichvejeve kočije po atentatu